

71720

EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLASİK ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

**DOĞU DAĞLIK KILIKIA
SU KANALLARI VE SU KÖPRÜLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
FİKRET ÖZBAY**

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Güven BAKIR**

İZMİR - 1998

ÖNSÖZ

Bölgede yaptığı araştırmalarına katılmamı sağlayan ve bana bu çalışmaya konu olan malzemeyi çalışma şansını tanıyan; her aşamada yardımlarının esirgemeyen ve destek olan sayın Doç. Dr. Serra Durugönül'e bütün katkıları için; arazi ve masabaşı çalışmaları sırasında yardımlarını esirgemedikleri için de Yrd. Doç. Dr. Emel Erten Yağcı'ya, Araş.Gör. Ümit Aydınoglu'na ve Araş. Gör. Murat Durukan'a teşekkür ederim.

Teknik konularda değerli görüşleriyle yardımda bulunan Prof. Dr. Ünal Öziş'e ilgisinden dolayı minnettarım.

Tez danışmanın Prof. Dr. Güven Bakır'a da hoşgörüsünden ve katkılarından dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Fikret ÖZBAY
Mersin 1998

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	I
İçindekiler.....	II
Kısaltmalar ve Bibliyografya.....	IV
Giriş.....	1

BÖLÜM I

I. SU YOLLARININ BULUNDUĞU KENTLERİN TARİHİ, COĞRAFİ VE SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN TANIMLARI

I.1 Olba/Diokaisareia ve Olba/Uğuralanı.....	4
I.2 Elaiussa Sebaste ve Korykos.....	9

BÖLÜM II

TAŞ MİMARİ AÇISINDAN SU YOLLARI

.....	15
-------	----

BÖLÜM III

III. SU YOLLARININ GEÇKİLERİ

III 1 Olba/Diokasareia Su Yolu.....	19
III 2. Olba/Uğuralanı Su Yolu.....	21
III. 3. Elaiussa Sebaste-Korykos Su Yolu.....	22

BÖLÜM IV

SU YOLLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ

IV. 1. Olba/Diokaisareia Su Yolu.....	23
IV. 2. Olba/Uğuralanı Su yolu.....	31
IV. 3. Elaiussa Sebaste Su Yolu.....	40

BÖLÜM V

DOĞU DAĞLIK KILIKIA'DA SARNIÇ TİPOLOJİSİ

V. 1 Anakayaya Oyulmuş (Armut biçimli) Sarnıçlar.....	57
V. 2. Direkli (sütunlu) Sarnıçlar.....	58
V. 3. Kemerli Sarnıçlar.....	59
V. 4 Su Yolu Üzerinde Bulunan Sarnıçlar.....	61
V. 4. 1. Elaiussa Sebaste Sarnıcı.....	61
V. 4. 2. Korykos Sarnıcı.....	62

BÖLÜM VI

DOĞU DAĞLIK KILIKIA SU YOLLARININ TARİHLENMESİ

VI 1.1 Olba/Diokasareia Su Yolu.....	63
VI.1.2 Olba/Uğuralanı Su Yolu.....	64
VI.1. 3. Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu.....	66

BÖLÜM VII

SONUÇ

.....	68
-------	----

Levha Listesi

Levhalar

KISALTMALAR VE BİBLİYOGRAFYA

- AD *Arkeoloji Dergisi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İzmir.
- AJA *American Journal of Archaeology*
- ANRW *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*
- Aran 1971 B. Aran, *Anadoludaki Roma Devri Mimarisi Plan Bakımından Bölgesel Özellikler Üzerinde Bir Araştırma*, İstanbul 1971
- AS *Anatolian Studies*
- Ashby 1973 T. Ashby, *The Aqueducts of Ancient Rome*, Washington D.C. 1973
- AST *Araştırma Sonuçları Toplantısı*
- Atlan 1970 S. Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul (Ed. Fak. Yayın Evi), 1970
- Aydinoğlu 1998 Ü. Aydınoğlu, *Doğu Dağlık Kilikia'da Villae Rusticae*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1998
- Başaran 1995 C. Başaran, *Anadolu Mimari Bezemeleri Roma Dönemi Lotus Palmet Örgesi*, Erzurum 1995
- BAR *British Archaeological Report*
- Beal 1992 R.H. Beal "The Location of Cilician Ura" *A.S. XLII* (1992), 65-73
- Bent 1891 J.T. Bent, "A Journey in Cilicia Tracheia", *JHS* 12, 1891, 206- 224
- Bildirici 1994 M. Bildirici, " Tarihi Su Yapıları: Konya, Karaman, Niğde, Ankara, Yalvaç, Side, Mut, Silifke",

- V
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Devlet, Su İşleri
Genel Müdürlüğü 40. Kuruluş Yılı (1954-1994),
Ankara 1994
- Bohtz 1981 C. H. Bohtz, "Das Demeter Heiligtum", *AvP* XIII,
Berlin, 1981
- Boyd 1978 Th. D. Boyd, "The Arch and The Vault in Greek
Architecture", *AJA* LXXXII (1978)
- Brant 1992 H. Brant, *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens
und Pisidiens im Altertum*, Bonn 1992
- Butler 1913 H. Butler, *Ancient Architecture in Syria*, Leyden,
1913
- Coulton 1987 J. J. Coulton, "Roman Aqueducts in Asia Minor",
Roman Architecture in the Greek World, London
1987
- Çangırı-Akpınar 1994 A. Çangırı, M. Akpınar, "İçel-Silifke- Kızılgeçit Tarihi
Su Yapıları", *T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Devlet, Su İşleri Genel Müdürlüğü 40. Kuruluş Yılı
(1954- 1994), Su ve Toprak Kaynaklarını
Geliştirilmesi Konferansı Bildirisi Cilt I*, Ankara
1994
- DSİ Devlet Su İşleri
- Dodge 1979 H. Dodge, " The Use of Brick in Asia Minor", *Fifty
Report of the Northern Society for Anatolian
Archaeology- The University Of New Castel Upon
Tyne* (1979)
- Durugönül 1995 a S. Durugönül, "Olba: Polis mi, Territorium mu?",
LYKIA II, 1995, 75-82

- Durugönül 1998 a S. Durugönül, Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien, *BAR* int. Ser. 511 (1998)
- Durugönül 1998 b S. Durugönül, *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien*, Asia Minor Studien 28 (1998) baskıda.
- Durukan 1996 M. Durukan, *Kilikia Bölgesinde (Hisarkale'de) Hellenistik Üç Mezar Anıtı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin 1996,
- Erim 1968 K. T. Erim, Aphrodisias Results of the 1968 Campaign, *TAD*, Cilt XVI-1 (1968)
- Eyice 1981 S. Eyice, "Silifke ve Çevresinde İncelemeler; Elaiussa-Sebaste (Ayaş) Yakınında Akkale", *T.T.K. VIII*, Ankara 1981
- Frontinus Sex. Julius Frontinus, *De aqueductu urbis Romae*, tras. G. Kühne in *Wasserversorgung im Antiken Rom*, München, 1982
- Gagniers 1969 J. D. Gagniers, *Laodicée du Lycos, Le Nymphée*, Paris 1969
- Günaltay 1987 Ş. Günaltay, *Perslerden Romalılara Kadar Seleukoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları*, 2. baskı, Ankara (T.T.K. basım evi), 1987
- Heberdey -Wilhelm 1896 R. Heberdey-A. Wilhelm, *Reisen in Kilikien*, (*Denksch. ÖAW phil.hist. Kl.44*, 1896)
- Hellenkemper-Hild 1986 Hellenkemper-Hild, *Neue Forschungen in Isaurien und Kilikien* (VTIB 4=*Denksch. ÖAW, phil.-hist. Kl.186*), Wien, 1986,

- Hellenkemper-Hild 1990 Hellenkemper H.-Hild F., *Kilikien und Isaurien*, VTIB 5 = *Denkschr. ÖAW*, phil. hist. Kl.215 (Wien 1990)
- Hodge 1992 T. A. Hodge, *Roman Aqueducts & Water Supply*, London, 1992
- Hopwood 1991 K.Hopwood, "The Links Between the Coastal Cities of Western Rough Cilicia and the Interior During the Roman Period" *De Anatolia antiqua, Eski Anadolu* 1. Bibliothèque de l'Institut français d'études anatoliennes d'Istanbul 32 (1991) 306-309
- Hunger 1986 H.Hunger, "Die Bauinschrift am Aquädukt von Elaiussa-Sebaste", *TYCHE* I (1986), sf. 132-137
- İdil 1993 V. İdil, *Likya Lahitleri*, Ankara 1993
- İMO İnşaat Mühendisleri Odası
- İzmirligil 1983 Ü.İzmirligil, "Samosata (Samsat) Su Yolu araştırmaları-1982", *A.S.T. Cilt I*, İstanbul 23-26 Mayıs 1983, sf. 21-23, 211-219, res. 1-11.
- İzmirligil 1979 Ü. İzmirligil, "Side Su Yolları", *T. T. K. VIII*, Ankara 1979
- Jdl Jahrbuch des deutschen Archäologischen Institutes
- JHS Journal of Hellenistic Studies
- Jones 1983 A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces* 1983
- KAAM Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi
- Kaehler 1950 H. Kaehler, *Hadrian und Seine Villa bei Tivoli*, Berlin 1950
- Keil-Wilhelm 1931 J.Keil-A.Wilhelm, *Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien* MAMA III, Manchester 1931

- Kirsten 1974, E. Kirsten, "Elaiussa -Sebaste in Kilikien Ein Ausgrabungswunsch an der Ausgräber von Side und Perge", *Melanges Mansel.II*, Ankara, 1974, 777-802
- Kirsten 1923 E Kirsten, "Diokaisareia und Sebaste", *AnzWien* 110 (1923)
- Kupke 1989 B. Kupke, "Siedlungen und Nekropolen, in Antike Welt Sondernummer", *LYKIEN*, 1989, F. Kolb-B. Kupke (Hrsg)
- Kütükçüoğlu 1962 M. Kütükçüoğlu, *Güney Anadolu Tarihi Su Tesisleri: Antalya Havzası*, Cilt I, Ankara 1962
- Landers 1996 J. G. Landers (çev. Barış Bıçakçı), *Eski Yunan ve Roma'da Mühendisliği*, TÜBİTAK popüler Bilim Kitapları 34, Ankara 1996
- Lequenne 1991 F. Lequenne, *Galatlar*, (çev. Suzan Albek), TTK yayınları, Ankara 1991
- Levi 1986 D. Levi, *Agora, Iasos Kazıları*. Ankara 1986
- Machatschek 1967 A. Machatschek, *Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Wien 1967
- MacKay 1968 T.S.MacKay, *Olba in Rough Cilicia* , Bryn Mawr College 1968, University Microfilms, Ann Arbor, Michigan 1981
- MacKay 1990 Th. MacKay, "The Major Sanctuaries in Pamphylia and Cilicia", *ANRW* II, 18. 3 (1923)
- Maiuri 1946 A. Maiuri, *Ercolano*, Roma 1946
- MAMA Monumenta Asiae Minoris Antiqua. London-Manchester 1928-1962

- Mansel 1963 A. M. Mansel, *Die Ruinen von Side*, Berlin 1963
- Mc. Donald 1967 A.H.Mc Donald, "The Treaty of Apamea", *JRS* 57, 1967, 1 ff.
- O, Connor 1993 C. O, Connor, " Desing and Construction of Roman Arches", *Roman Bridge*, Cambridge 1993
- ÖAW Österreichische Akademie der Wissenschaften
- Özağaçlı 1995 G. Özağaçlı, *İonia Bölgesindeki Su Boruları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1995
- Öziş 1987 Ü. Öziş, *Su Mühendisliği Tarihi Açısından Anadoludaki Eski Su Yapıları*, İzmir 1987
- Pohl 1993 H.Pohl, *Die Römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer vom 3. bis zum 1.Jh. v. Chr.*, Berlin 1993
- Radt 1984 W. Radt, *Bergama*, Arkeolojik Rehber, 1984
- Rosenbaum-Huber-Onurkan1967 E. Rosenbaum, G. Huber, S. Onurkan, *A Survey of Coastal Cities in Western Cilicia*, Ankara 1987
- Sandıkçioğlu 1989 E. Sandıkçioğlu, *Batı Anadolu'da Bulunan Nymphaionlar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1989
- Sayar 1992 M.H. Sayar, *Doğu Kilikia'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya, Araştırmaları*", X. AST, Ankara, 1992,
- Stenton-Coulton 1986 E.C. Stenton, J.J. Coulton, " Oinoanda: The Water Supply and Aqueduct", A.S. XXXVI (1986)
- Strab., *Geogr.*, Strabon, *Geographika*, (Coğrafya.Anadolu). Kitap. XII, XIII, XIV. Çev. A. Pekman. İstanbul 1987
- TAD Türk Arkeoloji Dergisi

- Ten Cate 1961 Th. Ten Cate, *The Luwian Population Groups of Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, 1961
- Ten Cate 1967 T.h. Ten Cate, *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden, 1967
- Tırpan-Söğüt 1998 A.Tırpan, B. Söğüt, " Batı Ovalık Kilikya'da Çokgen (Poligonal) Taşlı Duvar Örgü Tekniği", *OLBA* I (KAAM), Mersin 1998
- Trombley.1987 F.R.Trombley, "Korykos in Cilicia Trachis:The Economy of a Small Coastal City in Late Antiquity (Saec.V-VI)-A Precıs", *The Ancient History Bulletin* 1/1 (1987) 116-123
- TTK Türk Tarih Kurumu
- Usman 1958 M. Usman, *Antik Devir, Küçük Asya Evleri*, İstanbul 1958
- Vitruvius *De Architectura*. Mimarlık Üzerine On Kitap. çev. S.Güven. İstanbul. 1990
- Ward Perkins 1989 J. B. Ward Perkins, *Roman Imperial Architecture*, London 1989
- Wiegand 1924 Th. Wiegand, *Milet*, Band I, 7, Berlin, 1924
- Yegül 1998 F. K. Yegül, " De Architectura Romana", *OLBA* 1 (KAAM), Mersin 1998
- Zahle 1979 J. Zahle, *Lykische Felsgraber des 4. Jh. v. Chr.*, *Jdl* 94, 1979

C. O, Connor, " Roman Aqueducts", *Roman Bridge*, Cambridge 1993

D. Crouch, *Water Management in Ancient Greek Cities*, New York 1993

G.Büyükyıldırım, *Antalya Bölgesi Tarihi Su Yapıları*, *DSİ*, Ankara 1994

J.B. Ward Perkins, "The Aqueduct of Aspendos", *BSR* 23 (1955)

K.D. White, *Greek and Roman Tecnology*, London 1984

S. Walker, " Roman Nymphaea in the Greek World", *Roman Architecture in the Greek World*, London 1987

W. R. Biers, " Water from Stymphalos?", *Hesperia* 47 (1978)

Y.Arsoy, Ü. Öziş, B.Kaya, "Lamas Havzası Tarihi Su İletim Sistemleri", *İMO "IX. Teknik Kongresi"*, Ankara 1987

GİRİŞ*

Çalışma bölgemiz olan Doğu Dağlık Kilikia, Kalykadnos (Göksu) nehrin'den Lamos (Limonlu) nehrine kadar uzanır. Bu kesimde Toros'lar denize kadar iner. Böylece, denize paralel dar, geçitsiz bir kıyı oluştururlar.

Bölgenin en önemli akarsuyu Lamos'dur. Çalışmamızdaki tüm su sistemleri için temel kaynak oluşturması bakımından önemli yer tutmaktadır.

İnceleme konumuz olan su sistemleri, su kanalları, su kemerleri, su tünelleri, su galerileri, çeşme yapıları, sarnıçlar gibi yapılardan oluşmaktadır. Bu su sistemleri, Doğu Dağlık Kilikia kentleri olan Olba/Diokaisareia, Olba/Uğuralanı, Elaiussa Sebaste ve Korykos'un su ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmışlardır.

Hellenistik dönem öncesinde bölgenin su ihtiyacını nasıl karşıladığı bilinmemektedir çünkü elde hiçbir kanıt yoktur. Hellenistik dönemde kuyu ve sarnıçlar Doğu Dağlık Kilikia'nın su ihtiyacını karşılamışlardır. Bu dönemde tarım arazilerine, kent merkezlerine, dini ve sivil yapıların altlarına ve çevrelerine çok sayıda sarnıç yapılmıştır.

Roma döneminde ise, su sistemleri en gelişkin düzeyine ulaşmıştır. Bunun nedeni de Roma İmparatorluğu genelinde gerçekleştirilen imar etkinliği olmuştur. Bu çerçevede, Doğu Dağlık Kilikia'daki üç su sistemi olan Olba/Diokaisareia, Olba/Uğuralanı, Elaiussa Sebaste-Korykos bu dönemde yapılmışlardır.

Dağlık Kilikia'da günümüze kadar yapılan tarihi ve arkeolojik yayınlar Batı Anadolu ve Yunanistan ile karşılaştırıldığında kısıtlıdır. Bölgeyle ilgili ilk çalışmalar 19.yy'da başlamıştır. R. Heberdey-A. Wilhelm¹ 19. yy'ın sonlarında bölgeye gelmişler ve topladıkları yazıtları yayınlarak Dağlık Kilikia konusunda

*Bu çalışmayı Mersin Üniv. Araştırma fonu desteklemiştir. Proje no: SBE YL (FÖ) 97-1

¹Heberdey-Wilhelm 1896

ilk bilgileri edinmemizi sağlamışlardır. 20.yy'ın başlarında J. Keil-A. Wilhelm² bölge kentlerini yazıtlar ışığında tanıtan bir kitap yazmışlardır. Daha sonra Th. Mackay³, bölgeyle ilgili bir tez çalışması yapmıştır. 1994 yılından beri S. Durugönül⁴ başkanlığında bir ekip Dağlık Kilikia bölgesinde sistemli bir yüzey araştırması yürütmekte ve sonuçlarını yayınlamaktadır.

Antik yazar Vitruvius "*De Architectura*" adlı yapıtında su sistemleriyle ilgili bir bölüm bulunmaktadır⁵. Ancak su sistemleri konusunda ilk ve en önemli yayın olarak Frontinus'un yazdığı "*De Aqeductu*" adlı kitap kabul edilir. İ.S 97 yılında Roma kentine "*cura aquarum*" olarak atanan *Frontinus*, yapıtında hem su sistemlerinde kullanılan teknikleri, hem de bunların yönetim biçimini anlatmıştır⁶.

Su sistemlerinin ele alındığı modern yayınlar, T. Ashby'le başlar. İtalya'da bulunan Roma su sistemleriyle ilgili yazdığı kitap temel yayın olarak kabul edilir⁷. T. Hodge ise Roma'da ve eyaletlerdeki su sistemleri hakkında bilgiler verir⁸. Anadolu'daki su sistemlerinin arkeolojik olarak incelenmesi konusunda çok az yayın vardır. İnşaat Mühendisi Prof. Dr. Ü. Öziş, Anadolu genelinde birçok su sistemini hidrolik mühendiliği açısından incelemiş ve bunları bir kitap altında toplamıştır⁹. Ayrıca bu kitapta tarihi ve arkeolojik bilgilere de yer vermiştir. Ü. İzmirilgil ise, Side ve Samosata kentlerinin su sistemlerini araştırmış ve yayınlamıştır¹⁰.

Bu genel çerçeve içinde bölgedeki su sistemlerini incelemeyi amaç olarak seçmiş bulunmaktayız. Bunun Kilikia arkeolojisine ve bölgedeki su sistemlerinin tanıtılmasına katkı sağlayabileceğine inanmaktayız.

²Keil-Wilhelm 1931.: Kitabın, Olba/uğuraları bölümünde, çeşme binası tanımlanmıştır. Ayrıca, kentin su sisteminin rotası hakkında bilgiler verilmiştir. bölgenin su sistemlerinden bahseden ilk yayındır.

³Mac Cay 1968: Olba/Uğuraları su yolunun tarihlenmesi sağlayan bilgiler verir.

⁴Bölgeyle ilgili yayınlarından bazıları: Durugönül 1989; Durugönül 1995 a; Durugönül 1995 b; Durugönül 1998a, Durugönül 1998b.

⁵Vitruvius, Kitabın VIII bölümü su sistemlerine ayrılmıştır.

⁶Frontinus

⁷Ashby 1973

⁸Hodge 1992

⁹Öziş 1987

¹⁰Side su yolları için, İzmirilgil 1979,sf. 439 vd. ; Samosota su yolları için; İzmirilgil 1983, sf. 21-23, Lev. 211-219

Çalışmamız ilk bölümünde, su yollarının bulunduğu kentlerin tarihi, coğrafi ve sosyo- ekonomik yapıları ele alınmıştır. Bu sayede, su sistemlerinin yapım nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm olan "Taş Mimari Açısından Su Yolları" ise bölgenin mimari gelişimi ve bunun su sisteminin yapımındaki etkilerinin anlaşılmasına yöneliktir. Doğu Dağlık Kilikia'nın mimari geleneği Hellenistik dönem öncesinden, Roma İmparatorluk dönemine kadar incelenmiştir.

Üçüncü bölüm olan " Su Yollarının Geçgileri" ise su yollarını geçtiği alanların ve kentlerin tespit edilmesine amaçlamaktadır.

Dördüncü bölüm ise bölgedeki Su Yollarının üzerine bulunan yapıları ve kanal tiplerini anlatan bir katalog çalışmasıdır. Günümüzdeki durumlarıyla su yolları tanımlanmıştır.

Beşinci bölüm olan " Doğu Dağlık Kilikia'da Sarnıç Tipolojisi" ise, bölge içinde bulunan sarnıçların tiplerinin tespit edilmesine yöneliktir. Bu bölümde, özellikle Elaiussa Sebaste-Korykos su yolunda önemli bir yere sahip olan sarnıçlar bölge içinden örnekler verilerek sınıflandırılmışlardır.

Su yollarının tarihlenmeleri ise VI. bölümde ele alınmıştır. Bölgedeki arkeolojik ve tarihsel kanıtlar yardımıyla su yolları tarihlenmiştir.

BÖLÜM I

SU YOLLARININ BULUNDUĞU KENTLERİN TARİHİ, COĞRAFİ VE SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN TANIMLARI

I. 1. OLBA/DIOKAESAREIA VE OLBA/UĞURALANI :

Olba /Diokaisareia kenti, deniz seviyesinden 1200 m. yükseklikteki bir alanda küçük bir tepenin üzerinde kurulmuştur. Kentin çevresindeki araziler de oldukça verimlidir.

Olba, İ.Ö. 6 yy'da Yeni Babil kralı Neriglissar kroniklerinde "Ura" adıyla anılır. Kentin o dönemdeki yöneticisi de Appuasus'dur. Adı geçen "Ura" nın klasik "Olba" ile aynı yer olduğu savunulmuştur. Ancak, bu yerleşimin, günümüzde Olba/Diokasareia'ya 3 km. uzaklıktaki Olba/Uğuralanı olup olmadığı konusunda kuşklar bulunmaktadır¹¹.

Pers satraplarının Olba'daki yönetimi ele almalarından önceki son yerel yönetici *Epyaxa* olmuştur. Perslerin bölgedeki egemenlikleri İ.Ö. 6 yy.'ın ikinci yarısından İ.Ö. 323 yılına kadar sürmüştür¹². Bu dönem ile ilgili bölgedeki tek arkeolojik kanıt İ.Ö. 6. ve 5. yy'a tarihlenen Meydancikkale'de bulunan mezardır ¹³. MacKay, İ.Ö. 323 yılından sonra Olba'nın yerel bir sülalenin yönetimine girdiğini iddia etmektedir¹⁴.

¹¹Beal 1992, sf. 65 vd.

¹²MacKay 1968, sf. 107

¹³MacKay 1968, sf. 107

¹⁴MacKay 1968, sf 108

İ.Ö. 323'den Seleukosların bölge hakimiyetini ellerine geçirdikleri döneme kadar bu sülale, kenti ve bölgeyi yönetmiştir. I. Seleukos Nikator, Zeus Olbios Tapınağını yaptırmıştıktan sonra bu rahip-krallık Teukros adını almıştır. Kentin baş tanrısı olan hava tanrısı Tarhunt, Tanrı Zeus'a dönüştürülerek sistem devam ettirilmiştir.

Rahip-krallar tarafından yönetildiği dönemlerde, bölgede 'toprak düzenleme sistemleri'¹⁵ uygulanmıştır. Bu sistem içinde Rahip-krallık bütün topraklara sahip olduğundan köylüler tarafından üretilen ürünün büyük kısmı krallık tarafından ellerinden alınmıştır. Fakat oldukça büyük bir araziye sahip olmasına rağmen Olba/Diokasareia kenti içinde malikanelere ve kölelerin oturduğu yapılara ait hiç bir kanıt bulunamamıştır¹⁶. Bu da bize Olba/Diokaisareia'nın dini ve idari bir merkez olduğunu düşündürmektedir.

Dağlık Kilikia'da yaşamakta olan ve köklerinin Hellenistik dönemden çok daha öncelere, Luwiler'e¹⁷ kadar gittiği kabul edilen yerli Teukrid ailesine müdahale etmeyen I. Seleukos Nikator, bu hanedanlığa kendi bölgelerini yani Olba/Diokasareia ve çevresini yönetme hakkı vermiştir.¹⁸ Zaten yukarıda da belirtildiği gibi bu da Diadokhlar'ın yerleşme-şehirleşme süreçlerinde genel olarak izledikleri politikalarıdır. Onlar, tarım için verimli olan alanlarda ve uygun liman kurma imkanı taşıyan arazilerde kendi Yunan "polis"lerini oluşturup; engebeli ve şartları zor olan kesimleri yine kendi yönetimlerinde olmak üzere bölgedeki yerel yöneticilere devretmişlerdir¹⁹. Teucrid hanedanlığında yönetim babadan oğula geçmektedir. Teucrid hanedanlığının iktidarı sırasında Olba/Diokasareia kenti sadece idari ve dini merkez olarak kullanılmakta ancak hakimiyet alanı, Olba, Lamos ve Seleukeia'nın arasında kalan alanı kapsamaktadır. Teucrid'ler bölgede Seleukosların yardımı ile kendi kalelerini kurmuşlar ve hatta deniz kıyısında topraklar elde etmişlerdir²⁰. Bu topraklar,

¹⁵Brandt 1992, sf. 64 vd.

¹⁶MacKay 1968 , sf.76-103

¹⁷MacKay1968, sf. 153-160; TenCate, 1961, sf. 35,193,214.; Jones 1983, sf. 191-193; Durugönül 1995a, sf. 76

¹⁸Ten Cate 1961. sf. 34; MacKay 1968, sf. 73. 80 vd.; Jones 1983, sf. 192.

¹⁹Kirsten1923, sf. 348 vd.; MacKay 1990. sf. 2087 vd.

²⁰ Durukan1996, sf.80 vd.

Lamos'un küçük bir bölümünü, büyük bir olasılıkla Kanytella'nın güneyine kadar olan alanı kapsamakta ve belki de Korykos'a kadar uzanmaktadır.

Olba/Uğuralanı'nda Hellenistik döneme ait herhangi bir yapı izine rastlanmamıştır. Ancak çeşme binasının bulunduğu tepenin doğu bölümünde bulunan çok sayıdaki işlik, burada Hellenistik dönemde de üretime yönelik faaliyetlerin bulunduğunu göstermektedir. O halde, Olba /Uğuralanı'nı, dini ve idari merkez olan Olba/Diokaisareia'ya bağlı ve sadece küçük esnafın üretim yaptığı bir yerleşim olarak görebiliriz. Olba/Diokaisareia'ya çok yakın olması ve özellikle kıyıya giden birçok yolun buradan geçmesi bu olasılığı güçlendirmektedir.

Elde edilen ürünlerin gelirlerinin büyük bölümü Olba/Diokaisareia'ya gelmekte ve belki de kent içinde bulunan kule yapısında depolanmaktadır. Zeus Olbios tapınağında görevli olan rahiplerin ve özellikle rahip-kralın ve ailesinin gelirleri bu yolla karşılanmaktadır. Rahip-krallık dönemindeki toprak düzenleme sistemi içinde, köylü sınıfının ürettiği ürünlerin büyük bir kısmına kent yöneticileri tarafından el konulmaktadır. Bu nedenle, Dağlık Kilikia halkının ekonomik durumu güçtür.²¹

İmparator Vespasianus döneminde yapılan askeri ve yönetsel düzenlemeler ile İ.S. 74 yılında Seleukos kralı IV. Antiokhos tahttan indirilmiş; Dağlık ve ovalık Kilikia birleştirilerek Roma imparatorluğu'nun Suriye eyaletine bağlı bir birimi haline getirilmiştir. Bu, aynı zamanda Olba/Diokaisareia'daki rahip-krallık sisteminin de sonu olmuştur²². Böylece, bölge halkı üzerindeki dinsel baskının azalması ile zengin toprak sahiplerinin oluşturduğu bir topluluk türemiştir²³. Rahip-kralların sahip olduğu güç, böylece toprak sahiplerine geçmiş, üretimde artış kaydedilmiş; bu sosyal değişim kentin yaşamına ve dış görünümüne de yansımıştır.

Diokaisareia ismi hem İsauria eyaletinin polis ve başrahipler listesinde karşımıza çıkmakta hem de Olba/Diokasareia şehir kapısının üstünde Honorius ve Arkadios zamanına ait yazıtta yer almaktadır. Buraya, Iulian soyundan Caesar'ın

²¹Brandt.1992, sf. 64 vd.

²²Tan Cate 1961. sf. 42

²³ Sayar.1992, sf. 175

adının verilmesi ve Strabon'da Tiberius'un anılması kuruluşunun Tiberius'a kadar geri gittiğini göstermektedir. Ayrıca Heberdey-Wilhelm, bugün kaybolmuş bir yazıttan söz etmektedir²⁴. Burada da Tiberius "kurucu" olarak anılmaktadır.

Olba/Diokaisareia'da İ.S. 1. yy'dan itibaren taş mimari yapımı hızlanmıştır. Bunun ilk örneği Tyche tapınağıdır ve sütunlu yolun bir bölümü de bu dönemde yapılmıştır. İ.S. 2.yy'da, özellikle Traianus'un önderliğinde kentte hızlı bir yapılanma başlamış ve Hadrianus döneminde de (İ.S. 117-138) devam etmiştir. Diokaisareia'da ve Olba/ Uğuralanı'nda bulunan sikkelerde Hadrianus'un isminin bulunması, Hadrianus'un iki kente de önem verdiğini göstermektedir.

1200 m. yükseklikteki Olba/Diokaisareia stratejik bir konumda yer almakta ve verimli topraklar üzerinde bulunmaktadır. Bunun tam aksine, Olba/Uğuralanı bir uçurumlar dizisinin içinde kalmıştır ve ancak Cambazlı'ya doğru plato halini almıştır. Bu konumu ile Olba/Uğuralanı daha genç (ikincil şehirleşme gösteren) bir yerleşimdir.

Olba/Diokaisareia'nın 3-4 km. kuzey-doğusunda bulunan Olba/Uğuralanı sahilden ve Dağlık Kilikia bölgesinin iç kesimlerinden gelen yolların keşiştiği bir kavşak görünümündedir. Bundan dolayı özellikle Hellenistik dönemle birlikte önemi artmıştır. Ancak, Hellenistik döneme işaret edecek bir iz bulunamamıştır²⁵.

Kent içinde bulunan çok sayıda işlik Olba/Uğuralanı'ndaki üretim geleneğinin kanıtıdır. Eldeki veriler işliklerin ne amaçla kullanıldığının anlaşılması için oldukça yetersizdir. Ancak, bölgedeki diğer kentlerde bulunan işliklerle gösterdikleri paralelliklerden dolayı bunların küçük zanaatkarların kullandığı atelyeler oldukları düşünülmektedir. İşliklerin içinde bulunan küçük sarnıçlar, ana kayaya oyulmuş tezgahlar ve küçük dikdörtgen çukurlar dikkati çekmektedir. Sayılarının çokluğu ve tepenin güney yamacında yoğunlaşmış olmaları buraya küçük bir sanayii sitesi görünümü vermektedir. Ancak işlik sayısının fazla olmasına karşın kentin akropolisi üzerinde sivil ya da resmi binalara ait olabilecek yapı izlerine rastlanmamaktadır. Sadece tepenin

²⁴ Heberdey-Wilhelm 1896, sf.84 yazıt no: 160

²⁵ Olba/Uğuralanı çevresinde yaptığımız yüzey araştırmaları sırasında Hellenistik dönem ile ilişkilendirebileceğimiz bir izle rastlayamadık, fakat ileride kentte yapılacak kazılarda bu döneme ait kanıtlarla karşılaşılabilir.

çevresinde çok sayıda mezar bulunmaktadır ve bu mezarlarda Roma dönemine aittir.

Kentte, Hellenistik döneme ait gerek sivil ve gerekse resmi yapıların bulunmaması, yakınında bulunan Olba/Diokasareia kenti ile ilişkilendirilmesi gerekliliğini göstermektedir. Bilindiği üzere, Hellenistik dönemde Olba/Diokasareia'da sadece dini ve idari yapılar bulunmaktadır ve bunlar bir tapınak ve apartman kuleden ibarettir. Bu iki kentin özellikleri birbirlerini bütünleyecek düzeydedir. Bir tarafta sadece idari ve dini yapıların bulunması diğer tarafta ise üretime yönelik işliklerin yer alması iki kentin birlikteliğini göstermektedir. Olba/Diokasareia rahip-krallık merkezi olarak bölgeyi yönetirken, Olba /Uğuralanı da krallığın ihtiyaçlarını üreten ayrıca rahip-krallık hesabına bunları pazarlayan bir ticaret merkezi görünümündedir. Bu kurgu içinde, Olba/Uğuralanı için “pazaryeri” deyimini kullanmak doğru olacaktır.

İki kentte de sivil mimariye rastlamamak oldukça ilginçtir. Bu hemen şu soruyu akla getirir: Olba/Uğuralanı'ndaki işliklerde çalışan zanaatkarlar ve Olba/Diokasareia'da yöneticilerin dışında bulunan görevliler nerede oturuyorlardı? Bunun cevabını vermek zordur. Çünkü elde hiçbir mimari buluntu yoktur.

Eldeki veriler ahşap mimari olasılığını güçlendirmektedir. Dağlık Kilikia bölgesiyle benzer bir coğrafi yapıya sahip olan Lykia bölgesinde ahşap mimari Hellenistik dönem öncesinde kullanılmaktadır ve etkileri taş mimariye de yansımıştır²⁶. Ancak Dağlık Kilikia'nın taş mimarisinde bu tip bir etki gözlenmemektedir. Ama gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da taş mimarinin tüm Dağlık Kilikia'da Hellenistik dönemde Yunanlılar tarafından yoğunlukla kullanılmış olmasıdır. Bu yapılar tamamıyla Yunan etkilidirler ve daha önce bir ahşap mimari geleneği olsa bile bunun Yunanlıların mimarisine yansımaması oldukça doğaldır. Dağlık Kilikia, sahip olduğu ormanlarla gerek antik dönemde gerekse günümüzde önemlidir. Lübnan ile birlikte antik dönemin sedir ihtiyacını karşıladığı ve gemilerle Mısır başta olmak üzere birçok Akdeniz ülkesine pazarlandığı bilinmektedir²⁷. Orman yönünden bu kadar

²⁶Lykia'daki ahşap mimarinin taş mimari üzerindeki etkileri için bkz. İdil 1993; Zahle 1979; Kupke 1989, sf. 49

²⁷Hopwood 1991, sf. 306-309...

zengin bir bölgede Hellenistik dönem sonrası ahşap mimarinin kullanılması doğaldır.

Olba/Diokasareia ve Olba/ Uğuralanı kentlerinde herhangi bir sivil mimari izine rastlanmamış olması, dış etkenlerle tahrip olması kolay olan ahşap mimarinin kullanılmış olabileceğini göstermektedir.

Roma dönemi anıtsal mimari eserlerin görüldüğü dönem olması açısından Olba/Uğuralanı için de önemlidir. İ.S. 2.yy'dan itibaren kentte önemli gelişmeler olmuştur. Roma İmparatoru Hadrianus tarafından polis (belki de metropol) yapılan kent, Lucius Verus (İ.S. 161-169) ve Septimius Severus (İ.S. 199-211) zamanında anıtsal yapılarla süslenmiştir. Bunların en önemlileri tiyatro, çeşme, su kemeridir. Ancak, Olba/Diokaisareia kent planı ve yapıları ile Olba/Uğuralanı'ndan daima daha görkemlidir.

Kent içinde çok sayıda anıtsal yapıyla karşılaşılırken, sivil halkın yaşadığı evlere rastlanmamıştır. Bölgede bulunan tek sivil mimari yapı, çeşme'nin bulunduğu alandan yaklaşık 200m. güneyde bulunan *Villa Rustica*'dır. Bu yapı da muhtemelen zengin bir toprak sahibine aittir.

I. 2. ELAIUSSA SEBASTE VE KORYKOS:

Roma döneminde Elaiussa Sebaste ve Korykos Doğu Dağlık Kilikia bölgesinin önemli iki liman kentidir ve bu iki kentin önemi tarih içerisinde hep yer değiştirmiştir. Antik yazar Strabon, Korykos'u *burun*, Elaiussa'yı *nessos*, daha sonra da *polis* olarak adlandırmaktadır²⁸. Bu iki kent, İ.Ö. 2 yy'dan itibaren önem kazanmışlardır.

İ.Ö. 2 yy'da Korykos bir *polis*, Elaiussa ise bir *kome* dir²⁹ ve bu dönemde dini ve idari yönden Korykos'a bağlıdır. İ.Ö 197 yılında III. Antiochos'un Korykos kentini Ptolemaios'lardan almasıyla birlikte bölgede bir Seleukos

²⁸Strabon XIV-V- 5,6

²⁹Kirsten 1974, sf. 777-802

hakimiyeti başlamıştır³⁰. III. Antiochos. İ.Ö. 188 yılında Roma ile yapılan Apamea savaşına kadar Olba ile iyi ilişkiler kurmuş ve Olba hanedenliği sınırları içinde gördüğümüz savunma sisteminin yapımına yardım etmiştir. Savaşın ardından yapılan Apamea antlaşması³¹ ile Seleukoslar Kilikia'yı yitirmişler ve Roma'lılar bu bölgeyi Bergamalılara vermişlerdir. Bazı kaynaklara göre ise, Kilikia, Seleukoslar'ın elinde kalmaya devam etmiştir³².

İ.Ö. 133 yılında Kilikia topraklarının Bergama Kralı III. Attalos tarafından Roma'ya vasiyet edilmesi ile Kilikia'daki Seleukos varlığının da sonu gelmiş ve bölgede Roma hakimiyeti başlamıştır³³. Roma'lılar, Seleukos'ların baskıcı değil ama etkili politikalarını sürdüremeyince bölgede bir başboşluk hakim olmuş ve bu da Kilikia korsanlarının güç sahibi olmalarına sebep olmuştur³⁴. Bu korsanların Akdeniz'deki güçlerinin, deniz ticaretini aksatacak yeterlilikte olduğu belirtilmektedir³⁵. Korsanların bölgedeki bu etkin durumları kıyı kentleri olan Elaiussa Sebaste ve Korykos'u da olumsuz etkilemiş ve kentlerin deniz ticaretine sekte vurmuştur.

Korykos, İ.Ö. 1 yy. içinde önemini korurken, Elaiussa bir kent görünümünü almıştır. İ.Ö. 1.yy'da Korykos ve Elaiussa kentleri Olba hakimiyetinden kurtularak özgürlüklerine kavuşmuşlardır³⁶. İki kente ait en erken sikke (darp) kanıtları İ.Ö. 100 yıllarına aittir³⁷. Darplar üzerinde bulunan (Hiero kai autonomos) yazısı bu dönemde iki kentin de otonom bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

³⁰İ.Ö. 197'de Kilikia'nın Antiochos III tarafından alınmasına ve bu tarihten sonraki Seleukoslar idaresine ilişkin olarak bkz., Pohl 1993, sf. 119; MacKay 1968, sf. 85 vd.

³¹Bkz. Günaltay 1987, sf. 121.

³²Apamea antlaşmasına göre Seleukos topraklarının paylaşımı için bkz., Walkbank- Mc. Donald 1969, sf. 30; Atlan 1970, sf. 92; McDonald 1967, sf.3.

³³ Durugönül 1995 b, sf. 198

³⁴ Durugönül 1995 1995 b, sf 198; Durukan 1996, sf. 87 vd.

³⁵Leguene 1991, sf. 111

³⁶Hild-Hallenkemper 1990, sf. 31

³⁷Hild-Mallenkemper 1990, sf. 31

Elaiussa İ.Ö.1 yy'dan itibaren kent görünümünü almasıyla birlikte Korykos gibi Dağlık Kilikia kentlerinin ürettikleri malları için bir pazar yeri halini almıştır. Fakat, bu dönemde bölgede Kilikia'lı korsanların faaliyet göstermesi kıyı kentlerinin ticaretlerini de olumsuz etkilemiştir. Dağlık Kilikia antik dönemde gemi yapımında kullanılan sedir ağaçları ile ünlüdür. Hatta Hellenistik dönemde Büyük İskender'in komutanlarından Antigonos emeklilik döneminde Kyinda'da Phenike'liler ve Rhodos'lularla beraber bir tersane kurmuş ve keresteyi Dağlık Kilikia'dan getirtmiştir³⁸. Roma döneminde de sedir ağaçları özellikle Elaiussa Sebaste limanından ihraç edilmektedir. Ünlü Romalı Komutan Antonius, Kleopatra'ya donanmasını yenilemesi için Dağlık Kilikia bölgesini hediye etmiştir³⁹. Toroslardan kesilen sedir ağaçları gemilere yüklenerek Mısır'a götürülmüştür.

Roma imparatoru Augustus döneminde, Kapadokia Kralı Arkhelaos'a Kilikia'nın önemli bir kısmı ile birlikte Elaiussa kenti de hediye olarak verilmiştir. Arkhelaos bunun üzerine sarayını Elaiussa'ya taşımış ve imparatora olan şükranını belirtmek için kentin ismini Sebaste olarak değiştirmiştir.

Elaiussa Sebaste kenti artık bir ticari merkez olduğu kadar idare merkezi de olmuştur. Kent, bölgenin ihracat ve ithalatının yürütüldüğü limanı durumundadır. Mısır, Suriye ve özellikle Kıbrıs ile yoğun deniz ticareti yapılmış ve Elaiussa Sebaste limanı kullanılmıştır.

İ.Ö. 74 yılında Vespasianus tarafından kurulan Kilikia eyaletinin sınırları içerisinde Elaiussa Sebaste ve Korykos da yer almaktadır. Korykos, bu dönemde Elaiussa Sebaste egemenliğinden çıkarak, özgürlüğüne kavuşmuştur. İ.S. 2. yy'da metropolis ünvanını alan Elaiussa Sebaste, özellikle İ.S. 140-260 yıllarında en görkemli dönemini yaşamıştır. Elaiussa Sebaste nekropolünde bulunan ve İ.S. 2. yy'a tarihlenen tapınak mezarlar kentin bu dönemde ne kadar önemli bir merkez olduğu kanıtlamaktadır. İ.S. 3 yy'da Korykos, Stadiasmus Moris Magni⁴⁰'ye göre hala bir kome'dir ve Elaiussa Sebaste'ye bağımlıdır. Bu dönem, İ.S. 260 yılında Sasani Kralı Şapur'un istilası ile sona ermiştir.

³⁸Mackay 1968, sf.76 vd.

³⁹Hopwood 1991,sf. 307

⁴⁰Kirsten, 1974, sf. 792

Elaiussa Sebaste kent yerleşiminin bulunduğu yer üzerine çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri Arkhelaos'un kenti Elaiussa adasının karşısına kurduğu yönündedir. Diğerisi ise Elaiussa kentinin adanın üzerinde yer aldığı ve İ.S. 140 yılında tiyatronun yapılması ile anakaraya yayıldığı görüşüdür⁴¹. Ancak bunlardan ikincisi akla daha yatkın gelmektedir. Anakarada hamam, tiyatro, agora gibi sosyal yapılar ve onların etrafını çeviren kentin nekropol alanı bulunmaktadır. Bu sosyal yapılar, Elaiussa Sebaste kentinin en görkemli dönemini yaşadığı İ.S. 140-260 yılları arasında inşa edilmişlerdir.

Elaiussa adasında bulunan kent bu dönemde anakaraya yönelmiş ve nekropol olarak kullanılan alana yayılmış olmalıdır. Korykos'a ait olan ve Elaiussa Sebaste alanında kalmış olan eski nekropol'un bir kısmı ise tahrip edilmiştir. Bugün, bu mezarlara ait hiçbir iz kalmamıştır.

İ.S. 4.yy'dan sonra kentin limanının kumullarla örtülmesi sonucunda ada ve liman birleşmiş ve yarımada'ya dönüşmüştür. Kalıntılar bu yoğun kum tabakasının altında kalmış olmalıdır.

Korykos ise, İ.Ö. 2. yy'da bir *polis* dir. Bu dönemde Ptolemaios'ların hakimiyetinde olan Korykos, Doğu Dağlık Kilikia bölgesinin en büyük limanına sahiptir.

İ.S. 1 yy ile İ.S. 4 yy'a arasında Korykos kenti bir gerileme dönemi yaşamıştır. Bu dönemde, Elaiussa Sebaste kenti ön plana çıkmış ve bölge ticaretinde etkin bir rol oynamış, Korykos kenti ise içine kapanık eski günlerinden uzak bir görüntü çizmiştir. Fakat İ.S. 4. yy'dan sonra Elaiussa Sebaste limanının dolması ve liman özelliğini kaybetmesi, Korykos'un tekrar ön plana çıkmasına neden olmuştur. İ.S. 4 yy'da Dağlık Kilikia, Ovalık Kilikia'dan ayrılarak İsauria eyaletine katılmış ve metropolisi Seleukeia olmuştur. Korykos'un, Seleukeia'ya olan yakınlığı, bu dönemde bir ticaret merkezi olmasında etken olmuştur.

Erken Bizans döneminde büyük bir ticaret merkezi haline dönüşen Korykos'un ekonomisi hakkında kentin nekropolünde ele geçen 456 adet

⁴¹Kirsten 1974, sf. 792

mezar yazıtı⁴² bilgi vermektedir. Kentin zenginliği, zengin toprak sahiplerine dayanmaktadır. Kentin çevresinde geniş arazilere sahip bu insanlar, kent merkezinde oturmaktadırlar. Yerel ekonomiyi teşvik etmekte, iş olanakları sağlamakta, küçük esnaf ve zanaatkara destek olmakta, lüks ürünlerin ticaretini yapmaktadırlar. Suriye Antiokheia'sı, Lykia, Mısır ve Kıbrıs ile yakın ticaret ilişkileri kurulmuştur. Yerel tahıl üretiminin yetersiz kaldığı durumlarda Mısır gibi büyük tahıl üreticisi ülkelerden bu ihtiyacı karşılamaktadır. Kentin gelirinin büyük bölümü sivil yöneticiler ve Hristiyan rahiplerin elindedir. Bunlar, aylıklarını mülk sahiplerinden karşılamakta; ayrıca mülk sahipleri, imparatorluk yöneticilerine de arazi vergisi ödemektedirler. Kilise, sahip olduğu arazileri kiralayarak büyük gelir elde etmektedir. Bunun yanında, ikincil işlerden ve ticaretten de para kazanmaktadır⁴³.

Doğu Dağlık Kilikia bölgesinin ekonomisindeki en önemli yerlerden birini zeytinyağı tutar⁴⁴. İ.S. 6.yy. yazıtlarında bile hala bu zenginlik izlenmektedir. Korykos ve Korasion'da 7 adet yazıtta bu zenginlik anlatılmaktadır⁴⁵. Kentin yerel endüstrisi de iyi durumdadır. Bunların arasında giyim endüstrisi, küçük el sanatları, ayakkabı endüstrisi, deri ürünleri çok geniş yer tutmaktadır⁴⁶.

İ.S. 479 sonu- İ.S.480 başında İsaualılar tarafından, Korykos ve Elaiussa Sebaste kentleri ele geçirilmiştir. İ.S. 496-97 yılında Bizans imparatoru Anastasios bir bildiri ile Kilikia'lıların, İsauria'lılara karşı güçlendirilmesi isteğini bildirmiştir ve İsaualıların sonu İ.S. 497 yılında gelmiştir. Fakat İsauria güçleri tamamıyla yok edilinceye kadar (İ.S. 498) imparator bunlarla zorlu bir savaş

⁴²Bu mezar yazıtları sahiplerinin hayatta iken yürüttükleri işleri gösteren birer kayıt durumundadırlar.

⁴³Trombley 1987, sf. 116-123

⁴⁴Doç.Dr.Sera Durugönül başkanlığında bölgede yaptığımız araştırmalar sırasında çok fazla sayıda işlik ile karşılaşmıştır. İşlikler, anakayaya oyulan iki çukurdan ve zeytinin preslenmesi için kullanılan ahşap konstriksiyonun oturduğu bir duvardan oluşmaktadır. Sayılarının çokluğu antik dönemde bölgede yoğun zeytin üreticiliği yapıldığını göstermektedir.

⁴⁵ Hellenkemper- Hild 1990, sf. 108

⁴⁶Trombley 1987, sf. 116-123

yürütmek zorunda kalmıştır⁴⁷. Dağıtılan İsaerialıların büyük bir kısmı Trakya'ya yerleştirilmiştir. İsauria ve Kilikia'ya huzur gelmiş ve bu sebeple İ.S. 5 yy'dan- İ.S. 6 yy'a geçişte tüm bölgede ve özellikle Korykos'ta imar faaliyetleri artmıştır⁴⁸.

⁴⁷H.Hellenkemper- Hild 1990 , sf. 34

⁴⁸H.Hellenkemper- Hild 1990, sf. 34

BÖLÜM II

TAŞ MİMARİ AÇISINDAN SU YOLLARI

Hellenistik dönem öncesi, Doğu Dağlık Kilikia yerli halkının, mimari geleneği hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Ancak kendi coğrafi yapısına çok benzer bir coğrafi yapıya sahip olan Lykia bölgesinin ahşap mimari anlayışının Doğu Dağlık Kilikia'da da benimsenmiş olması akla yatkındır⁴⁹. Lykia'da bu mimari tekniğinin ne kadar yaygın kullanım sahası olduğunu, taş mimari üzerindeki etkilerinden anlamak mümkündür ancak Kilikia'da böyle bir şansımız yoktur. Doğu Dağlık Kilikia'da yine de bu döneme ait sadece birkaç mimari eser bulunmaktadır. Meydancikkale'nin eteklerinde bulunan İ.Ö. 6. yy'a ait, üçgen çatılı bir mezar odası ve önünde bulunan iki taş heykel bölgede taş kullanımını gösteren önemli örneklerdir⁵⁰.

Şüphesiz ki, gerçek anlamda taş mimari anlayışı bölgeye Hellenistik dönemde Seleukoslar tarafından sokulmuştur⁵¹. Seleukoslar, bölgenin kıyı şeridinde önem vermişler ve buralarda gerçek Yunan kentleri kurmuşlardır. Bu kentlerin en önemlisi kendi adlarını taşıyan Seleukeia'dır ve aynı zamanda bölgenin yönetim merkezidir.

Seleukos'ların, Dağlık kesimdeki kentlerde uyguladıkları sistem, bilinen Yunan kentlerine özgü oldukça farklıdır. Örneğin, dini ve idari bir merkez olan Olba/Diokaisareia'da Korinth düzeninde yapılmış gerçek bir Yunan tapınağı olan Zeus Olbios tapınağı dışında, bilinen Yunan kentlerindeki gibi hiç bir iz yoktur.

⁴⁹Lykia'daki ahşap mimarinin taş mimari üzerindeki etkileri için bkz. İdil 1993; Zahle 1979; Kupke 1989, sf. 49

⁵⁰MacKay 1968, sf. 83

⁵¹Durukan 1996, sf.53

Hellenistik dönemde, Doğu Dağlık Kilikia'da daha çok askeri mimariye ağırlık verildiği rahatlıkla gözlenebilmektedir⁵². Bölgeyi ele geçiren güçler öncelikle savunmaya önem vermişler; vadilere hakim ve birbirini gören kaleler ve kuleler yapmışlardır. Askeri mimari o kadar ön plandadır ki sivil ve dini yapılar bile askeri komplekslerden ayırt edilemeyecek şekilde inşa edilmiştir. Örneğin, poligonal duvar teknikte yapılan Çatıören Herakles Tapınağını askeri yapılardan ayırmak imkansızdır.

Bölgedeki mimari yapıları arasında belki de en ilginç olanı kulelerdir. Öncelikle savunmaya yönelik yapılan kuleler zaman içinde tarımsal faaliyetler içinde kullanılmışlardır. Bunun en büyük kanıtı kulelerin çevresinde bulunan yapı kompleksleri ve işliklerdir. Kulelerin, oldukça geniş ve yüksek olan ilk katları çevredeki tarım arazilerinden elde edilen ürünün depolanmasında kullanılmışlardır.

Bütün bu veriler, Hellenistik dönemde Doğu Dağlık Kilikia'da sosyal yaşamın, tarımsal faaliyetlerin ve hatta inanç kültürünün askeri etkinliklerden ayırmanın imkansız olduğunu göstermektedir.

Bölgedeki asıl mimari değişim, İ.S. 74 yılında İmparator Vespasianus tarafından Dağlık Kilikia'nın Kilikia eyaletine bağlanmasıyla başlamıştır⁵³.

Doğu Dağlık Kilikia'da, Roma egemenliği ile birlikte üç büyük imar hareketi yaşanmıştır. Bunlardan ilki, İ.S. 1 yüzyılda gerçekleşmiştir. İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dağlık bölgelerden sahile yerleştirilen ve buralarda toprak sahibi yapılan insanlar sahilde zengin kentler kurmuşlardır.⁵⁴ Vespasianus bu dönemde sahildeki yolu ve Kalykadnos üzerindeki köprüyü inşa ettirmiştir. Ayrıca, Olba/Diokaesareia'da anıtsal yapılar görülmeye başlanmıştır.. Olba/Diokaesareia - Olba/Uğuralanı arasındaki yolda ise, İ.S.75/76 yıllarına tarihlenen Vespasianus döneminden bir mil taşı bulunmuştur⁵⁵. Bu aynı zamanda, bölgede yollarla ilgili bildiğimiz en erken kanıttır.

⁵²Durukan 1996, sf.53 vd.

⁵³Hauwink -Ten Cate 1967, sf.42

⁵⁴Sayar 1992, sf. 175

⁵⁵MacKay 1968, sf.41

Bölgedeki ikinci imar hareketi ise İ.S. 2. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Bu dönemde ise çok sayıda yol yapılmış ya da tamir edilmiş olmalıdır. Nitekim, Olba/Diokaesareia-Olba/Uğuralanı arasında İ.S 197/198 yılına tarihlenen iki mil taşı vardır⁵⁶. Korykos'dan Canbazlıya olan yol üzerinde ise Ramsay tarafından İ.S.197 yılına tarihlenen bir başka mil taşı bulunmuştur⁵⁷.

Bölgede, üçüncü bir imar hareketi ise İ.S. 4. yüzyılla birlikte başlamıştır. Bu dönemde, Korykos-Olba/Uğuralanı ve Olba/Diokaesareia-Olba/Uğuralanı arasındaki miltaşlarından da izlendiği gibi yol sistemleri tamir edilmiştir⁵⁸. İ.S. 367/375 tarihlerinde, Isauria arkhon'u Flavius Uranius tarafından Kalon Korakeison'da liman ve kent kurulduğuna ve su sistemlerinin tamir edildiğine dair bilgiler vardır⁵⁹.

Görüldüğü üzere, Roma'nın Anadolu'daki etkinlikleri, Dağlık Kilikia'ya da yansımış ve bölgenin büyük kentlerine düzenli bir kentsel plan getirmiştir⁶⁰. Anıtsal giriş kapıları, sütunlu caddeleri ve özenle planlanmış kent merkezleri ile (Elaiussa Sebaste, Korykos, Pompeiopolis, Olba/Uğuralanı, Olba/Diokaisareia, gibi) bölge kentleri, İtalya'da ve diğer büyük eyaletlerdeki kentlerin birer kopyası haline dönüşmüşlerdir.

İtalya'da ve eyaletlerde görülen bu köklü değişimin en önemli nedeni, betonun mimari yapılarda kullanılması olmuştur⁶¹. Beton, kemer ve beşik tonoz tekniğine uyarlanmış ve bunların yapımını kolaylaştırmıştır⁶². İtalya'da kullanılan beton, Anadolu'da harçlı moloz (*mortar rubble*) olarak karşımıza çıkmaktadır⁶³. İtalya betonundan farklı olarak, içindeki moloz (taş, tuğla ve seramik) parçaları daha büyük ve boyutları düzensizdir. Kilikia'da kullanılan beton, yapısal özelliğinden dolayı İtalya betonuna benzemektedir. İçerdiği volkanik dogal

⁵⁶MacKay 1968, sf. 41

⁵⁷MacKay,1968, 50

⁵⁸ MacKay, 1968, 121

⁵⁹MacKay, 1968, 121

⁶⁰Yegül 1998, sf.63 vd.

⁶¹Yegül 1998, sf.63 vd.; Vann 1976, sf. 183

⁶²Yegül 1998, sf. 63.vd.; Vann 1976,sf. 183

⁶³Vann 1976, sf. 169

toprak, İtalya'nın volkanik pozzolana toprağının özelliklerine sahiptir⁶⁴. Bu beton, geç kurur buna karşılık oldukça sağlam bir yapıya sahiptir. Özellikle yatay bağlantıları çok iyi sağladığı için oldukça güvenlidir. Anadolu betonu ise çabuk kurummasına karşın, kolay kırılan bir yapıya sahiptir⁶⁵.

Yukarıda bahsettiğimiz Kilikia betonu, Roma İmparatorluk döneminde, Doğu Dağlık Kilikia'nın kıyı bölgesinde oldukça yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Bölgede, Roma beton mimarisinin görkemini kanıtlayan yapıların başında su yolları gelmektedir. Beton, su kanalların, tonoz çatılı galerilerin, sarnıçların ve özellikle de kemer yapımında sağladığı kolaylıklar nedeniyle su kemerlerinin yapımını kolaylaştırmış, paradan ve işgücünden tasarruf yapılmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, Hellenistik dönem ile birlikte Doğu Dağlık Kilikia'ya gelen taş mimari geleneği Roma ile gelişmiş ve doruğa ulaşmıştır.

Roma döneminde bölge kentlerine yapılan büyük yatırımlar, Romalıların bölge insanına gücünü ve ihtişamını kanıtlama isteği olarak yorumlanabilir. Seleukoslardan farklı olarak, ulaşılmasının oldukça güç olduğu sarp dağlık bölgelerdeki kentlere bile hizmet götürmeleri, askeri yönden hakimiyet kurmalarının güç olduğu bu insanları propaganda amaçlı mimari etkinliklerle kendisine bağlama amaçlarını gütmüştür.

⁶⁴Vann 1976, sf. 169

⁶⁵Vann 1976, sf.169; Dodge 1979, sf. 10

BÖLÜM III

SU YOLLARININ GEÇGİLERİ⁶⁶

III. 1. OLBA/DIOKAISAREIA SU YOLU (Lev. 1 Harita)

Lamos nehri üzerinden, 1460 m. rakımlı "Sarıaydın köyü" yakınlarındaki "Aksıfat" membaından⁶⁷, "yandan su alma yöntemi"⁶⁸ (Lev. 43b) ile Roma dönemi kanalına akıtılan su, yaklaşık 36 km.'lik bir uzaklık katederek Uzuncaburç'a ulaşır⁶⁹. Roma döneminde yandan su alma yöntemi, su yollarında oldukça fazla kullanılmıştır⁷⁰.

Olba/Diokaisareia su sisteminde beş mecra tipi gözlemek mümkündür;

1- Fay aynasının yüzeyine oyulmuş galeri

2- Anakaya oyulmuş kanal ve harçlı, duvar örgülü kanal (*opus caementicium*)

3- Anakayaya oyulmuş yeraltı tüneli

⁶⁶Lamas havzası antik su iletim boykesiti (Lev. 46)

⁶⁷ Öziş 1987, s. 86

⁶⁸"Yandan su alma yöntemi" Hidrolik Mühendisliğinde kullanılan teknik bir terimdir. Bu yöntem, ırmak veya derelerin debisinin uygun olduğu noktalarda suyun önüne bir set yapılarak ve suyun akış yönünde nehre paralel bir kanalın açılarak suyun yönlendirilmesinden ibarettir.

⁶⁹1954 yılında köylere su iletmeye amacıyla, Roma su kanalı tamir edilmiş, bundan dolayı antik kanalın su aldığı nokta eski görünümünü kaybetmiştir.

⁷⁰Hodge 1992, s. 69-70

4- Duvar örgülü, tonozlu yeraltı tüneli (*specus*)

5- Pişmiş toprak ve kurşun su boruları

Aksıfat kaynağından yandan su alma yöntemi ile alınan su, Lamos vadisinin batı yamacından "Oluk" olarak adlandırılan mevkiye kadar anakayaya oyulmuş tünel aracılığıyla gelmektedir. Oluk mevkiinden anakayaya oyulmuş ve harçlı duvar tekniğiyle yapılmış kanal yardımıyla "Hangediği" alanına ulaşmaktadır.

"Hangediği" ile "Karıkalanı" arasında bulunan "Bozağacı" mevkiinde kanal, yerin yaklaşık 10-15 m. altından tünel şeklinde geçmektedir. Rakımın burada yükselmesi, suyun yüzeye yakın veya yüzeydeki kanal ile iletilmesini engellediği için su, duvar örgülü ve tonozlu yeraltı tüneli (*specus*) yardımıyla taşınmıştır. "Karıkalanı" mevkiinden su yolu, anakayaya oyulmuş yada bindirme tekniğinde inşa edilmiş tünel yardımıyla "Topboğazı" mekiine ulaşmaktadır. "Topboğazı" mevkiine kadar "Sarıaydın"a giden modern yolun geçtiği vadinin doğu yamacında su yolunu bugün de izleyebilmek mümkündür.

Su, "Topboğazı" alanında aynı yolun batı yamacında ve yamacın yaklaşık 0.5m. altından duvar örgülü, tonozlu yeraltı tüneli yardımıyla taşınmaktadır. Bu tünel anakayaya oyulmuştur ve tünele belirli aralıklarla temizleme bacaları konmuştur. "Topboğazı" mevkiinden sonra su yolu "Topboğazı" vadisinden Göksu vadisine geçmektedir. Buradan su yolu Uzuncaburç'a ulaşınca kadar "Dekeboğazı" ve "Toloz" mevkiilerinden geçer. "Dekeboğazı" ile "Toloz" mekii arasında kanal, vadi tabanının hemen altında ilerlemektedir. "Oluk" ve "Hangediği" mevki arasında bulunan kanaldan farklı olarak, buradaki kanalın üzeri kapatılmıştır. Ancak her iki kanal yapım tekniği açısından aynı özellikleri göstermektedir. Bu mevki'deki kanal üzerinde de havalandırma ve temizlik amacıyla küçük bacalar bırakılmıştır.

III. 2. OLBA/UĞURALANI SU YOLU (Lev. 2 Harita)

Olba/Uğuralanı su yolu, Lamos çayında Kızılgeçit köyünün membaından⁷¹, denizden 1175 m yüksekten, yandan su alma yöntemi ile suyu almaktadır. Su yolunun toplam uzunluğu 20 km.'dir⁷² ve bunun 3373m.'lik kısmını yer yer geçilen 8 adet tünel ("Danadeligi", "Breyne", "Ali öldü", "Örenköy", "Kızılgeçit", "Kestel", "Seydilli" ve "Kuyulu Tüneli") oluşturmaktadır⁷³.

Anakayaya oyulmuş su yolu, suyu "Kızılgeçit" membaından, "Kızılgeçit" köyüne kadar yaklaşık 5 km'lik bir mesafede yer yer kanal ve yer yer de tünel biçiminde taşımaktadır⁷⁴.

"Örenköy'den" sonra su kanalı "Seydilli, Şahmurlu, Çukurbağ, Yeğenli" rotasını izler. Bu yerleşim yerlerinden geçen su yolu, duvar örgülü, harçlı kanal, toprak altından geçen duvar örgülü tonozlu yer altı tüneli (*specus*) veya anakayanın içine oyulmuş galeri ve tünel şeklindedir.

Yeğenli üzerinden Şeytan deresine giren su yolu burada vadinin kuzey yamacından ilerleyerek dirsek şeklinde bir bağlantıyla ile Olba/Uğuralanı su kemerine ve oradan da kent içinde bulunan çeşme binasına bağlanmıştır.

⁷¹Öziş 1987 s. 87

⁷²Öziş 1987, s. 87 vd.

⁷³Çangırı-Akpınar 1994, s. 48 vd.

⁷⁴1950'li yıllarda su yolunun islahı için yapılan çalışmalarda Olba/Uğuralanı su yolu üzerinde bulunan harç duvarlı kanalların üstü kapatılmıştır.

III. 3. ELAIUSSA SEBASTE VE KORYKOS SU YOLU (Lev. 3 Harita)

Su sisteminin kaynağı, Lamos nehrinin denize kavuştuğu noktadan 4 km. kuzeyde⁷⁵, Kayacı vadisinin içerisinde, "Limonlu" köyünün membaından, denizden 100 m'lik bir yükseltide bulunmaktadır⁷⁶. "Yandan su alma yöntemi" ile alınan su⁷⁷, vadinin batı yamacında ana kayaya oyulmuş galeriden aktarılmıştır. Toplam uzunluğu 25 km. dir.

Su yolu, Lamos nehrinin denize döküldüğü "Limonlu" kasabasından itibaren doğu-batı doğrultusunda denize paralel uzanmaktadır. Su, Elaiussa Sebaste kentine ulaşıncaya kadar altı su kemeri üzerinden taşınmıştır. İlk su kemeri, Limonlu kasabasındaki "Sandal" köyü yol sapağından yaklaşık 500 m kuzeydedir. İkinci kemer, "Tırtar" kasabası yakınında "Çanakçı" ve "Karaahmetli"ye doğru uzanmakta olan vadinin üzerine yapılmıştır. Üçüncü kemer, "Tırtar"ın arkasından "Kumkuyu"yu katederek sahilden "Kanlıdivane"ye giden antik yolu kesecek bir şekilde inşa edilmiştir. Dördüncü kemer, "Kumkuyu"dan "Kanlıdivane"ye giden bir yan vadinin batısında bulunmaktadır ("Kumkuyu"nın batı yerleşim alanının 500 m batısı). Beşinci kemer, "Yeşilkum"un doğu yerleşim sınırının 500 m doğusunda yer almaktadır. Altıncı kemer, "Yemişkumu" köyünün içinde olup buradaki bir kilisenin yanından geçerek, yazın suyu olmayan vadi içine inmektedir.

Altıncı su kemerinden sonra, su yolu Elaiussa Sebaste kentine girmekte ve tiyatronun altından geçerek kemerli sarnıca ulaşmaktadır.

Bizans döneminde, su yolunun tümü, Su kemeri II (Tırtar su kemeri) üzerinde bulunan yazıttan öğrenildiğine göre Komutan İllös tarafından tamir edilmiş⁷⁸ ve Korykos kentine kadar uzatılmıştır. Paşa türbesi alanında bulunan vadi, yedinci su kemeri aracılığı ile geçilmiş ve böylece, Korykos içinde bulunan büyük sarnıca aktarılmıştır.

⁷⁵Bent 1891, s. 206-224

⁷⁶Öziş 1987, s. 79-80

⁷⁷Öziş 1987, s. 79 vd.

⁷⁸Hunger, sf. 133.

BÖLÜM IV

SU YOLLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ

IV. I. OLBA/DIOKAISAREIA SU YOLU

Olba/Diokaisareia su sisteminde beş mecra tipi gözlemek mümkündür; Bu bölümde bu tipler ve oluşturdıkları sistemin son halkası niteliğindeki "Çeşme binası" incelenecektir. Kanal tiplerini şöyle sıralamak olasıdır; (Lev. 4 a-b)

- 1- Fay aynasının yüzeyine oyulmuş galeri
- 2-Anakayaya oyulmuş kanal ve harçlı, duvar örgülü kanal (Lev. 7a) (Lev. 5a)
- 3- Anakayaya oyulmuş yeraltı tüneli (Lev. 6b)
- 4- Tonozlu ve duvar örgülü yeraltı tüneli (*specus*) (Lev. 5b) (Lev. 6a) (Lev. 44a)
- 5- Pişmiş toprak ve kurşun borular (Lev. 7b)

1- Fay Aynasının Yüzeyine Oyulmuş Galeri

"Aksıfat" ile "Oluk" alanları arasındaki su kanalı tamamıyla fay aynası üzerine oyulmuş galeri şeklindedir. Yaklaşık yüksekliği 1.50m, genişliği ise 1.00m kadardır. Galeri bazı yerlerde daralmakta, bazı yerlerde genişlemektedir. Bu nedenle, galeri için standart bir ölçü vermek mümkün olmamaktadır.

Su kanalının yapımında, kanalın topografik eğim üzerindeki durumunun suyun debisini yükseltmeyecek şekilde ayarlanması gerekmektedir. Bir başka deyişle, akan suyun miktarını sabit tutmak için, kanalın bütün yol boyunca değişmeyen bir eğim üzerinde bulunması zorunluluğu vardır. Bu eğim, 150'de 1 ile 500'de 1 arasında değişen bir alçalmayı gerektirmektedir⁷⁹. Vitruvius eğimin 200'de 1'den az olmamasını önermektedir⁸⁰.

Yamaçta bulunan galeride meydana gelebilecek arızaları gidermek kuşkusuz çok zordur ve vadi yamacının çok dik olması dışarıdan bir müdahaleyi engellemektedir. Bundan dolayı, antik çağda bir arıza olduğu zaman müdahalelerin ancak suyun kesilmesi ile yapılmakta olduğu düşünülmektedir. Galerinin havalandırmasını sağlamak için ise, her 50-60 m'de bir pencere açılmıştır. Bu gözler esas olarak tünelin kazısı esnasında ortaya çıkan kaya parçacıkların dışarı atılmasında da kullanılmıştır. Ayrıca kenar ölçüleri yaklaşık 1 metre olan gözler, galerinin suyla temas etmeyen kısımlarının havasızlık ve nemden ötürü yosun tutmasını da engellemektedir.

2- Anakayaya Oyulmuş Kanal ve Harçlı, Duvar Örgülü Kanal

Su Yolu üzerinde, "Oluk"- "Hangediği", "Karıkalanı"- "Topboğazı", "Dekeboğazı"- "Toloz" alanları arasında ve "Toloz" mevki ile Olba/Diokasareia'da bulunan büyük sarnıca kadar olan alanda bu kanal tipleri görülmektedirler.

Topografik yapıdan dolayı kanal anakayanın üzerine oyulmuştur. Ancak anakaya olmayan yerlerde, harç duvarlı kanal inşa edilmiştir. Harç duvarlı kanalın genel malzemesi harç ve kaba taşlardır. Roma'da ve özellikle eyaletlerdeki su sistemlerinde harçlı taş duvarlar kullanılmıştır⁸¹. Duvarların suyla temas eden iç kısımları harçla iyice sıvanmış ve bu sayede sızdırmazlık sağlanmıştır. Her iki tip kanal da genellikle çok dik olmayan yamaçlara yapıldıkları için, yamacın egimine uygun bir şekilde üzerleri plaka taşlarla veya

⁷⁹Landers 1996, s.35

⁸⁰Landers 1996, s.35

⁸¹Hodge1992, s..93-94

harçlı örtü sistemleriyle kapatılmıştır. Toprak kayması gibi doğal felaketlere karşı yamaca uydurulmuş eğim sayesinde kanal üzerinde toprak veya taş birikmesi engellenmiştir. Roma su kanalları genelde yüzeyde bulunduklarından, paralellik gösteren Yunan örneklerinden farklıdırlar. Yunanlılar, inşa ettikleri bütün su kanallarının üstlerini örtmüşler ve mümkün olduğu kadar suyu yerin altından akıtmışlardır⁸². Bu da suyun belli ölçüde temiz kalmasını sağlamıştır. Ancak, bunun en büyük sakıncası, su yolunda meydana gelen bir arızanın zamanında giderilememesi olmuştur. Romalılar açık su yolunu tercih ederek bu riski ortadan kaldırmışlar ama kirlilik sorununu halledememişlerdir.

Suyun kirlenmesine ve kanalın kapanmasına neden olan etkenlerin başında, su yolunun kireçlenmesi veya kanal içinde çamur tabakalarının oluşması gösterilebilir. Kanalın, düzenli olarak temizliği ve bakımı yapılmaz ise, zaman içinde harçla sıvanmış olan iç kesimde suyun içerdiği Kalsiyum karbonat' dan dolayı kireç tabakası oluşmakta ve bu da suyun akış hızını ve miktarını azaltmaktadır. Ayrıca kireç, suyun tadını bozmakta ve insanlarda çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kalsiyum karbonat oranının yüksek olduğu kaynaklardan su alan sistemlerde, kireçlenmeden dolayı onarılması güç hasarlar meydana gelmektedir. Kanaldan akan suyun taşıdığı kumlar da, kanalın dirsek yaptığı veya aniden yükseldiği bölümlerde birikmekte ve en az kireçlenme kadar zararlı olmaktadır. Roma kentinde bu tip arızaları gidermek ve su sisteminin bakımını sağlamak için kölelerden oluşan bakım ekipleri kurulmuştur. Bu ekipler "*curator aquarum*" yani bayındırlık memurları tarafından düzenli olarak denetlenmektedirler⁸³. Ama, imparatorluğun eyaletlerindeki su sistemlerinin bakımı ve denetlenmesi ile ilgili bilgi yoktur. Ancak Roma kentinde kullanılan bu yöntemin bir benzerinin de eyaletlerde de kullanılmış olması mümkündür.

"Dekeboğazı" ile "Toloz" mevki alanlarında bulunan kanal, "Oluk" ve "Hangediği" alanlarındaki kanaldan farklı olarak, vadi içinde yer aldığından toprak altında kalmıştır. Ancak baca görevi gören ve düzenli aralıklarla bırakılan gözler bırakılmıştır. Bu gözler kanalın bakımının yapılmasını sağlamaktadırlar.

⁸²Coulton 1987, s. 72-73

⁸³Ashby 1973, s. 11-12

Toloz mevkii ve Olba/Diokaisareia kent merkezi içinde bulunan büyük sarnıç arasında kalan kanal, Uzuncaburç'daki modern mezarlığının içinden geçmektedir ve çok iyi korunmuştur. Ancak yapıldıkları dönemin özelliklerini günümüzde de taşıdıkları konusunda şüpheler vardır. Çünkü 1950' li yıllarda su yolu yoğun bir şekilde elden geçirilmiştir. Ancak, günümüzde kullanılmamaktadır

3- Anakayaya Oyulmuş Yeraltı Tüneli

Doğu Dağlık Kilikia'nın kayalık yapısı nedeniyle de bu sistem bölgede geçerlilik kazanmıştır.

Su, "Topboğazı" mevkiinde modern yolun doğu yamacında ve yamacın yaklaşık 0.5m. altından anakayaya oyulmuş tünel yardımıyla taşınmaktadır. Tünele belirli aralıklarla temizleme bacaları konmuştur. Yaklaşık 0.80 m. yükseklikte, 0.60 m. genişliğe sahiptirler ve bir insanın içinde eğilerek rahatça çalışabileceği şekilde yapılmışlardır. Bacaların bulunduğu bölümlerde yükseklik 1.50 m. kadardır. Taban kısmı düzdür, kanalın üst kısmına ise anakayanın yüzeyi traşlanarak kemere benzeyen bir profil verilmiştir. Yerleşim alanlarından oldukça uzak olan bu mevkiide suyun yer altından taşınmasının en önemli sebepleri, su yolunu düşman saldırılarından korumaktır. Ayrıca yağmurda kayma yapabilecek olan yamaç yüzeyinin güvensiz oluşu nedeniyle anakayanın içi oyularak yeraltında bir tünel oluşturulmuştur.

4- Duvar örgülü yeraltı tüneli (*Specus*)

"Hangediği" ile "Karkalanı" arasında bulunan "Bozağacı" mevkiinde kanal yerin yaklaşık 10-15 m. altından galeri şeklinde geçmektedir. Topografyanın burada yükselmesi, suyun yüzeye yakın veya yüzeydeki kanal ile iletilmesini engellediği için su, yer altı tüneli (*specus*) yardımıyla taşınmıştır. Duvar örgülü yeraltı tüneli (*specus*), Roma döneminde en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Vitruvius tarafından önerildiği gibi, düzenli aralıklarla yüzeye çıkan dikey

bacaları olan yeraltı tüneli yapmak idealdir⁸⁴. Bu da tünel için çok sayıda baca açılmasını gerektirmektedir. Ayrıca bu projede yöntemi ya da en azından işi denetleyenlerin, madencilik yöntemlerini kullanıldığı gözlenmektedir. Eskiçağda en çok uygulanan maden ocağı kazma tekniği olan kuyuların açılıp bunların yatay tünelle birleştirilmesi olgusu yaygındır. Burada da bir projeden başka bir projeye yöntem aktarımı gözlenmektedir. Kuyuları, arazinin incelenme aşamasında ya da kanalın yapımı tamamlandıktan sonra açmak daha kolay olmaktadır. Yeraltı tünelinin mimarisi, taş duvarlar örülerek üstteki toprak ve taş yığıntıyı taşıması için bindirme tekniği (tonoz) ile inşa edilmesi olarak tanımlanabilmektedir⁸⁵. Tünelin boyutunun bir insanın içinde rahatça hareket edebileceği ölçüde olması gerekmektedir⁸⁶.

"Bozağacı" mevkiindeki yeraltı tünelinin bacaları yaklaşık 100 m.'de bir açılmıştır. Tünel tamamlandığında hava bacaları, tünelin herhangi bir bölümünü denetleme ya da bakım için kolayca ulaşma olanağı sağlamaktadır. Deneyimli bir usta (madenci), tüneli düzenli olarak denetlediğinde, çökme veya göçük olması beklenen noktaları fark edebilmekte ve su kanalındaki herhangi bir sızıntı çabucak durdurabilmektedir⁸⁷. Önemli bir kayma meydana gelip tünel içinde göçük oluştuğunda, bacadan bir gözcü indirip göçüğün tam yerini ve suyun yayıldığı bölgeyi saptamak mümkün olmaktadır. Son olarak bacalar, geçgi üzerinde bulunan halkın su ihtiyaçlarını karşılak ve tünelden su alınmasını sağlamaktadır. Bacalar, gereken iş gücü açısından pahalı olsalar da işin bitiş süresini çok fazla uzatmamaktadırlar. Tünel açmayı yavaş bir iş haline getiren tek etken, aynı anda fazla kişinin çalışmamasıdır⁸⁸.

⁸⁴Landers 1996, s. 35-36

⁸⁵Hodge 1992, s. 98-99, çiz. 53

⁸⁶Landers 1996, s. 35-36

⁸⁷Landers 1996, s. 35

⁸⁸ Landers 1996, s.35

5- Pişmiş Toprak ve Kurşun Borular (Kent İçi Su Şebekesi)

Yukarıda sözünü ettiğimiz kanallar yardımıyla taşınan su, Olba/Diokaisareia kenti içinde bulunan kulenin yakınındaki büyük sarnıçta toplanmaktadır. Burada biriktirilen su, daha sonra pişmiş toprak ve kurşun su boruları ile şehir merkezinde bulunan çeşme binasına taşınmaktadır.

Kent içindeki su dağıtım sisteminin büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Ancak bazı bölümlerde pişmiş toprak su künkleri günümüzde bile gözlenebilmektedir. Elimizde bulunan pişmiş toprak örnekleri, Ephesos'ta yamaç evlerde bulunan bir örnek ile büyük benzerlikler gösterir. Ephesos 2 nolu yamaç evinde bulunan su borusu ile buradaki su boruları arasındaki benzerlik ağız profili ve gövde formlarında görülmektedir. Ephesos'taki su borusu Geç Hellenistik dönem ile İ.S. 365 arasına tarihlenmektedir⁸⁹.

Olba/Diokaisareia'da kurşun su borusu örneği tespit edilememiştir. Ancak su sisteminde kurşun boru kullanıldığı olası görülmektedir⁹⁰.

Vitruvius, kapalı kanal sistemlerinde pişmiş toprak veya kurşundan yapılmış boruları önermekte ama kurşun boruların zararlarının da gözardı edilmemesi gerektiğini belirtmektedir⁹¹. Bunlar, çok zehirli bir madde olan karbonatlı kurşun içerdikleri için kurşun zehirlenmesine yol açabilmektedirler. Ayrıca, pahalı bir maden olan kurşundan yapılmış boruların tamiri de güçtür⁹².

Anıtsal Çeşme Binası

Diokaisareia Çeşmesi, Selge ve Perge'deki çeşme binaları gibi kentin girişindeki anıtsal sütunlu yolun başlangıcında ve gymnasium yapısının karşısında bulunmaktadır. (Lev. 8 plan) (Lev. 9 a-b)

⁸⁹Özağaçlı1995 s. 49, çiz.19

⁹⁰Uzuncaburç belediye başkanı, şehrin Roma dönemindeki su sistemine ait kurşun boruların, geçmiş yıllarda kent içinde görülebildiğini ancak bunların daha sonra tahrip edildiğini iddia etmektedir.

⁹¹Vitruvius VIII, VI

⁹²Landers1996, s. 42

Yapı, uzun bir dönem kendisini temel olarak kullanan bir evin altında kaldığı için çok tahrip görmüştür. Çeşmenin mimari elemanlarının bir çoğu üzerinde bulunan evin yapımında kullanılmış veya başka amaçlar için sökülüp götürülmüştür. Buna rağmen, ev çeşmenin planı esas alınarak inşa edildiği için yapının planı bozulmadan korunmuştur.

Çeşme, ortada yarım daire şeklinde bir büyük niş ve iki yanında bulunan iki dikdörtgen nişten oluşan bir plana sahipti. Bu plan tipi, İ.Ö. 2. yy'dan geç antik döneme kadar kullanılmıştır⁹³. Yapının önünde iki sıra sütun bulunmaktadır. İlk sırada dört sütun ikinci sırada ise sadece dikdörtgen nişlerin önünde birer sütun altlığı korunmuştur. Bu, sütunlar yapının en az iki katlı olduğunu göstermektedir.

Ortadaki dairesel nişin önünde 10.24 x 3.65m. boyutlarında bir havuz (lacus) bulunmaktadır. Su, muhtemelen yuvarlak nişin ortasında bulunan bir çörtenden havuza dolmaktaydı. Ancak çörtten günümüze kadar ulaşmamıştır.

Havuz'un hemen altında ankayaya oyulmuş iki kanal göze çarpmaktadır. Havuz'a yakın olan büyük kanalın üzeri dikdörtgen taşlarla kapatılmıştır. Büyük kanal, drenaj kanalı olmalıydı ve havuzda biriken fazla suyun boşaltılmasında kullanılmaktadır (Lev. 10b). Kanal üzerinde bulunan dikdörtgen kapak taşlarının diğer bir işlevi ise havuzdan kolay su alınabilmesi sağlamak için basamak vazifesi görmektir. Küçük kanal ise basit bir oluk görünümündedir ve döşeme taşlarının üzerinde su birikmesini önlemek için yapılmıştır. Havuz ile sütunlar arasında hatta bütün ön cephede dikdörtgen taşlardan oluşturulmuş döşeme bulunmaktadır. (Lev. 10a)

Dikdörtgen formlu nişler büyük oranda tahrip oldukları için işlevleri hakkında yorum yapmak çok güçtür. Ortada bulunan dairesel nişte içlerine muhtemelen küçük heykelciklerin konduğu dört adet küçük niş vardır. Küçük nişlerden, kenarlarda bulunan iki tanesi dairesel formda ortada bulunan iki örnek ise dikdörtgen formdadır.

Çeşme üzerinde bulunan bezemeler Severuslar dönemine aittir. Başaran'a göre "Birbirine çapraz geçişli yalın kıvrık dallarla bağlanmış, geniş yüzeyli yaprakları göbekte bağlı, özgün kenger yaprağı yaklaşık benzerlerini

⁹³Aran 1971,s.113

Pamphylia'dan Zeus Solymeus Tapınağı ve Side Çeşmesinde, Karia'dan Hieropolis Tiyatrosunda bulur ve bu özellikleriyle Erken Severuslar'ın yerel biçiminin temsilcisidir"⁹⁴. (Lev. 11a-b) (Lev. 12 a-b-c)

Olba/Diokaisareia çeşmesinin benzeri olan dairesel büyük bir niş ve iki yanında dikdörtgen küçük nişlerden meydana gelen çeşmeler İtalya'da özellikle zengin evlerinde veya saraylarda görülmektedir⁹⁵. Herculaneum'da Casa di Nettuno e d'Anfitrite ⁹⁶, Tivoli'de Villa Adriana'da bir çeşme⁹⁷ bu arada sayılabilir. Anadoluda İmparatorluk devrinde, Pergamon Demeter Çeşmesinde⁹⁸, Ephesos⁹⁹, Side¹⁰⁰, Sagalassos ve Anemurium'daki¹⁰¹ çeşmelerde benzer biçimle karşılaşılmalıdır.

Bu tip yapıların Suriye'de de anıtsal örneklerine rastlanmaktadır. Petra, Bosra ve Byblos'da şehir çeşmeleri en belirgin örneklerdir¹⁰². Benzer bir anıtsal çeşme de Ürdün'ün Jerash kentinde bulunmaktadır¹⁰³.

⁹⁴Başaran 1995, s. 136, Lev.41b

⁹⁵Aran 1971, s. 113

⁹⁶Maiuri 1946, Pl XX, res. 35

⁹⁷Kaehler 1950, s.154, res.3

⁹⁸Aran 1971, s. 113

⁹⁹Aran 1971, s. 113

¹⁰⁰Mansel 1963,s.70

¹⁰¹Rosenbaum-Huber-Onurkan, s.9, res.6 ; Aran 1971, s.113, sek.52b

¹⁰²Petra için bkz. Butler 1913, res. 72

¹⁰³S.Belloni, sf.40 (sadece resimlerden yararlanılmıştır)

IV. 2 OLBA/UĞURALANI SU YOLU (Lev. 13a-b)

Olba/ Uğuralanı su sisteminde beş mecra tipi gözlemek mümkündür;

- 1- Fay aynasına oyulmuş galeri
- 2- Anakayaya oyulmuş kanal ve harçlı, duvar örgülü kanal (Lev. 14b)
- 3- Anakayaya oyulmuş yeraltı tüneli
- 4- Duvar örgülü yeraltı tüneli (*specus*)

1- Fay aynasının yüzeyine oyulmuş galeri

Su yolu üzerinde sadece, “Kızılgeçit köyü” civarında çok dik yamaçlı bir hal alan vadinin batı yamacında izlenebilmektedir. Galeriyi, Olba/Diokaisareia Elaiussa Sebaste ve Korykos su yolları üzerinde bulunan benzerleri gibi arazinin topografik eğimi gözetilerek yapılmıştır. Vadi yamacının çok dik olmasından dolayı galerinin ölçüleri ve profili alınamamıştır¹⁰⁴. Ancak ölçülerin bölgedeki benzer örneklerden çok farklı olmadığı su yolunun yapım tekniği incelendiğinde anlaşılmaktadır. Anakayanın içine oyulan galerilere 50 ile 100 m. arasında değişen aralarla pencereler açılmıştır.

2- Anakayaya Oyulmuş Kanal ve Harçlı Duvar Örgülü Kanal

Anakayaya oyulmuş kanal ve duvar örgülü kanal su yolu üzerinde, “Kızılgeçit membaı”-”Kızılgeçit”, “Seydilli”-”Şahmurlu”, “Şahmurlu”-”Çukurbağ”, “Çukurbağ”-”Yeğenli” ve “Yeğenli” ile su kemeri arasındaki alanlarda izlenebilmektedirler. Bu iki kanal, rotanın coğrafi yapısına göre çoğu

¹⁰⁴Lamas nehri içinden aktığı vadinin topografik yapısından ötürü bazen çok dik yamaçların arasından akmaktadır. Bundan dolayı, vadi kenarlarında fay aynaları oluşmuştur. Bu fay aynaları oldukça diktirler ve vadi içinden yamaçlara tırmanmak imkansızdır. Bu sebepten su yolunu incelenirken bu bölümlerde gerekli ölçümler yapılamamıştır.

yerlerde bir arada kullanılmışlardır. Anakayanın uygun olduğu yerlerde anakayaya oyulmuş, uygun olmadığı alanlarda harçlı, duvar örgüsüyle yapılmışlardır.

Çağdaşı olan Olba/Diokaisareia ve Elaiussa Sebaste- Korykos su yolları üzerindeki kanallarla benzer teknikte inşa edilmişlerdir. Ancak su yolu kanal kesiti açısından diğerlerinden farklılık gösterir. Kanal boyunca belirli bir eğimde akan suyun, ilk kanal kesit ölçüleriyle (yak. 1.00 x 2.00 m) ile Olba/Uğuralanı'nda bulunan su kemerine girdiği kanal kesit ölçüleri (yak. 0.50 x 0.30 m) arasında, ortalama iki kat fark bulunmaktadır. Bu durum, su yolunun sadece Olba/ Uğuralanı kenti için yapılmadığını, aynı zamanda geçkisi üzerinde bulunan diğer yerleşimlere ve tarım arazilerine de hizmet ettiğini göstermektedir¹⁰⁵.

3- Anakayaya Oyulmuş Yeraltı Tüneli

Danadeligi Tüneli:

Örenköy sınırları içindeki tünellerden ilki olan Danadeligi tüneli adını yerel bir söylemden almıştır. Yandan su alma yapısından sonra kanalla devam eden tarihi su yolunun Kızılgeçit membaından 1315 m. uzaklıktadır ve tünelin uzunluğu 52.80 m'dir. Genişliği, kireçtaşının jeolojik ve tektonik özelliklerine bağlı olarak değişmektedir (0.42- 1.07 m. arasında). Tünel yüksekliği de yine aynı şartlara bağlı olarak 1.80- 1.85 m. arasındadır¹⁰⁶. (Lev. 15a)

Tünelin üst profili kemer şeklindedir ve tünel aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Örneğin tünelin 1.07m. alt genişliğe sahip bölümünde üst genişlik 0.80 m.'dir¹⁰⁷.

¹⁰⁵İzmirligil 1979, s. 469, Side su yolu da rotasında bulunan yerleşim merkezlerine tarım arazilerinin sulanması ve yöre halkının su ihtiyacının karşılanması için su bırakmıştır. Bu sebepten, Olba/Uğuralanı su yoluna çok benzer.

¹⁰⁶Çangırı-Akpınar 1994, sf.50

¹⁰⁷Çangırı-Akpınar 1994, sf. 50

Breyne Tüneli:

Danadeliği tüneline sonrakı ilk tüneldir. Adını bulunduğu Breyne mevkiinden almaktadır. Bu tünel su yolunun Kızılgeçit mebaından 4215 m. uzaklıktadır ve tüneline uzunluğu 185.20 m.dir. Eni 0.41- 0.76 m. arasında değişmektedir. Tünel yüksekliği ise 1.07 m. ile 2.26 m. arasındadır. Kapalı kanalla devam eden su yolu 90° lik bir köşe ile güneye dönerek kireçtaşından oluşan sırt içinde uzanmaktadır¹⁰⁸.(Lev. 15b)

Tünel içinde iki farklı profil gözlenebilmektedir. Taban profili ile su yolu üzerinde bulunan diğer tünellerden ayrılır. Diğer tünellerde düz bir taban profili bulunmaktayken, Breyne tüneline taban profili yamuk bir şekle sahiptir. Tüneline içine yapılmış bir kanal görünümündedir. Bu kanalın genişliği 0.25 m. yüksekliği ise 0.60 m. 'dir. Tüneline tavan profili ise bir tonoz şeklindedir¹⁰⁹.

Aliöldü Tüneli:

Su yolunun islah çalışmaları sırasında, Ali isimli bir işçinin ölümü nedeniyle bu ismi almıştır. Tünel, su yolunun Kızılgeçit membaından 6377 m. uzaklıktadır ve tüneline uzunluğu 769.80 m.'dir. Arada yer yer jeolojik yapıya bağlı olarak kanal biçiminde devam etmektedir¹¹⁰. Eni 0.21m.- 0.90 m. arasındadır. Mevsimler arasındaki akış farklılıklarından suyun tünel içindeki yüksekliği 0.90 m. ile 2.30 m. arasında değişmektedir. (Lev. 16a)

Tünel, kireçtaşı içine oyulmuştur. Üst bölümleri sert ve sıkıdır, alt bölümleri ayrılmış ve dökülmüş durumdadır. Su sızıntıları görülmektedir¹¹¹.

¹⁰⁸Çangırı-Akpınar 1994, sf. 50 -

¹⁰⁹Çangırı-Akpınar 1994, sf. 50

¹¹⁰Çangırı-Akpınar 1994, sf. 50

¹¹¹Çangırı-Akpınar 1994, sf. 50

Örenköy Tüneli

Tünel, su yolunun Kızılgeçit membaından 7527 m. uzaklıktadır ve tünel 243.10 m. uzunluktadır. Eni 0.40 m.- 0.70 m. arasındadır. Yüksekliği 0.85 m.- 2.00 m.'dir. Tünel et kalınlığı, 2-3 m.'dir. Kireçtaşı içinde açılmıştır. Tünel girişi bloklu bir yapıya sahip olup, DSİ tarafından kısmen betonla islah edilmiştir. Tünelde 0.60 m. su ölçülmüştür¹¹². (Lev. 16b)

Tünel, kaya kopması ve ayrışması neticesinde göçtüğü için giriş ağzı duvarla örülerek yeni bir tünel açılmıştır.

1950'li yıllarda, tünelin devamında su baskınlarından dolayı göçük oluştuğundan, betonarme dikme ve yamaca monte edilmiş beton kanal yapılarak tünel onarılmıştır. Eski tünelin izleri de hala belirgindir. Alt kısımlarda kaya üzerinde doğal aşınma görülmektedir. Tünel litolojik yapı ve eklem sistemine bağlı olarak tünelcilik açısından en kolay güzergah izlenerek açılmıştır. Eklem sistemlerinden, su sızıntıları gelmektedir. Tünel çıkışı-kanal girişinde 3-4 m. yükseklikte kaya kesilmiştir. Doğal etkenlerle düşey yönde gelişmiş çatlaklar bulunmaktadır¹¹³.

Kızılgeçit Tüneli:

Adını Kızılgeçit alanından almaktadır. Tünel, su yolunun Kızılgeçit membaından 8299 m. uzaklıktadır ve tünel 659.58 m. uzunluktadır. Tünelin genişliği 0.30 m.-0.86 m., yüksekliği ise 1.52 m.-2.00 m. arasında değişmektedir. Bloklu kireçtaşı içinde 6.00-7.00 m.uzunlukta açık kanaldan sonra tünele girilmektedir. Tünel yüzeye yakın olduğundan havalandırma bacaları kullanılmıştır. (Lev. 17a)

¹¹²Çangırı-Akpınar 1994, sf. 51

¹¹³Çangırı-Akpınar 1994, sf. 51

Kestel Tüneli:

Tünel, su yolunun Kızılgeçit membaından 9182 m.'de uzaklıktadır ve tünel 527.20 m. uzunluktadır. Tünelin genişliği 0.35-0.50 m., yüksekliği 1.50-2.00 m. arasında değişmektedir. Tünel et kalınlığı 15-20 m.'dir. Kireçtaşı içinde açılmıştır¹¹⁴. (Lev. 17b)

Seydilli Tüneli

Adını yakınında bulunan “Seydilli köyü”nden almaktadır. Tünel, su yolunun Kızılgeçit membaından 15295 m. uzaklıktadır ve tünelin uzunluğu 16.50 m.'dir. Tünelin genişliği 0.35 m., yüksekliği, 1.48-1.93 m. arasında değişmektedir. Kireçtaşı kaya içine oyulmuştur ve doğal etkenler nedeniyle düşey çatlaklar oluşmuştur¹¹⁵. (Lev. 18a)

4- Duvar örgülü yeraltı tüneli (*specus*)

Kuyulu Tüneli

“Seydilli köyü” yakınlarındadır. Tünel, su yolunun Kızılgeçit membaından kaynağından 15787 m. uzaklıktadır ve tünelin uzunluğu 919.25 m.'dir¹¹⁶. Diğer örneklerden farklı olarak ana kayanın içine oyulmamış, toprağa derin bir kanal açılıp, duvarla örülmüş ve üzeri kapatılmıştır. Latince *specus* olarak adlandırılan bu tünel tipi Roma su sistemlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Madencilikte kullanılan tünel tipinin su sistemine uyarlanmış bir modeli olarak tanımlamak mümkündür. 100-150 m. aralıklarla havalandırma ve temizleme bacaları görevi yapan kuyular bırakılmıştır. Kuyuların derinliği 3.50 m., 0.60 x 0.60 m. ölçülerinde olup, kare şeklindedir. Kuyu duvarları tabandan itibaren ilk 2.00 m. beton, 1.50 m. taş duvardır. (Lev. 18b)

¹¹⁴Çangırı-Akpınar 1994, sf. 51-52

¹¹⁵Çangırı-Akpınar 1994, sf. 51-52

¹¹⁶Çangırı-Akpınar 1994, sf. 51-52

Su kemeri

“Cambazlı”dan gelen vadinin kuzey yamacı ile Olba/Uğuralanı akropolis tepesi arasına inşa edilmiştir (Lev. 19a-b) (Lev. 20a). Su kemerinin kuzey kısmının bir bölümü tahrip olmuştur. Kemerlerden 6 tanesi korunmuştur.

Su, su kemerine dirsek şeklinde bir bağlantı aracılığı ile girer. Dirsek bağlantı yamaçtan gelen suyun hızını kemek için yapılmıştır ve buradaki su kanallarına oranla daha büyük ve derindir. Bu yapıya fazla özen gösterilmediği, üzerinin çevredeki mezarlardan birinin kapak taşı ile kapatılmasından anlaşılmaktadır.

Su kemerinin mimari tekniği, Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu üzerinde bulunan su kemerlerinden oldukça farklıdır. Elaiussa Sebaste-Korykos su kemerlerinin çekirdeğini oluşturan moloz-harç bu su kemerinde görülmemektedir. Su kemerinin, kemerleri ve vadi yamaçlarındaki duvar kısımları izodom duvar tekniğinde örülmüş iki sıra taştan oluşmaktadır. Akropol yamacına dayanan bölümündeki iki kemer pencere şeklinde bırakılmıştır ve kemerlerin altında üç sıra taştan oluşan bir duvar daha bulunmaktadır. Diğer dört kemerden yalnızca, akropol yamacı tarafından üçüncü ve beşinci kemer tamamıyla ayakta. Dört ve altıncı kemerlerin sadece payeleri korunmuştur. Beşinci kemerin ayaklarının arasındaki genişlik 5.34 m’dir ve bu da Roma su kemerlerinde uygulanan kemer standardına uygundur¹¹⁷. Kemerin paye genişliği ise 3.80 m’dir. Su kemeri duvar tekniği ile kentin çeşme binasına ve kentin yakınlarında bulunan *Villa Rustica*’ya benzer¹¹⁸. Üç yapı da aynı dönemde inşa edilmişlerdir.

Kemerin su kanalının bulunduğu üst kısmının genişliği 1 m’dir. Bu genişlik bu büyüklükteki bir su kemeri için oldukça azdır. Bu, su kemerinin büyük ölçüde tahrip olmasında çok önemli bir faktör olabilir. Çünkü bu büyüklükteki su kemerleri uygun kalınlıkta inşa edilmezlerse çok şiddetli bir rüzgarda bile zarar görebilmektedirler.

¹¹⁷ Stenton-Coulton 1986, sf. 30

¹¹⁸ Aydınoglu 1998, sf. 37

Su kemeri üzerinde taş su kanalları kullanılmıştır. Bu kanallar 1 x 0,90 m boyutlardaki monolit taşların içlerinin oyulması ile elde edilmişlerdir. Her bir taş kanalın uzunluğu 1.20 m'dir.

Su kemerinin akropol yamacına yaslanan bölümü Bizans döneminde tamir görmüştür. Bu kesimdeki duvarın işçiliği oldukça özensizdir ve suyun akışını aksatmamak için aceleyle yapılmıştır. Örenköy yakınlarında bulunan II. Iustianus'a (M.S. 565-578) dönemine ait yazıtta su yolunun tamir gördüğü belirtilmektedir¹¹⁹.

Su kemerinin bir önemi de üzerinde bulunan yazıttan kaynaklanmaktadır. Septimius Severus dönemine ait bu yazıt su yolunun, su kemerinin ve çeşme binasının tarihlenmesinde oldukça önemlidir. Yazıtta su kemerinin Septimius Severus tarafından tamamlandığından bahsedilmektedir. Ama Olba sikkelerinde Lucius Verus'un portreleri vardır. Sikkelerin diğer yüzünde sol kolunu urne'ye yaslamış olan ırmak tanrısının betimlemesi bulunmaktadır. Bu da su yolunun inşasının Lucius Verus zamanında başladığını ve Septimius Severus zamanında tamamlanmış olabileceğinin önerilmesine yol açmıştır.¹²⁰

Anıtsal Çeşme binası

Lamos vadisinden Olba/Uğuralanı'na gelen su sisteminin son noktasıdır. (Lev. 20b) (Lev. 21a-b) (Lev. 43a plan)

Çeşme binası, Roma İmparatorluğunun büyük şehirlerin mimarisinin küçük yerleşim birimlerine yansıtıldığının işaretidir. B. Aran'a göre Olba/Uğuralanı çeşmesi, "*kalın bir duvarın içine alternatif olarak yerleştirilen dairesel ve dikdörtgen niş dizisi ile bunların önünde bulunan iki veya üç katlı sütun düzeni bulunan ve ön cephe olarak saray, tapınak, imparatorluk saraylarına*" benzetilen çeşme yapısı tipine benzetilmektedir¹²¹. J. Keil ve A. Wilhelm, çeşme yapısının önünde iki katlı sütunlu bir fasatın bulunduğunu iddia

¹¹⁹ Ward- Perkins 1989, sf. 364

¹²⁰ Keil-Wilhelm 1931, sf. 80-83

¹²¹ Aran 1971, sf. 114

etmektedirler¹²². Ancak günümüzde yapının çevresinde iki katlı bir fasata sahip olduğunu işaret edecek hiçbir kanıt yoktur. J. Keil ve A. Wilhelm, şimdi bulunmayan yıkıntı taşlar arasında gördüğü bir epistylum (architrave) blokuna dayanarak esas duvarın önünde ya ortada yuvarlak bir, veya iki tane yuvarlak nişin olabileceğini düşünmektedirler¹²³.

Roma İmparatorluk döneminin geleneksel çeşme yapılarına göre Olba/Uğuralanı çeşme binası farklılıklar göstermektedir; Olba/Uğuralanı çeşmesi ön cephesinde sütun bulunmaması, dairesel veya dikdörtgen niş dizisi yerine de çeşme yapısının ön kısmında sadece tek bir nişin bulunması ayrıca, benzer örneklerle oranla çok daha küçük inşa edilmiştir. Ayrıca, diğer Roma dönemi çeşmeleri gibi kalın bir duvardan yapılmıştır. Bu özellikleri ile karakteristik Roma dönemi çeşme binası tipinin basit bir örneği sayılabilir.

Yapının çevresi 14 m. X 13 m.lik bir teras duvarı ile çevrelenmiştir. Teras duvarının doğu bölümünü esas çeşme yapısı oluşturmaktadır. Çeşme binasının ön cephesine, her birinin yüksekliği 0.30 m. derinliği 0.40 m. olan 15 m. genişliğinde dört basamaklı bir merdiven ile çıkılmaktadır ve havuz ile basamaklar arasında 4.40 m. boyutlarında bir döşeme bulunmaktadır. Havuz'un ön duvarının yüksekliği 1m., iç taraftaki derinlik ise 0.5 m.'dir. Havuz 2 m.x13.5 m ölçülerindedir. Havuzdan, 1 m. kadar yükseklikte 0.60 m. genişliğinde bir platform bulunmaktadır. Bu platform'un üzerinde ise oluğa benzer bir forma sahip çeşme bulunmaktadır. Çeşme binalarında genellikle çörten olarak hayvan başı şeklindeki çeşmeler kullanılmaktadır. Olba/Uğuralanı çeşme binasında hayvan başı şeklinde çeşme yerine oluk tercih edilmiştir. Havuzun ön kısmında taştan oyulmuş yaklaşık 1m. çapında dairesel formlu küçük bir yalak daha bulunmaktadır. Havuz dolduktan sonra taşan su bir oluk yardımı ile bu yalağa aktarılmakta ve halkda suyunu bu yalaktan almaktadır.

Çeşme binasının, kaide kısmı 0.70m. kalınlığında, 0.90-1.00 m. uzunluğunda muntazam blok taşlardan dört sıralı olarak yapılmış olup üstte taşkın iki düz silmeyle çevrilmektedir. Bu temelin genişliği 5 m., uzunluğu 15 m., yüksekliği ise

¹²²Keil- Wilhelm 1931, sf 82

¹²³Keil- Wilhelm 1931, s.84

havuz tabanından sonra 2.m'dir. Yapının korunan yüksekliği 10.30 m. olup, bunun 0.60 m.'lik bir bölümü ante başlığına aittir.

Çeşme binasının, plan tipi açısından benzer örnekleri; Pergamon'daki Demeter çeşmesi ve ana cadde üzerindeki kemerli çeşmesi¹²⁴, Alexandria Troas'daki çeşme binası¹²⁵, Ephesos'daki Pollio çeşmesi, Hydreion, Traianus çemesi, C. Laecanius Bassus çeşmesi ve büyük çeşme binası¹²⁶, Priene'deki çeşme binası¹²⁷, Miletos'daki çeşme binası¹²⁸, Aphrodisias'daki çeşme binası¹²⁹, Iasos'daki çeşme binası¹³⁰, Laodikeia'daki çeşme binası¹³¹, Letoon'daki çeşme binası¹³², Sagalassos'daki çeşme binası¹³³, Perge'deki çeşme binası¹³⁴, Aspendos'daki çeşme binası¹³⁵, Hierapolis'deki çeşme binası¹³⁶, Nikomedia'daki çeşme binası¹³⁷ dir.

¹²⁴Bohtz 1981, sf. 15-16, Lev. 6,3, Lev.. 8,1,2; Radt 1984, sf. 21; Usman 1958, s. 17; Boyd 1978, sf. 91.

¹²⁵Gagniers 1969, sf. 151

¹²⁶ Akurgal 1978, sf. 165-166; Türkoğlu-Atalay 1978 , sf. 76; Keil 1964, sf.

133;Gagniers 1969, sf. 151; Fossel- Langman 1970, Band L., sf. 303;

Sandıkçioğlu 1989, sf. 4 vd.

¹²⁷Wiegand 1924, sf. 76-80; Aran1971, sf.115

¹²⁸ Aran1971, sf.115

¹²⁹Erim 1968, sf. 48; Sandıkçioğlu 1989, sf. 4 vd.

¹³⁰Levi 1986, sf.66; Sandıkçioğlu 1989, sf. 4 vd.

¹³¹Gagnier 1969, sf.166

¹³²Akurgal 1978, sf. 237, (Fig. 88, No: 7); 1966 Bean, sf. 62, (res.23)

¹³³Aran 1971, sf. 115

¹³⁴Aran 1971, sf. 115

¹³⁵Aran 1971, sf. 115

¹³⁶ Aran1971, sf. 115

¹³⁷Aran 1971, sf. 115

IV. 3. ELAIUSSA SEBASTE VE KORYKOS SU YOLU

Bu su yolu yoğunluklu olarak su kemerlerinden oluşmakta ve sistem içinde sarnıçlar önemli yer tutmaktadır. Su yolunun sarnıçları V. Bölüm'de anlatılacaktır.

Su sisteminin kaynağı, Lamos nehrinin denize kavuştuğu noktadan 4 km. kuzey-doğuda¹³⁸, Kayacı vadisinin içindedir. Burası, denizden 100 m. yükseklikte yer almaktadır¹³⁹. "Yandan su alma yöntemi" alınan su¹⁴⁰ vadinin batı yamacında anakayaya oyulmuş galerilere aktarılmıştır (Lev. 37a) (Lev. 22a). Galerilerin boyutları yaklaşık 1.5 x1.5 m'dir, fakat anakayanın yapısına bağlı olarak boyutlar farklılık göstermektedir¹⁴¹. Bu galerilere 0.5m ile 1m arasında değişen aralıklarla gözler açılmıştır. Gözlerin bu kadar sık aralıklarla açılmasının nedeni, galerinin yapımı sırasında ortaya çıkan kaya parçaçıklarını dışarıya atılmasını sağlamaktır¹⁴². Tahrip gören bazı kısımları Bizans döneminde tekrar elden geçirilmiş ve tamir görmüştür. Galeriler, Kayacı vadisinin denize ulaştığı son noktaya kadar yaklaşık 4km'lik bir mesafe kat etmekte ve bu noktadan itibaren su yolu denize paralel uzanmaya başlamaktadırlar.

Kayacı vadisi ile ilk su kemerinin bulunduğu vadi arasında bulunan tepe su kanalı ile aşılmıştır. Kanal arazinin durumuna göre iki ayrı teknikte inşa edilmiştir. Birincisinde, dik yamaçlarda anakaya keski yardımıyla kesilerek dik bir profil sağlanmış ve bu dik profil kanalın bir yüzü olarak kullanılmış diğer yüzü ise harçlı, duvar yardımıyla oluşturulmuştur. İkincisinde ise, anakayanın içi oyulmak

¹³⁸Bent 1891, sf. 206-224

¹³⁹Öziş 1987, sf. 79-80

¹⁴⁰ Öziş 1987. sf. 79-80

¹⁴¹Anakayanın dokusu(sertliği veya yumuşaklığı) boyutların değişmesine sebep olmaktadır.

¹⁴²Prof. Dr. Ü. Öziş'e verdiği bu bilgiden dolayı teşekkür ederim.

suratiyle kanal buradan geçirilmiştir. Her iki teknikte de kanalın üstü açık bırakılmıştır.

Harçlı, duvar örgülü kanallar

Su yolu üzerinde, "su kemeri I-su kemeri II", "su kemeri II-su kemeri III", "su kemeri III-su kemeri IV", "su kemeri IV-su kemeri V", "su kemeri V-su kemeri VI", "su kemeri VI-su kemeri VII", "su kemeri VII-Korykos sarnıcı"¹⁴³ arasında karşımıza çıkmaktadır. Kanalların genel ölçüleri, genişlik 0.70 m / 1.00 m., yükseklik 0.70 m.- 1.00 m arasındadır. İçleri horasan harcıyla sıvanmıştır. (Lev. 22b)

Su Kemerleri

Su kemeri no: I (Lev. 23a-b) (Lev. 24a-b)(Lev. 25a)

Mevkii adı: Limonlu

Bulunduğu Yer: Limonlu Kasabası'ndaki, Sandalköyü yol sapağından yaklaşık 500 m kuzeydedir.

Çevresinin tanımı: Su kemerinin bulunduğu vadinin çevresi zengin alivyon topraklarla kaplıdır. Bu alanda günümüzde seralar ve limon bahçeleri bulunmaktadır.

¹⁴³Su kemeri VII ile Korykos sarnıcı arasından su yolu yan yana iki kanal şeklinde ilerlemektedir. Bunlardan biri Korykos'taki günümüzde üzeri açık olan sarnıca bağlanır. Diğer kanalın nereye bağlandığı tespit edilememiştir.

Su kemerinin Tanımı: İki katlı olarak inşa edilmiştir ve ilk katta üç, ikinci katta ise beş adet kemere sahiptir. Su kemerinin batı bölümü tamamen yıkılmış, ama Bizans döneminde yeniden inşa edilmiştir.

İlk katta bulunan kemerler 5 m. ayak aralığına ve 13 m. yüksekliğe sahiptirler. Roma su kemerlerinde, kemerlerin boyu yükseldikçe kemer aralığı daralmaktadır¹⁴⁴. Kemerlerden en doğuda olanın içi tamamen taşla örülmüştür. İkinci kattaki kemerler ise 2 m. ayak aralığına ve 5.40 m. yüksekliğindedir. Kemerlerden en batıda olanın yalnızca alt kısmı korunmuştur. Tahrip görmemiş doğu kısımda su kemerinin yüksekliği yaklaşık 18 m'dir. Doğru kısımda yalnızca vadinin yamacı ile su kemerinin bağlandığı bölümde, Bizans onarımı göze çarpmaktadır. Batı bölümü ise bütünüyle Bizans döneminde onarıldığı için, bu bölümde kemer bulunmamaktadır. Su kanalının geçtiği, su kemerinin üst bölümünde de iki farklı dönem çok iyi gözlenebilmektedir. Su kemerinin doğu bölümü Roma dönemi su kemerlerinde gözlenen taş kanaldan oluşurken, Bizans tamiri görmüş batı bölümde harçlı duvarlardan oluşturulmuş kanal bulunmaktadır.

Yapı tekniği ve Yapı Malzemeleri: Su kemeri üzerinde kullanılan değişik iki yapı tekniğinden dolayı, yapının mimarisinde iki ayrı evre bulunmaktadır. Bu evrelerden ilki Roma dönemine, ikincisi ise Bizans dönemine aittir.

I. Evre: Roma'da su kemerinin yapımı çok basit ve yalındır. Kemerler, kemer tuğla ya da kesme kare taştan örülür, ortasına da moloz veya çimento doldurulur¹⁴⁵. Ele aldığımız su kemeri I'in ilk mimari evresinde de dış cephesinde de aynı durum gözlenmektedir. Su kemerinin kemer ayakları ve kemerin diğer bölümleri Opus Quadratum tekniğinde örülmüş ve içide Kilikia betonu¹⁴⁶

¹⁴⁴O'Connor 1993, sf. 150 vd.

¹⁴⁵Landers 1996, sf. 42-43

¹⁴⁶Kilikia betonu, düzensiz boyutlardaki taş, tuğla ve seramik parçalarının harç ile bir araya getirilmesinden oluşturulmuştur. Yapısal özelliği açısından İtalya betonuna benzer ve oldukça dayanıklı bir yapısı vardır. Beton için bkz. Vann 1976, sf. 184.

olarak adlandırılan moloz yığını ile doldurulmuştur¹⁴⁷. Kemer eğrilerinde küçük boyutlu dikdörtgen kireçtaşları, diğer bölümlerde ise büyük dikdörtgen kireç taşları kullanılmıştır.

Su kemerinin, alt sırasındaki kemer ayakları üst sıradakilerden daha kalın yapılmıştır. Ayakların yer ile temas eden tabanının bu şekilde yapılmasının nedeni su kemerinin bütün ağırlığının bu payeler üzerine gelmesidir. İnce yapılması durumunda üzerine gelen ağırlığı kaldırmamaktadır¹⁴⁸. Alt sıradaki payeler aşağıdan yukarıya doğru daralmakta ve bu da kaba görüntüyü engellemektedir. Bu şekilde yapılmasının bir başka nedeni de vadilerin kış aylarında dağlardan gelen suları denize taşıyan dere yatağı görevi görmesi nedeniyle su kemerinin ayaklarında aşınmalara sebep olmasını önlemektir. Su kanalının geçtiği, su kemerinin üst kısmının genişliği 2 m'dir. Kanalın tabanı 2 x 0.50 m. boyutlarında kireçtaşlarından oluşturulmuştur ve yan duvarlarında aynı boyutlardaki kireçtaşlarından yapılmıştır. Su kemerinin, Roma evresinde dikkati çeken diğer önemli bir özellik ise yapı malzemesi olarak tuğlanın kullanılmamasıdır. Roma dönemine ait birçok önemli su kemerinde yapı malzemesi olarak tuğlanın kullanıldığı bilinmektedir.

II. Evre: Su kemerin batı bölümü bütünüyle tahrip olduğundan Bizans döneminde yeniden yapılmıştır. İlk evreye ait bölümdeki özenli ve güzel işçilik bu evrede görülmemektedir. Su kemeri vadinin batı yamacına küçük taşlardan oluşturulmuş harçlı bir duvar ile bağlanmıştır. Duvarın iki yüzü su kemerinin ilk evresi ile uyum göstermesi için sıvanmıştır, ancak sıvanın çok az bir bölümü korunmuştur. Duvarın üzerindeki kanal Roma ve Bizans döneminde su yollarında sıklıkla kullanılan harç duvarlı örneklerdendir.

Su kemerinin ilk evresi İ.S. 1 yy'ın sonuna, ikinci evresi ise İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlenmektedir.

¹⁴⁷Bu inşa tekniği zamandan ve iş gücünden kazandırdığı için Roma döneminde bir çok büyük yapının inşasında kullanılmıştır

¹⁴⁸ O, Connor 1993, sf. 150 vd.

Su kemeri no: II(Lev. 25 b) (Lev. 26a-b) (Lev. 27a)

Mevkii adı:Tırtar

Bulunduğu Yer: Tırtar kasabası yakınında Çanakçı ve Karaahmetli'ye doğru uzanmakta olan vadinin üzerine yapılmıştır.

Çevresinin Tanımı: Su yolu, su kemeri I'den sonra yol üzerindeki ikinci vadiye ulaşıncaya kadar denize paralel olarak uzanmaktadır. Su kemeri I'le su kemeri II arasındaki uzaklık harçlı, duvar örgülü kanal aracılığı ile aşılmıştır. Lamos ile Elaiussa Sebaste arasında bulunan ikinci vadi, Çanakçı ve Karaahmetli'ye doğru uzanmaktadır. Bazı kaynaklar, vadinin kıyı ile iç kesimler arasındaki bağlantıyı sağlayan yol olduğunu ve su kemeri üzerinde bulunan yazıtın kuzeye doğru bakmasının bunu kanıtladığını söylemektedirler¹⁴⁹.

Su kemerinin tanımı: Su yolu, ikinci vadiye ulaştığında, vadinin batı yamacında yaklaşık 200 m.'lik bir uzaklık boyunca ilerler ve su kemeri II'ye bağlanır. Bu bölümdeki kanal vadinin doğu yamacındaki anakaya içine oyularak yapılmıştır ve 2 x 1m boyutlarındadırlar.

Su kemeri II, Erdemli'ye bağlı Tırtar Kasabası'nın kuzeybatısında bulunmaktadır. Su kemeri II, Elaiussa Sebaste'den Korykos'a giden yoldaki en geniş vadiyi aşmaktadır ve fazla yüksek olmamasına rağmen iki katlı yapılmıştır. Su kemerin uzunluğu 160 m.dir. Alt katta 12 kemere sahiptir. Kemer ayakları 6.00-8.00 m ayak uzunluğundadır. Kemerlerin ayak aralıkları 4.00-5.00

¹⁴⁹H. Hellenkemper- F.Hild 1986, .sf.124 vd.

m. arasında değişmektedir. Alt katta bulunan kemerlerin ayakları su kemeri I'de görülen örneklere göre daha kalın yapılmıştır. Ayaklar geniş tutularak su kemerinde daha az sayıda kemer kullanılmıştır. Bu da zamandan ve işten kazanılmasını sağlamıştır. Su kemeri, ilk yapım evresinden sonra büyük ölçüde tahrip olmuş, ikinci evrede neredeyse bütünüyle yeniden inşa edilmiştir. Köprünün tabandaki genişliği 2.95 m, en üst noktadaki genişliği 1.00 m dir.

Su kemeri I'le su kemeri II arasında kemer yapım tekniğinde de büyük farklar vardır. Su kemeri I'de kemerin, kemer eğrisi tek sıra dikdörtgen kireçtaşlarından, su kemeri II'de ise küçük yassı dikdörtgen taşlardan alt katta beş, üst katta dört sıra olacak şekilde yapılmıştır. Bu tip kemerlerin, kemer eğrisi yapımında temel malzeme olarak tuğla kullanılmaktadır. Ama, su kemeri II'de tuğla yerine küçük yassı dikdörtgen kireçtaşları. kullanımı seçilmiştir¹⁵⁰

Su kemerinin üzerinden geçen su kanalı 0,60 x 0,60 m. ölçülerinde harçlı, duvar örgü tekniğinde inşa edilmiştir.

Yapı tekniği ve yapı malzemeleri: Su kemeri üzerinde iki inşa evresi görülmektedir.

¹⁵⁰Bu tip kemer eğrileri şu şekilde yapılmaktadır: Kemer eğrisi yapımında ilk işlem ispit olarak adlandırılan iskelenin kurulmasıdır. En az iki uzun dikey destekle onların üzerine gelen yatay bir kirişle iskelenin alt yapısı hazırlanmaktadır. Kirişin üstüne kemerin şeklini vermek için kullanılan kalıpları tutmak için çeşitli açılara sahip destekler yerleştirilmektedir. Kalıplar, kemerin üst kısmının formuna göre hazırlanmaktadır. Kalıpların üzerine her taş arasına birer tane gelecek şekilde dik olarak küçük tahtacıklar yerleştirilmektedir ve bu aralıklara küçük yassı dikdörtgen taşlar veya tuğlalar konulmaktadır. Aralarına da harç doldurulur ve birleşmeleri sağlanmaktadır. Eğer bu üst üste üç dört sıra halinde inşa ediliyorsa, işlem üst sıradan başlar ve aşağıya doğru devam etmektedir. En son olarak da üstü dikdörtgen plaka taşlarla kaplanmaktadır. O.Connor 1993, sf. 165 vd.

I. Evre: Kemer yapım tekniği dışında ilk evrenin yapımı tamamıyla su kemeri I'e benzemektedir. Kemerler, dikdörtgen kireçtaşından örölüp içide mortar ile doldurulmuştur. Kemerler ise yukarıda anlatıldığı gibi yapılmıştır. Kemer aralıkları 3.50-3.80 m. arasında değişmektedir. Kemer aralıklarının dar tutulması payelerin geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Kemerlerin, dar ve alçak olması üzerindeki yükü daha rahat taşımasını sağlamaktadır.

II.Evre: Su kemeri üzerinde bulunan yazıttan dolayı ikinci evreyi tarihlemek oldukça kolaydır. Yazıt Bizans komutanı İsaoria'lı İllios'a aittir ve İ.S. 5 yy'ın ikinci yarısına tarihlenir¹⁵¹.(Lev. 37b)

İkinci evrede su kemeri büyük ölçüde onarım görmüştür. Su kemerinin tahrip olan bölümleri tekrar elden geçirilmiş, kemerin üzerine yama şeklinde çeşitli eklentiler yapılmıştır. Yamalar, düzensiz taşlardan örölmüş harç duvar tekniğinde inşa edilmiştir. İkinci evrede, kemerin ilk evredeki formu gözetilmemiş yalnızca düzensiz bir şekilde onarılmıştır.

Kemerin üzerinde bulunan kanallar büyük boyutlu kesme taşlardan yapılmıştır. Kanalin oturduğu düzlemin genişliği 1.50 m. dir. Kanalı oluşturan taşların yükseklikleri yak. 0.75 m, uzunlukları ise 1.00-1.50 m.dir. Su yolu üzerindeki diğer kanal tipinden oldukça farklıdır. Çünkü ikinci evredeki kanallar tamamıyla harç duvarlardan oluşmuştur. Sadece ikinci su kemer kanalı ve beşinci su kemer kanalının bir bölümü I. evreye ait kesme taştan yapılmıştır.

Su kemerinin İlk evresi İ.S. 1 yy'ın sonuna, ikinci evresi ise İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlenmektedir.

Su kemeri III (Lev. 27b) (Lev. 28a-b)

Mevkii adı: Tırtar

¹⁵¹Hunger, sf. 131 vd.

Bulunduğu yer: Tırtar'ın arkasından Kumkuyu'yu katederek sahilden Kanlıdivane'ye giden antik yolu kesecek bir şekilde inşa edilmiştir

Çevresinin tanımı: Su kemeri sahilden oldukça içeride kaldığı için çevresinde herhangi bir tarımsal faaliyet yoktur. Ayrıca vadinin oldukça dar olması antik dönemde yol olarak kullanılmasının imkansızlığını göstermektedir.

Su kemerinin tanımı: Lamos ırmağı ile Elaiussa Sebaste kenti arasındaki üçüncü vadi üzerine kurulmuştur. Su yolu üzerindeki en kısa su kemeridir ve uzunluğu 20 m.dir. Alt sırada bir, üst sırada üç olmak üzere toplam dört kemere sahiptir. Alt sıradaki kemerin ayakları vadinin iki yamacına dayanacak şekilde yapılmıştır ve ayak aralığı 4.5 m., yüksekliği 5m. dir. Vadinin dar olması ve özellikle kış aylarında dağlardan gelen yağmur sularını denize akıtmasından dolayı, suyun su kemerini aşındırmasının engellenmesi için alt sırada tek bir kemer yapılmıştır. Bilindiği gibi geniş ve yüksek kemer su yolları için daima sakıncalı olmuştur. Ancak dar vadilerde, su kemerinin alt sırasında, birden fazla kemer yerine tek kemer inşa edilmesi akla yatkın gelmektedir. Burada amaç, kemer ayaklarının vadi tabanına oturmasının engellenmesi ve böylece ayakların aşınma olasılığının ortadan kaldırılmasıdır. Yüksek ve geniş kemerin yıkılıp su kemerine zarar vermemesi için ayakların vadi yamaçlarına oturan bölümleri geniş tutulmuştur.

Üst sıradaki üç kemerden ortada olanı boyut olarak diğer ikisinden oldukça büyüktür. Bu kemerin ayak aralığı 3 m., yüksekliği 3.5 m.dir. Doğusundaki kemerin ayak aralığı 2.10 m. yüksekliği 3 m., batısındaki kemerin ise ayak aralığı 2 m., yüksekliği ise 3 m.'dir. Kemerlerin ayak uzunluğu 0.80 m. dir. Su kemerinin korunan yüksekliği 10 m. dir.

Yapı tekniği ve yapı malzemeleri: Su kemerinde inşa tekniği ve yapı malzemesi iki farklı evrenin varlığını göstermektedir.

I. Evre: Su kemerinin vadi kenarlarına oturan ayakları dışında, alt sıradaki bir ve üst sıradaki üç kemer tamamıyla ilk evreye aittir. Kemerin çekirdeği moloz harcından inşa edilmiştir. Çekirdeğin dışı, üst katta bulunan üç kemerin çevresinde küçük dikdörtgen taşlarla, alt katta bulunan büyük kemerin çevresi ise büyük boyutlu dikdörtgen taşlarla kaplanmıştır. Kemer eğrileri. su kemeri I de görüldüğü gibi tek sıra dikdörtgen taşlardan inşa edilmiştir.

II. Evre: Su kemerinin vadi yamacına oturan ayakları ve kemerin üstünden geçen su kanalı tümüyle ikinci evreye aittir. Vadi yamacına oturan ayaklar tamir evresinde, ilk evrenin mimari yapısından farklı bir mimari özellik göstermektedirler. İkinci evreye ait bütün tamir bölümleri düzensiz taşlardan oluşturulmuş harçlı duvar tekniğinde yapılmışlardır.

İkinci evrenin işçiliği yukarıda inceledimiz diğer iki su kemerinin geç dönem evreleri ile uyum içindedir. Su yolunun doğal felaketlerden tahrip olmasından sonra, tekrar faaliyete geçirilmiş olduğunu tamir evresinin özensiz işçiliğinden anlamaktayız.

Doğal felaketlerle karşılaşan su yollarının genellikle vadi yamaçlarına oturan ayakları zarar görmektedir. Depremler, toprak kaymaları vadi yamaçlarının eğimli yüzeylerine oturan kemer ayaklarının yıkılmasına neden olmaktadır. Zarar gören bir başka bölüm ise su kemeri üzerinde bulunan kanallardır. Elaiussa Sebaste-Korykos su yolunun ilk evresinde büyük kesme taşlardan yapılan kanal yalnızca ikinci kemer üzerinde korunmuştur.

Su kemeri üzerinde bulunan harç duvarlı kanalın içi yalıtımı sağlamak için çok iyi sıvanmıştır. Kanalın yüksekliği 0.60 m., genişliği 0.60-0.70 m. dir.

Su kemerinin ilk evresi İ.S. 1.yy'ın sonuna, ikinci evresi ise İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlenmektedir.

Su Kemerı IV (Lev. 29a-b)

Mevkii adı: Kumkuyu

Bulunduğu yer: Kumkuyu'dan Kanlıdivane'ye giden bir yan vadinin batısında bulunmaktadır (Kumkuyu'nun batı yerleşim alanının 500 m batısı)

Çevresinin tanımı: Su kemerinin üzerinde bulunduğu vadi oldukça dar ve içi kuru dere yatağıdır. Tarım arazilerinden uzaktır ve çevresi defne ağaçları ve maki topluluklarıyla kaplıdır.

Su kemerinin tanımı: Tek katlıdır ve üç kemere sahiptir. Bu kemerlerin ortadaki en büyük olanı sağlam kalmıştır. Bu kemerin ayak aralığı 9.80 m., yüksekliği 18 m., ayak uzunluğu ise 9.50 m.dir. Diğer iki kemerin ise sadece ayaklarının küçük bir bölümü korunmuştur. Kemerler, çok geniş ve yüksek yapıldıkları için üzerlerine fazla ağırlık binmemesine rağmen doğal etkenlerden çok kolay tahrip olmuşlardır.

Su kemerinin üzerinde bulunan su kanalının çok az bir bölümü ayakta kalmıştır. Bu kanalın sadece 0.70 m. olan genişliği tespit edilebilmiştir. Kemerin yüzeyinde bulunması gereken kaplama taşları tamamıyla tahrip olmuştur. Su kemerleri arasında en kötü korunmuş olanıdır.

Su kemerinin toplam uzunluğu yak. 50 m dir.

Yapı tekniği ve yapı malzemeleri: Diğer kemerlerde olduğu gibi kemerde de iki yapım evresi göze çarpar.

I. Evre: Su kemerinin ilk ve ikinci evrelerini birbirinden ayırmak oldukça güçtür çünkü ilk evreyi gösteren su kemeri üzerindeki kaplama taşları sökülüştür. Ancak kemerin örgü sistemi ve ayakların yapım teknikleri diğer su kemerleriyle büyük benzerlikler göstermektedir. Özellikle ortadaki büyük kemerin, kemer örgüsü su kemeri II'nin kemer örgüsü ile aynıdır¹⁵². Bütün bu kanıtlara rağmen köprünün bütünüyle yıkıldıktan sonra tekrar yapılmış olması ihtimali de gözardı edilmemelidir. Korunan kemerin taban genişliği 9.80 m., yüksekliği yak. 16.00 m., ayak uzunluğu 9.80 m. dir. Kemerin taban uzunluğu, Roma su kemerlerinde uygulanan standartlara uygun değildir. Ancak üzerine fazla yük gelmediği için zarar görmemiştir.

II. evre: İkinci evreye ait belki de en kesin kanıt su kemeri üzerinde bulunan su kanalıdır. Bu kanal harç duvar tekniğinde inşa edilmiştir; ancak bazı bölümlerinde görülen düzgün kesimli dikdörtgen taş örgüsü kanalın özensiz işçiliği göstermektedir. Kanalı genişliği 0.65 m., alt genişliği 0.49 m., korunan yüksekliği 0.65 m. 'dir.

Su kemerinin ilk evresi İ.S. 1.yy'ın sonuna, ikinci evresi ise İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlenmektedir.

Su Kemer V (Lev. 30a-b) (Lev. 31a)

Mevkii adı: Yemişkumu

¹⁵²Örgü sistemi için bkz. Su kemeri II

Bulunduğu yer: Yeşilkumu'nun doğu yerleşim sınırının 500 m doğusunda yer alır.

Çevresinin tanımı: Su kemerine, Yemişkumu'nun içinden geçen bir toprak yol aracılığıyla ulaşılmaktadır. Aynı zamanda bu toprak yol su kemerini tahrip etmiştir. Su kemerinin güneyi tarım arazileriyle, kuzeyi ise defne ağaçları ve maki topluluklarıyla kaplıdır. Ayrıca yine kuzey bölümünde günümüzde faaliyette olan bir taş ocağı bulunmaktadır

Su kemerinin tanımı: Yamaçları fazla eğimli olmayan bir vadi üzerine kurulmuştur. Tek katlıdır ve beş kemere sahiptir. Su kemerini, batıdan doguya doğru numaralandırdığımızda; iki, dört ve beş nolu kemerler sağlamdır. Bir ve üç nolu kemerlerin sadece ayaklarının bir bölümü korunmuştur. Bir no'lu kemerin, kemer aralığı 4.95 m, yüksekliği 8.00 m., kemer ayak uzunluğu 6.00 m.dir. İki no'lu kemerin kemer aralığı 5.60 m., yüksekliği yak. 8.00 m. olarak ölçülmüştür. Üç no'lu kemerin, kemer aralığı 7.10 m., yüksekliği 12.00 m., kermer ayak uzunluğu 8.00 m.dir. Dört no'lu kemerin, kemer aralılığı 6.00 m. yaklaşık yüksekliği 8.00 m., ayak uzunluğu 4.50 m.dir. Beş no'lu kemerin, kemer uzunluğu 3 m., yüksekliği yaklaşık 3 m. kadardır. Su kemerinin uzunluğu yaklaşık 54 m., yüksekliği ise vadinin en derin yerinde yak. 18 m kadardır. Köprünün alttaki genişliği 3.25 m., üstteki genişliği 1.00 m.dir.

Üstünde bulunan su kanalının çok az bir bölümü korunabilmiştir. Kemerin cephesinde bulunması gereken kaplama taşları tamamıyla tahrip olmuştur. Yapım tekniği açısından su kemeri IV'e benzemektedir.

Yapı tekniği ve Yapı malzemesi: Yukarıda tanımladığımız kemerler gibi bu yapıda iki evreye sahiptir.

I. evre: Kemerin cephesinde bulunan kaplama taşları sökülmüş ve yalnızca çekirdek kısmı korunmuştur. Kemer eğrilerinde iki çeşit örgü sistemi görülür. İlk örgü sistemi, yassı küçük taşların harç yardımıyla birbirlerine yapıştırılması ile oluşturulmuştur. Bu kemer eğrisi örgü sistemi olasılıkla ilk evreye aittir. Tahrip olmuş olan bu örgü sisteminin altına tek sıra taştan örülmüş yeni bir kemer eğrisi yapılmıştır. ikinci örgü sisteminin II. evreye ait olması oldukça güçlü bir olasılıktır.

II. evre: Bu evrede su kemerine yeni eklemeler yapılmışsa da bunu tespit etmek imkansızdır. Çünkü ilk evredeki çekirdek ile ikinci evrenin yapım tekniği aynıdır. Su kemeri üzerinde bulunan ikinci evreye ait kanalın bir bölümü in-situ durumda korunmuştur. Kanalın korunan yüksekliği 0.70 m., genişliği 0.70 m. dir.

Su kemerinin ilk evresi İ.S. 1.yy'ın sonuna, ikinci evresi ise İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.Ö. 6.yy'ın başına tarihlenmemektedir.

Su kemeri VI (Lev. 31b) (Lev. 32a-b) (Lev. 33a-b)

Mevkii adı: Yemişkumu

Buluntu yeri: Yemişkumu köyünün içinde olup buradaki bir kilisenin yanından geçerek, yazın suyu olmayan vadi içine iner.

Çevresinin tanımı: Yamaçları fazla eğimli olmayan bir vadi üzerinde kurulmuştur. Çevresinde defne ağaçları ve maki toplulukları bulunmaktadır. Vadinin ortasından geçen toprak yol, su kemerinin doğu bölümünü tahrip etmiştir.

Su kemerinin tanımı: Kemerin doğu bölümü bütünüyle tahrip olmuştur. Bu bölümde iki kemerinin çok az korunmuş ayak kısımları dikkati çekmektedir. Batı bölümünde ise içinden geçen yol tarafından tahrip edilmiş bir kemer ve onun da batısında içleri doldurulmuş iki kemer bulunmaktadır. Su kemerinin batı bölümü *opus quadratum* tekniğinde örülmüş 12.10 m. uzunluğunda bir duvar tarafından desteklenmiştir. Köprünün alttaki genişliği 2.45 m., üstteki genişliği 1.00 m. dir.

Yapı tekniği ve yapı malzemeleri: Yapı tekniği ve yapı malzemeleri açısından iki evre tespit edilmiştir.

I. Evre: Su kemerinin çekirdek kısmı, batı bölümdeki taş kanallar ve kemer eğrilerinin yassı taşlardan oluşturulmuş ilk örgü sistemi I. evreye aittir. Vadi tabanına oturan su kemerinin doğu bölümünde evreleri ayırmak oldukça güçtür. Çünkü sadece yapının çekirdek kısmı korunmuştur. Batı bölümde, su kemerinin üstündeki dikdörtgen kesme taşlardan yapılmış kanalın ölçüleri 0.70-0.60/0.70 m. kadardır. Bu kanal yapının orta bölümünde harçlı, duvar örgülü kanal tipine dönüşmektedir. Bu da bize II. evrede, ilk evreye ait kanalın korunan kısımlarının elden geçirildiğini diğer bölümün harçlı, duvar örgülü kanalla tamamlandığını göstermektedir.

II. Evre: Bu evrede yukarıda bahsettiğimiz su kanalının yanında kemerler üzerinde de tamir yapıldığı ve su kemerinin vadinin batı yamacına dayanan bölümündeki iki kemerin iptal edildiğini tespit etmek mümkündür. İptal edilen kemerlerin üst bölümleri dikdörtgen taşlarla alt bölüm ise betonla doldurulmuştur. Su kemerinin vadinin yamacına bağlanan bölümü bir destek duvarıyla desteklenmiştir.

II. evrenin kötü ve düzensiz işçiliği tamirin özensiz bir şekilde yapıldığını göstermektedir.

Su kemerinin ilk evresi İ.Ö. 1.yy'ın sonuna, ikinci evresi ise İ.Ö. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlenmektedir.

Su Kemerı VII (Lev. 34a-b) (Lev. 35a-b) (Lev. 36a-b) (Lev. 44b)

Mevkii adı: Paşa Türbesi

Bulunduğu yer: Ayaş (Elaiussa Sebaste) yakınlarındaki Paşa Türbesi alanı

Çevresinin tanımı: Denizden yak. 500 m. içerdedir. Vadi içinden bir dere geçmektedir. Vadinin doğu yamacı limon bahçeleriyle kaplıdır. Ayrıca doğu yamaçta Elaiussa Sebaste Hamamı bulunmaktadır. Vadinin güney ucunda ise adını bulunduğu mevkiiye veren türbe yeralır.

Su kemerinin Tanımı: Su kemerinin batı bölümü büyük ölçüde korunmuştur. Doğu bölümü ise vadi yamacına dayanan beton (mortar) duvar dışında tamamıyla tahrip olmuştur. Batı bölümde serbest duran iki kemer ve vadi yamacına dayanan kısımda üç kemerli pencere bulunmaktadır. Serbest duran kemerlerin, kemer eğrileri yıkılmıştır. Sadece ayaklar korunmuştur. Kemerli pencereler 2.00 x 3.20 m. ölçülerindedir. Serbest duran kemerlerden batıda olanı 9.80 m. ayak aralığına sahiptir ancak kemer eğrisi korunmadığı için yüksekliği bilinmemektedir. Ayak uzunluğu 6.40 m dir. Su kemerinin yüksekliği 13 m. kadardır.

Yapı tekniği ve yapı malzemeleri: Yapı tekniği açısından su yolu üzerinde bulunan diğer su kemerlerinden oldukça farklıdır. Su kemerinin ayakları yuvarlak bir forma sahiptir ve vadinin kuzeyine bakan bölümleri bıçak sırtı gibi uzatılarak selyaran şekline dönüştürülmüştür. Bu haliyle bir kayığın dalgaları yarabilsin diye sivri yapılan burun kısmına benzemektedir. Bu bölüm beş sıra dikdörtgen kaplama taşlarıyla kaplanmış böylece dere yatağından akan suyun, su kemerini aşındırması engellenmeye çalışılmıştır. Su kemerinin diğer bölümlerinde yüzeyde kaplama taşları kullanılmamıştır. Yuvarlak kemer ayakları basamaklıdır ve aşağıdan yukarı doğru daralmaktadır. Kemerlerde, kemer eğrileri korunmadığından dolayı yapım evrelerinin sayısı hakkında yorum yapmak zordur. Ancak kemer eğrilerinin başlangıçları korunmuştur. Bunlar sayesinde kemer eğrisinin örgü sistemi hakkında bilgi edilebilmektedir. Kemer eğrisi, yassı taşlardan ve tuğlalardan yapılmıştır¹⁵³. Alt bölümü dikdörtgen taşlarla örülerek güçlendirilmiştir.

Su kemerinin batı bölümündeki kemerli pencerelerinin, kemer eğrilerinde iki evre göze çarpar. İlk evreye ait örgü sistemi tuğlalardan yapılmışken, ikinci evre örgü sistemi tek sıra dikdörtgen taşlarla oluşturulmuştur. Kemer eğrileri bu haliyle Su kemeri V'in kemer eğrilerinin örgü sistemleriyle büyük benzerlik gösterir.

Su kemerinin üzerinden harçlı, duvar örgülü kanalla su vadinin karşı yüzüne aktarılmıştır. Kanalin ölçüleri 0.50-0.50 m. kadardır.

Su kemerleri fazla sağlam olmayan bir yapıya sahiptirler. Bundan dolayı yapıldıktan kısa bir süre sonra çeşitli nedenlerle tahrip olmaktadır. İ.S. 5/6.yy 'da yapılan su kemeri VII'de kısa dönemler içinde birçok küçük tamir geçirmiş ancak buna rağmen yıkılmaktan kurtulamamıştır.

Hellenkemper-Hild, su kemeri VII'den 200 m uzaklıkta bir başka su kemerinin daha bulunduğunu ve bu kemerin 0.70 m genişliğinde bir set duvarından oluştuğunu söyler. Dere'ye kadar ulaşan bu set duvarı ile birlikte dere bir kemer konstrüksiyonu ile geçilebildiğini ve bu kemerin günümüzde tamamıyla yok olduğundan ancak sadece batıdaki ana ayağın kemer eğimine

¹⁵³Hellenkemper- Hild 1986, sf. 124

kadar olan kısmıyla in-situ olarak bulunduğundan bahsetmektedir¹⁵⁴. Bu yapının su kemeri VII'nin tahrip olup işlevini yitirmesi üzerine yapıldığını söylemektedir¹⁵⁵.

Gerçektende su kemeri VII'nin 200 m. güneyinde böyle bir yapı bulunmaktadır. Ancak genişliğinin çok dar ve oldukça dayanıksız bir yapıya sahiptir. Bu haliyle su kemeri olarak yorumlanmaktan oldukça uzaktır. Bunun yanında, su yolu üzerinde görüldüğü gibi Bizanslılar yeni yapı inşa etmek yerine eskisini tamir etme yolunu tercih etmişlerdir.

Su kemeri tek evrelidir ve İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlenmektedir.

¹⁵⁴Hellenkemper- Hild 1986, sf. 125

¹⁵⁵Hellenkemper- Hild 1986, sf. 125

BÖLÜM VI

DOĞU DAĞLIK KILIKIA'DA SARNIÇ TİPOLOJİSİ

Doğu Dağlık Kilikia'daki su sistemlerinin bir parçasını da sarnıçlar oluşturmaktadırlar. Bunlarla bölgenin hemen her yerinde karşılaşmak mümkündür.

Sarnıçlar, yapılış biçimlerine göre üç gruba ayrılmaktadır:

- 1- Anakayaya oyulmuş (armut biçimli) sarnıçlar
- 2- Direkli (sütunlu) sarnıçlar
- 3- Kemerli sarnıçlar

VI. 1 ANAKAYAYA OYULUMUŞ (ARMUT BİÇİMLİ) SARNIÇLAR:

Anakayaya oyulmuş sarnıçlar oldukça basit bir forma sahiptirler ve yukarıdan aşağıya doğru genişleyen, armut biçimlidirler. Ağız kısımları ortalama 0.30-0.60 m. genişliğe sahiptir ve üstlerinde kuyu ağzına benzeyen dikdörtgen bir taş bulunmaktadır. Derinlikleri 2-3 m. kadar, genişlikleri ise 5-7 m. dolaylarındadır ve taban profilleri düzdür.

Bu tip sarnıçların yapımı oldukça kolaydır. Öncelikle anakaya oyulur ve sarnıcın içi tokmaklarla düzeltilir¹⁵⁶. En son olarak da sızdırmazlığı sağlamak için sarnıcın iç bölümü harçla sıvanır.

Anakaya oyulmuş (armut biçimli) sarnıçlar, küçük kanallar aracılığıyla, yağmur suyunun biriktirilmesiyle doldurulmaktadır. Doğu Dağlık Kilikia içinde kullanım alanları oldukça geniştir. İşliklerin çevresinde, tarım arazilerinde ve özellikle kalelerin içlerinde bu sarnıç tipiyle karşılaşmak mümkündür. Doğu Dağlık Kilikia'da fazla sayıda bulunan kalelerin su ihtiyaçlarını karşılamak güçtür. Kaleler, tahkim edildiklerinde dış dünya ile ilişkileri kesilmekte ve gerekli su ihtiyaçlarını kendi olanaklarıyla karşılamak zorunda kalmaktadırlar. Bundan dolayı, kalelerin içlerinde coğrafyanın izin verdiği her yere bu tip sarnıçlar inşa edilmiştir.

Anankayaya oyulmuş (armut biçimli) sarnıçların tarihlenmeleri oldukça güçtür. Yapısal özellikleri bakımından basit olmaları ve anakaya üzerine oyulmaları arkeolojik bir kanıt bulunmasını imkansız kılmaktadır. Bundan dolayı, bu sarnıçlar için kronoloji oluşturulması mümkün değildir. Ancak, bunların Doğu Dağlık Kilikia'da Hellenistik dönemden başlayarak kullanıldıkları bilinmektedir.

VI. 2. DİREKLİ (SÜTUNLU) SARNIÇLAR

Doğu Dağlık Kilikia'da görülen ikinci tip sarnıçlar direkli (sütunlu) sarnıçlardır. Genellikle kule, ev gibi yapıların altlarına inşa edilmişlerdir. Boyutları üzerlerinde bulunan yapılara göre farklılıklar göstermektedirler.

Bu sarnıç tipinin tarihlebilen en iyi örneği, Kanytella kentinin kuzeyindeki "Dibisulu kule"nin altında bulunan sarnıçtır. Poligonal duvar tekniğinde inşa edilmiş bu kule yapısı Hellenistik döneme tarihlenmektedir.¹⁵⁷ Kulenin altındaki sarnıç, 6.55-5.80 m. boyutlarındadır ve derinliği 2-2.5 m. kadardır. Direkler

¹⁵⁶Vitruvius VII, III

¹⁵⁷Durugönül 1998, (baskıda)

tarafından ayrılan iki bölmeye sahiptir. Sarnıcın iki bölmeli olması, suyun birinden diğerine süzdürme yoluyla temiz kalmasını sağlamaktadır¹⁵⁸.

Üst yapıyı taşıyan direkler, düzensiz işlenmişlerdir ve sütun tanburlarına benzeyen yuvarlak mimari elemanlardan oluşmaktadırlar. Sarnıcın örtü sistemi aynı zamanda üzerinde bulunan yapının tabanıdır. Uzun, dikdörtgen plakaların yanyana konulmasıyla oluşturulmuş çatı, direkler tarafından desteklenmektedir.

Bu tipin benzer bir diğer örnek de Sillyon kentinin akropolis'inde karşımıza çıkar. Bu sarnıçta, Dibisulu Kule sarnıcı gibi Hellenistik döneme tarihlenmektedir¹⁵⁹.

Sinekkale ve Işıkkale kentlerinde, evlerin ve işliklerin altlarına yapılmış direkli (sütunlu) sarnıçları görmek mümkündür.

V. 3. KEMERLİ SARNIÇLAR

Doğu dağlık Kilikia'da en iyi tanınan çıkan sarnıç tipidir. Kemerli sarnıçlar, Roma ve Bizans dönemlerinde kent merkezlerinde, su yollarında, tarım arazilerinde ve *Villa Rustica*'larda karşımıza çıkmaktadır.

Bu sarnıç tipi adını sarnıcın çatısını taşıyan kemerlerden almaktadır.

Kemerli sarnıçlar kendi içinde iki gruba ayrılır.

1- Beşik tonozlu sarnıçlar

2- Kemerlerle taşınan düz çatılı sarnıçlar

1-Beşik tonozlu sarnıçlar : Bu sarnıç tipi özellikle Bizans döneminde karşımıza çıkmaktadır (Lev. 40b). Beşik tonozlu sarnıçların bölge icindeki en

¹⁵⁸Vitruvius, VIII, III

¹⁵⁹Kütükçüoğlu 1962, sf. 113

güzel örneklerinden biri "Üçayak" sarnıcıdır¹⁶⁰. Bizans dönemine tarihlenen "Üçayak" *Villa Rustica*'sının yanında bulunan sarnıç 13.00 x 13.00 m. ölçülerindedir. Sarnıç, üç beşik tonozlu bölmeye sahiptir. Giriş merdivenleri güney duvarındadır. Dış duvar örgüsü çokgen taşlardan yapılmıştır¹⁶¹.

Beşik tonozlu başka bir sarnıç örneği Elaiussa Sebaste (Ayaş), "Akkale" de karşımıza çıkmaktadır. 33.00 x 20.00 m. ölçülerinde olan bu sarnıç anakakyaya oyularak yapılmıştır. Dışından düzenli işlenmiş iri taşlardan duvar yapılmış ve "Akkale"ye bakan cephesine dıştan bir merdiven inşa edilmiştir¹⁶². Bu cephedeki iki penceresi içerisinin ışık almasını sağlar. Üçüncü pencere (açıklık) ise sarnıcın içine inışı sağlayan merdivene aittir. Sarnıç uzunlamasına dikdörtgen kesitli iki dizi ayak ile üç bölüme ayrılır. Her üç bölüm de uzunlamasına beşik tonozla örtülmüştür. Bunların üzerine düzenli delinmiş delikler açılmıştır¹⁶³.

2- Kemerlerle taşınan düz çatılı sarnıçlar: Bu sarnıç tipine özellikle Roma döneminde rastlanmaktadır. Kent merkezlerinde, tarım arazilerinde, *Villa Rustica*'larda, su yollarında karşımıza çıkmaktadır.

Bu sarnıcların çatısı, kemerlerin üzerine dik bir açıyla oturtulmuş büyük plaka taşlarla oluşturulmuştur ve genellikle de üstlerinde yapı bulunmaktadır. Merdivenli bir girişleri bulunmaktadır. Sarnıç içinde bulunan kemer ayakları kare veya dikdörtgen profilde yapılmaktadır. üç yada dört bölüme sahiptirler.

Roma dönemine tarihlenen "Keşlitürkmenli" *villa rustica*'sının altında bulunan sarnıç 15.00 x 8.00 m. boyutlarıyla bu tipe güzel bir örnektir. Korykos'ta, Mersin-Antalya karayolunun kuzeyinde bulunan kilisenin güneyinde 8.45 x 15 m. ölçülerinde başka bir örnek daha vardır. Bu örneğin önemli özelliği küçük bir arkla kilisenin çatısına bağlanması ve suyun bu şekilde depolanmasıdır. Bu sarnıcın üzerinde de bir yapının temeli gözlenebilmektedir. Elaiussa Sebaste kent sarnıcı da bu sarnıç tipine girmektedir.

¹⁶⁰Tırpan-Söğüt 1998, sf. 173, Lev. 51; Aydınoglu 1998, sf.

¹⁶¹Tırpan-Söğüt 1998, sf. 173

¹⁶²Eyice 1981, sf. 878-879

¹⁶³Eyice 1981, sf. 878-879

VI. 4. ELAIUSSA SEBASTE-KORYKOS SU YOLU ÜZERİNDE BULUNAN SARNIÇLAR

VI. 4. 1. ELAIUSSA SEBASTE SARNICI (Lev. 41a-b) (Lev. 45)

Elaiussa Sebaste su yolu, tiyatronun altından geçmekte ve kent sarnıcına ulaşmaktadır. Sarnıç tiyatronun batısındadır.

Tiyatro, su yolunun bu bölümündeki kanalları tahrip etmiştir. Eski kanalın üzeri beşik tonoz bir çatı sistemiyle kapatılmıştır ancak tiyatronun yapımı sırasında, tiyatronun sınırlarında kalan bölümün çatı kısmı kaldırılmış ve örtü sistemi olarak oturma taşları kullanılmıştır. Kanalın tiyatro içinde kalan bölümünün, genişliği 0.80 m, yüksekliği 0.80 m.dir, beşik tonozlu bölümde ise, genişliği 0.80 m, yüksekliği 1.00 m. kadardır.

Sarnıç, 12.13 m.x 20.67 m boyutlarında dikdörtgen bir forma sahiptir. Kemer bağlantılarını sağlayan birbirine paralel iki paye sırası mekanı üç bölüme ayırmaktadır. Doğu sıradaki ayaklar 1.20 m.x 1.20 m., batı sıradaki ayaklar 1.47 m.x 1.47 m. boyutlarındadırlar ve yükseklikleri yak. 5 m. dir. Sarnıcın çatısı, kemerlerin üzerine dik bir açıyla oturtulmuş büyük plaka taşlarla oluşturulmuştur.

Elaiussa Sebaste sarnıcına giriş 0.70 m. genişliğinde bir merdiven aracılığıyla sağlanmaktadır. Dikdörtgen kireçtaşından örülmüş olan sarnıcının tabanı anakayaya oyulmuştur. Güney duvarında bulunan bir kanal aracılığıyla sarnıca su girişi sağlanmıştır.

Sarnıcın duvarları horasan harcıyla sıvanmış ve böylece sızdırmazlık sağlanmıştır.

VI. 4. 2. KORYKOS SARNICI (Lev. 42a-b)

Su yolu, Paşa türbesi alanında su kemeri VII ile vadiyi aştıktan sonra Korykos kentine doğru yanyana iki kanal şeklinde ilerlemektedir. Bu kanallardan biri, Mersin-Antalya karayolunun güneyinde ve Korykos kentinin deniz tarafında bulunan sarnıca ulaşmaktadır.

Sarnıcın üzeri açıktır. Anakayaya oyulmuş ve üst kısmı çeşitli dönemlerde onarılmış olan dikdörtgen taşlarla örülmüştür. Sarnıç 25 x 30 m. boyutlarıdadır ve su hacmi 3000 m³ kadardır¹⁶⁴. Yapının duvarları payandalarla desteklenmiştir¹⁶⁵. Sarnıcın çatı örtüsü ile ilgili elde kanıt yoktur. Belki de sarnıç elden geçirildiği daha sonraki bir dönemde üstü açık bir hale dönüştürülmüştür. Güney duvarında bir kanal bulunmaktadır. Suyun bu kanaldan sarnıca alındığı düşünülmektedir.

¹⁶⁴Bildirici 1994, sf. 437

¹⁶⁵Bildirici 1994, sf. 437

BÖLÜM V

DOĞU DAĞLIK KILIKIA SU YOLLARININ TARİHLENMESİ

V.1. 1. OLBA/DIOKAISAREIA SU YOLU

Olba/Diokasareia su yolunun tarihleyebilmek için, bölgenin antik dönemdeki sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısı dikkate alınmalıdır. Ayrıca, çeşme binalarının süslemeleri de bu konuda yol göstermektedir

Hellenistik dönemde Olba/Diokaisareia, Dağlık Kilikia bölgesinin dynastlık merkezidir. Lamos ve Kalykadnos ırmakleri arasında kalan dağlık arazi bu merkezden idare edilmektedir. Ancak bu kadar büyük bir alanı idare eden kent, tahmin edildiği kadar büyük bir yerleşim değildir. Şehir merkezinde sadece Zeus Olbios Tapınağı ve büyük kule yapısı bulunmaktadır. Yaklaşık 22.4 m. yüksekliğindeki kule yapısında rahip-krallar, onların aileleri ve hizmetlileri yaşamaktadırlar. Kral-rahipler bölgeyi bu kule yapısından yönetmektedirler. Kentte, bu iki yapı dışında Hellenistik döneme tarihlenebilecek bir başka yapının bulunmaması, nüfusun rahip-krallar, onların ailelerinden ve bunların hizmetlerini gören köle veya hizmetlilerden oluştuğu göstermektedir¹⁶⁶.

Hellenistik dönemdeki kentin sosyal yapısı ve nüfus yoğunluğunun azlığı, 36 km. uzaklıktan su getirmeyi gerektirmeyeceğini düşündürmektedir. Ayrıca, kentin Hellenistik dönemdeki ekonomik durumu da buna izin vermemektedir. Eldeki veriler, kentin Hellenistik dönemde su ihtiyacını kule yapısının yakınında bulunan büyük sarnıçtan karşıladığını göstermektedir.

¹⁶⁶S.Durugönül, 1995, sf. 75-82

Bu durum, İ.S. 74 yılında İmparator Vespasianus'un Dağlık Kilikia'yı, Kilikia eyaletine dahil edinceye kadar devam etmiştir. Bölgede, Roma egemenliği ile birlikte özellikle İ.S. 2.yy'da büyük bir imar hareketi dönemi yaşanmıştır. Olba/Diokaisareia'da bu imar faaliyetinden nasibini almış ve büyük Roma kentlerinde görmeye alıştığımız anıtsal yapılar bu dönemde inşa edilmiştir.. Bunların en önemlileri; Tyche tapınağı, gymnasion, anıtsal kent kapısı ve tiyatro'dur.

Roma döneminde, kent nüfusunun artması ile birlikte altyapı sorunları ile karşılaşmıştır. Su, bu sorunların en büyüğüdür. Dağlık Kilikia, doğal yapısı nedeniyle su sorununu her dönemde yaşamıştır ve günümüzde de yaşamaktadır. İ.S. 2.yy'da kent su ihtiyacını karşılamak için Lamos nehrinden su alınmış ve Hellenistik sarnıçta biriktirilmiştir. Pişmiş toprak su boruları ve kurşun su boruları ile kente ve çeşme binasına su bu sarnıçtan aktarılmıştır.

Bilindiği gibi Roma döneminde çeşme yapıları su yollarının sonuna ve şehir halkının faydalanabileceği şekilde şehir merkezlerine inşa edilmişlerdir¹⁶⁷. Olba/Diokaisareia su yolunun da bittiği nokta kent merkezindeki çeşme binasıdır. Çeşme binası ile çağdaş olması gerektiği düşünülürse; süsleme elemanlarının benzerleri yardımı ile su yolunun da Erken Severuslar dönemine tarihlenmesi olası görülmektedir¹⁶⁸.

Eldeki bütün tarihsel ve arkeolojik veriler bir araya getirildiğinde, Olba/Diokaisareia su yolu için önerebileceğimiz en iyi tarih İ.S. 2.yy'ın sonu olacaktır¹⁶⁹.

VI. 1. 2. OLBA/UĞURALANI SU YOLU

Olba/ Uğuralanı su yolunun tarihlenmesi, Olba/Diokaisareia ve Elaiussa Sebaste-Korykos su yollarının tarihlenmelerine göre daha kolaydır. Su yolunun tarihlenmesi için eldeki veriler ve ip uçları oldukça fazladır.

¹⁶⁷ Machatschek 1967, Sf. 66 vd.

¹⁶⁸Bkz dipnot 65

¹⁶⁹Ü. Öziş, Olba/Diokaisareia su yolunu İ.Ö. 3 yy'a tarihlemektedir. Bu su yolu ile ilgili bir başka kurguda, su yolunun İ.Ö. 3.yy'da yapıldığı ve Olba/uğuralanı'na kadar uzatıldığıdır. Ancak İki kent arasında bu görüşü kanıtlayacak hiçbir kanıt bulunamamıştır.

Olba/Uğuralanı, Hellenistik dönemi hakkında eldeki verilerin yetersiz olduğu, coğrafi ve sosyo-ekonomik yapısından bahsedildiği bölümde belirtilmiştir. Bilindiği gibi Anadolu'da üzerinde su kemeri bulunan ilk su yolu Sextilius Pollio tarafından İ.S. 4 yılında Ephesos kenti için inşa edilmiştir¹⁷⁰. Roma'da ise, su kemeri inşası İ.Ö. 3.yy'da başlamıştır¹⁷¹. Ephesos gibi antik dönemin en önemli kentlerinden birine, Roma'dan 300 yıl sonra gelen birmimari yapının, Hellenistik dönem içinde Kilikia'daki bulunan bir dağ kentine gelmesini düşünmek imkansızdır.

İ.S. 2.yy'da Dağlık Kilikia'da görülen imar faaliyetlerinden Olba/ Uğuralanı kenti de etkilenmiştir. Olba/Diokaisareia ile tatlı bir rekabet içine girmiş ve tapınaklar dışında Olba/Diokaisareia'da bulunan anıtsal yapılara kendisi de sahip olmuştur. Roma İmparatorlarının ve özellikle kent çevresinde yaşayan zengin toprak sahiplerinin anıtsal yapıların inşasına büyük desteği olmuştur. Bu yapılar arasında; tiyatro, çeşme binası, su kemeri bulunmaktadır.

Su yolunun tarihlenmesi için eldeki en önemli kanıt, su kemeri üzerinde bulunan yazıttır. Su kemeri, Heracleides'lerden birinin sağladığı yardımla Septimius Severus'un atadığı (İ.S. 199-211) vali Antoniusius denetiminde yapılmıştır¹⁷².

Ama farklı bir tarihleme kurgusu da şöyledir: Olba sikkelerinde Lucius Verus'un (İ.S. 161-169) portreleri vardır ki bunların diğer tarafında da sol kolunu urne'ye yaslamış olan ırmak tanrısının betimlemesi bulunmaktadır. Bu da bize su yolunun ilk inşasının daha önce başlamış ve Septimus Severus zamanında bitirilmiş olabileceğini göstermektedir.

Su kemeri, çeşme binası ve Olba/Uğuralanı yakınlarında bulunan *Villa Rustica* yapılarıyla aynı duvar tekniğinde inşa edilmiştir¹⁷³. Diğer iki yapı ve çeşme binası İ.S. 2. yy'da İmparatorluk genelinde ve bölgede yürütülen büyük imar faaliyetleri sırasında yapılmışlardır.

¹⁷⁰Coulton 1987, sf. 73;

¹⁷¹Ashby 1973, sf.49

¹⁷² Mac kay 1968 sf. 76-103

¹⁷³ Aydınoglu 1998, sf.52

Böylece, Olba/Uğuralanı su yolu eldeki kanıtların yardımı ile İ.S. 2.yy'a tarihlenmektedir.

Örenköy yakınlarında bulunan II. Iustianus'a (M.S. 565-578) ait yazıtta su yolunun tamir gördüğü belirtilmektedir¹⁷⁴.

VI. 1.3. ELAIUSSA SEBASTE-KORYKOS SU YOLU

Doğu Dağlık Kilikia'daki üçüncü su sistemi, Elaiussa Sebaste-Korykos arasındakidir.

Bu su yolu, Roma imparatorluk döneminde yapılmıştır. Bilindiği gibi Dağlık Kilikia bölgesinde Roma döneminde üç imar hareketi yaşanmıştır¹⁷⁵. Bunlardan ilki İ.S. 1.yy'ın sonunda başlamıştır. Elaiussa Sebaste'deki yapılar da bu dönemle paralellik göstermektedirler. Kent tiyatrosu da bu mimari hareketin bir parçası olarak İ.S 140 yılında yapılmıştır¹⁷⁶. Bu yapı, Elaiussa Sebaste su yolunun tarihlenmesinde oldukça önemli bir yer tutar. Çünkü su yolunun bir bölümü tiyatronun en üst cavea'sının altından geçmektedir. Bu bölümdeki su kanalının, cavea'nın başladığı noktada beşik kemerli bir çatısı vardır. Ancak, tiyatro içinde kalan bölümünde beşik tonozlu kısım kaldırılmış ve kanalın üzeri oturma sıralarıyla örtülmüştür. Bu kanıt ışığında su yolununun yapım tarihini, tiyatronun yapımından önceki bir tarihe vermek yerinde olacaktır.

Bir başka önemli tarihleyici kanıt ise su yolu ile bağlantısı olduğunu düşündüğümüz Elaiussa Sebaste hamamıdır. Beton çekirdek üzerine *opus reticulatum* kaplama yapılarak inşa edilmiştir. Üç bölümü korunmuştur.

Hamam üzerinde kullanılan *opus reticulatum* tekniği ilk olarak İtalya'da kullanılmaya başlanmıştır. İ.S. 1.yy'da Kilikia bölgesinde de kısa bir dönem kullanılmıştır¹⁷⁷. Yine bu dönemde Kilikia'da betonun kullanılmaya başlandığı

¹⁷⁴ Ward- Perkins 1989, sf. 364

¹⁷⁵Bkz. Doğu Dağlık Kilikia'nın Mimari gelişimi bölümü, sf.

¹⁷⁶Kirsten 1974, sf. 777-802

¹⁷⁷Vann 1976, sf. 170

bilinmektedir¹⁷⁸. Bu bilgiler ışığında Elaiussa Sebaste hamamını İ.S. 1.yy'ın sonlarına tarihlemek mümkündür. Aynı tarih su yolu içinde geçerlidir.

Bu kanıtların yardımıyla, su yolunun ilk evresi İ.S. 1.yy'ın sonlarına tarihlenebilir.

Elaiussa Sebaste su yolunun ikinci evresini tarihlemek ilk evreye göre daha kolaydır. Su kemeri II üzerinde bulunan yazıt Bizans Komutanı Illos'a aittir ve İ.S. 5.yy sonu-İ.S. 6 yy'ın başlarına tarihlenir¹⁷⁹. Bu yazıtta su yolunun Illos tarafından tamir edildiği anlatılmaktadır.

Yazıt yardımıyla su yolunun ikinci evresini İ.S. 5. yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başına tarihlemek yerinde olacaktır.

Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu adından da anlaşılacağı gibi iki kente birden su vermektedir. Ancak ilk evre için bunu söylemek mümkün değildir. Tarihi ve arkeolojik veriler bunu kanıtlayacak düzeydedir.

Su yolunun ilk inşa tarihinde Korykos, Elaiussa Sebaste'ye bağlı bir komedir ve nüfusunda azdır. Bölgenin metropollerinden biri olan Elaiussa Sebaste kalabalık bir nüfusa sahiptir. Elaiussa Sebaste'nin zenginliğini gösteren tarihsel kanıtların yanında, kent içindeki tapınak mezarlar, tiyatro, agora gibi arkeolojik kanıtlar da vardır. Bu verilerden dolayı su sisteminin Elaiussa Sebaste için yapıldığını düşünmekteyiz.

İ.S. 4 yy'dan sonra Seleukeia'nın İsauria eyaletinin merkezi olması, bu kente yakın olan Korykos'u da etkilemiş ve limanı sayesinde önem kazanmasını sağlamıştır. Elaiussa Sebaste ise bu tarihten sonra limanının kumullar yüzünden kapanmasıyla önemini kaybetmiştir. Bu tarihsel bilgiler ışığında su yolu, İ.S. 5. yy'ın sonu- İ.S. 6.yy'ın başında Korykos için tamir edilmiştir. Elaiussa Sebaste'den sonraki ilk vadiye su kemeri VII yapılarak su yolu Korykos'a kadar uzatılmıştır.

¹⁷⁸Dodge 1979, sf. 10; Vann 1976, sf. 72, 184

¹⁷⁹Hunger, sf. 133

BÖLÜM VII

SONUÇ

Dogu Dağlık Kilikia su yolları ile ilgili yaptığımız çalışmalar sonucu, üç temel su sisteminin varlığı saptanmıştır:

I- Olba/Diokaisareia, II- Olba/Uğuralanı, III- Elaiussa Sebaste ve Korykos

Olba/Diokaisareia su yolu, Lamos nehrini üzerinden Sariaydın mevkiinden "yandan su alma yöntemi" ile aldığı suyu Olba/Diokaisareia'ya ulaştırmaktadır. Toplam uzunluğu 36 km'dir. Su yolu, Dağlık Kilikia'daki ikinci imar hareketi dönemine (İ.S. 2. yy'ın sonu) tarihlenmektedir.

Olba/Uğuralanı su yolu ise, suyunu Kızılgeçit köyünün mevkinden "yandan su alma yöntemi" ile alarak Olba/Uğuralanı'na taşımaktadır. Toplam uzunluğu 20 km. dir. Bu su yolu, Dağlık Kilikia'nın ikinci imar hareketi dönemine (İ.S.2 yy'ın sonu) tarihlenmektedir.

Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu, suyunu Limonlu köyünün mevkinden "yandan su alma yöntemi" ile alarak önce Elaiussa Sebaste'ye, sonra da Korykos'a¹⁸⁰ bırakmıştır. Toplam uzunluğu 25 km dir. Bu, su yolu Dağlık Kilikia'nın birinci imar hareketi dönemine (İ.S. 1 yy'ın sonu) tarihlenmektedir.

İncelediğimiz üç su yolu, kaynaklarından suyu aynı yöntemle yani "yandan su alma yöntemi" ile almaktadırlar. Pamphylia ve Lykia bölgeleri Roma su sistemlerinde de sıklıkla kullanılan bu yöntem, bölgenin arazi koşullarına uygunluğu nedeniyle tercih edilmiş olmalıdır. Her üç su sisteminde de birbirine benzer kanal, galeri ve tünel sistemlerini , su kemerlerini ve çeşme binalarını izlemek mümkündür.

¹⁸⁰Su yolu, ilk Elaiussa Sebaste için inşa edilmiş, İ.S. 5.yy'ın sonu-İ.S. 6.yy'ın başında da Korykos'a kadar uzatılmıştır.

Olba/Uğuralanı ve Olba/Diokaisareia su yolları kent merkezlerindeki çeşme binalarıyla sona ermiştir. Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu ise bu iki kentin içinde bulunan sarnıçlara dökülmektedir. Olba/Uğuralanı su yolu taşıdığı suyun büyük bir bölümünü rotası üzerindeki yerleşimlere bıraktığı olasıdır. Olba/Diokaisareia ve Olba/Uğuralanı su yollarının rotası üzerinde kanallarla suyun taşınmasına olanak veren jeolojik bir yapı söz konusudur.

Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu, su kemerlerinin çok daha fazla kullanılmış olması ile de diğer iki su sisteminden ayrılmaktadır. Olba/Diokaisareia'da su kemer hiç kullanılmamışken, Olba/Uğuralanı'nda sadece bir tek su kemeri bulunmaktadır. Oysa ki, Elaiussa Sebaste-Korykos su sistemi içinde toplam yedi su kemeri yer almaktadır. Bunun nedeni, bu su yolunun rotası üzerinde denize dik olarak uzanan ve kolay geçit vermeyen derin vadilerin varlığıdır.

Doğu Dağlık Kilikia'da sarnıçlar, alternatif su kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Arazinin uygun olduğu tüm alanlara sarnıçlar inşa edilmişlerdir. Bölgedeki en erken su sistemi de bir sarnıçtır. Dibilulu Kule sarnıcı üzerindeki poligonal taş örgülü kule nedeniyle kesin olarak Hellenistik döneme tarihlenmektedir. Böylece, Hellenistik dönemden başlayarak varlıklarını saptayabildiğimiz sarnıçlar, Roma döneminde daha gelişkin su yollarının geliştirilmesi sonucunda da varlıklarını korumuşlardır. Bir yandan, Elaiussa Sebaste-Korykos örneğinde olduğu gibi su sisteminin bir elemanı haline gelirken; diğer yandan da Hellenistik geleneğe uygun olarak bölgedeki daha küçük yerleşim birimlerinin, ana su yollarının ulaşamadığı kesimlerin su ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmişlerdir.

Bölgenin mimari gelişimi, su sistemlerinin oluşturulmasında önemli bir yer tutmaktadır. Doğu Dağlık Kilikia'da, Hellenistik dönemde Seleukoslarla başlayan taş mimari geleneği Roma döneminde de devam etmiştir. Ancak bölge halkının, Hellenistik dönem öncesinde bir taş mimari geleneğinin olmaması, bölgeye hakim olan güçlerin getirdiği taş mimari geleneğini kabul etmelerine neden olmalıdır. Roma imparatorluk döneminde bölgede görülen üç imar hareketi de bunu kanıtlar niteliktedir.

Sonuç olarak, bölgedeki üç su sistemi de Roma teknolojisinin ve yönetim geleneğinin bir eseridir. Bölgedeki Roma mimarisinin ve mühendisliğinin

görmekli örneklere olan su yapıları tümüyle yerellikten uzaktırlar. Hellenistik dönemde başlayan taş mimarının, bölgedeki Roma egemenliği ile birlikte yerleşmesini ve büyük bir aşama kaydetmesini belgelemektedirler. Özellikle Olba/Diokaisareia ve Olba/Uğuralanı'ndaki anıtsal çeşme yapıları, Elaiussa Sebaste-Korykos'daki görkemli su kemerleri dizisi Roma imparatorluğunun bölgedeki siyasi, teknolojik ve sanatsal gücünü yansıtmaktadırlar.

Romalılar, bu dağlık bölgeye askeri yöntemlerle hakim olmalarının ardından, yaptıkları yatırımlar sayesinde de varlıklarını göstermişlerdir. Bu da Hellenistik dönemde Seleukosların bölgede uyguladıkları politikaya benzemektedir. Bilindiği gibi su insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Bunun bilincinde olan Romalılar, her dönemde susuzluk çeken Doğu Dağlık Kilikia halkını, yaptıkları su yollarıyla kendilerine bağlamışlardır.

LEVHALAR LİSTESİ

Levha 1	Harita Olba/Diokaisareia su yolu
Levha 2	Harita Olba/Uğurlanı su yolu
Levha 3	a. Harita Elaiussa Sebaste su yolu
Levha 4	a. Olba/Diokaisareia su yolunun girişinin bulunduğu vadi
b. Olba/Diokaisareia su yolu yandan su alma yapısı
Levha 5	a. Su yolu üzerinden harçlı, duvar örgülü kanal örneği
b. Tonoğlu ve duvar örgülü yer altı tüneli çizimi
Levha 6	a. Bozağacı mevkiindeki yeraltı tüneli bacası
b. Topboğazı mevkiindeki yeraltı tüneli
Levha 7	a. Uzunçaburç modern mezarlığından geçen kanal
b. Kent içi şebekeden pişmiş toprak su borusu
Levha 8	Olba/Uğurlanı Çeşme yapısı planı
Levha 9	a. Olba/Diokaisareia çeşme binası genel görünüm
b. Olba/Diokaisareia çeşme binası kesit planı
Levha 10	a. Olba/Diokaisareia çeşme binası döşemeli alan
b. Olba/Diokaisareia çeşme binası havuzun önündeki kanal
Levha 11	a. Olba/Diokaisareia çeşme binası süsleme elemanı
b. Olba/Diokaisareia çeşme binası süsleme elemanı
Levha 12	a. Olba/Diokaisareia çeşme binası (alıntı C. Başaran)
b. Termessos Zeus Solymeus Tapınağı (alıntı C. Başaran)
c. Side çeşme binası (alıntı C. Başaran)
Levha 13	a. Olba/Uğurlanı genel görünüş
b. Olba/Uğurlanı su yolu yandan su alma yapısı

- Levha 14 a. Olba/Uğuralanı su yolu yandan su alma yapısı kanalı
b. Kızılgeçit mevkiindeki harçlı duvar örgülü kanal
- Levha 15 a. Danadeliği tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
b. Breyne tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
- Levha 16 a. Aliöldü tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
b. Örenköy tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
- Levha 17 a. Kızılgeçit tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
b. Kestel tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
- Levha 18 a. Seydilli tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
b. Kuyulu tüneli tünel kesiti (alıntı Çangırı-Akpınar)
- Levha 19 a. Dİba/Uğuralanı su kemeri doğudan görünüş
b. Olba/Uğuralanı su kemeri batıdan görünüş
- Levha 20 a. Olba/Uğuralanı su kemeri
b. Olba/Uğuralanı çeşme binası
- Levha 21 a. Olba/uğuralanı çeşme binası. Havuz önündeki basamaklar
b. Olba/Uğuralanı çeşme binası. Havuz
- Levha 22 a. Elaiussa Sebaste-Korykos su yolu fay aynası galeriler
b. Elaiussa Sebaste su yolu harçlı duvar örgülü kanal
- Levha 23 a. Su kemeri I. Genel Görünüş
b. Su kemeri I. Bizans tamiri görmüş kemer.
- Levha 24 a. Su kemeri I. Bizans tamiri
b. Su kemeri I. Üst görünüş. Kanal taşı
- Levha 25 a. Su kemeri I. Üst görünüş
b. Su kemeri II. Genel görünüş
- Levha 26 a. Su kemeri II. Batı bölüm kemerleri
b. Su kemeri II. Kemer yapım iskelesi çizimi

- Levha 27 a. Su kemeri II. Su kemeri çizimi
b. Su kemeri III. Su kemeri ve doğu bağlantısı
- Levha 28 a. Su kemeri III. Su kemeri ve batı bağlantı
b. Su kemeri III. Genel görünüş
- Levha 29 a. Su kemeri IV. Genel görünüş
b. Su kemeri IV. Büyük kemer
- Levha 30 a. Su kemeri V. Su kemeri ve taş ocağı
b. Su kemeri V. Doğu görünüş
- Levha 31 a. Su kemeri V.
b. Su kemeri VI. Batı bölüm
- Levha 32 a. Su kemeri VI. Doğu bölüm
b. Su kemeri VI. Batı bölüm destek duvarı
- Levha 33 a. Su kemeri VI. su kemerinin üstündeki kanal
b. Su kemeri VI. kemere örgüleri
- Levha 34 a. Su kemeri VII. Genel görünüş
b. Su kemeri VII. Batı bölüm
- Levha 35 a. Su kemeri VII. Su kemeri harçlı duvar
b. Su kemeri VII. Üstten görünüş (kanal)
- Levha 36 a. Su kemeri VII. Batı bölümdeki kemer açıklıkları
b. Su kemeri VII. Kemer ayağı
- Levha 37 a. Kayacı vadisi. Fay aynası oyulmuş galerinin kesiti
b. Su kemeri II. Bizans yazıtı
- Levha 38 a. Elaiussa Sebaste tiyatrosu. su kanalı (Doğu)
b. Elaiussa Sebaste tiyatrosu. Kanal (batı)
- Levha 39 a. Elaiussa Sebaste kanal genel görünüş
b. Elaiussa Sebaste Korykos arasındaki ikiz kanal

- Levha 40 a. Korykos. Kilise sarnıcı
b. Beşik tonozlu sarnıç
- Levha 41 a. Elaiussa Sebaste sarnıcı
b. Elaiussa Sarnıç su girişi
- Levha 42 a. Korykos üstü açık sarnıç
b. Korykos üstü açık sarnıç su giriş kanalı
- Levha 43 a. Olba/Uğuralanı çeşme binası plan
b. Yandan su alma yöntemi (alıntı T. Hodge)
- Levha 44 a. Tonozlu duvar örgülü tünel
b. Su Kemerı VII. Kemer Ayak Çizimi
- Levha 45 Elaiussa Sebaste Sarnıç. Plan
- Levha 46 Lamas havzası su yollarının boykesiti (alıntı Ü. Öziş)

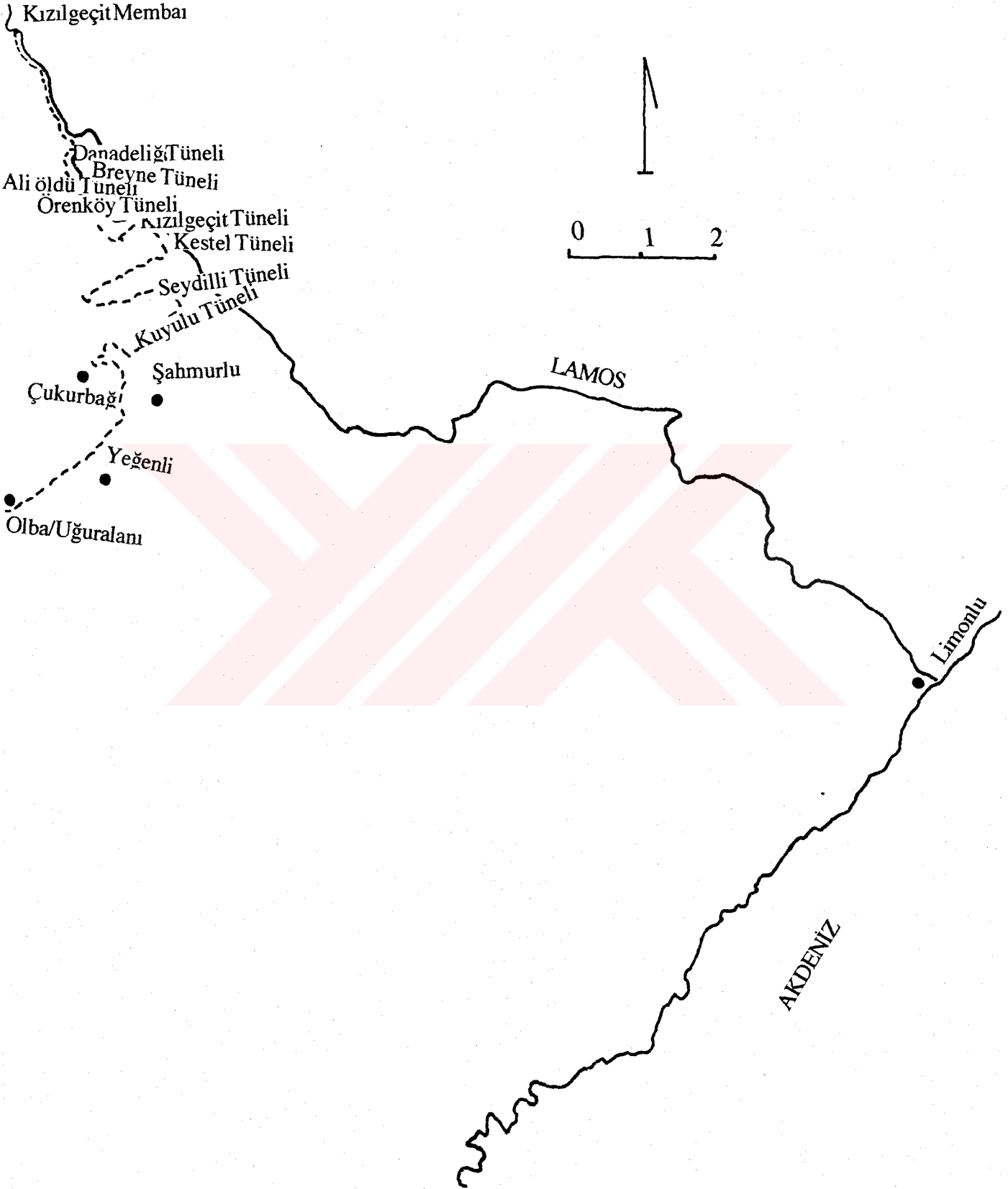

LEVHALAR

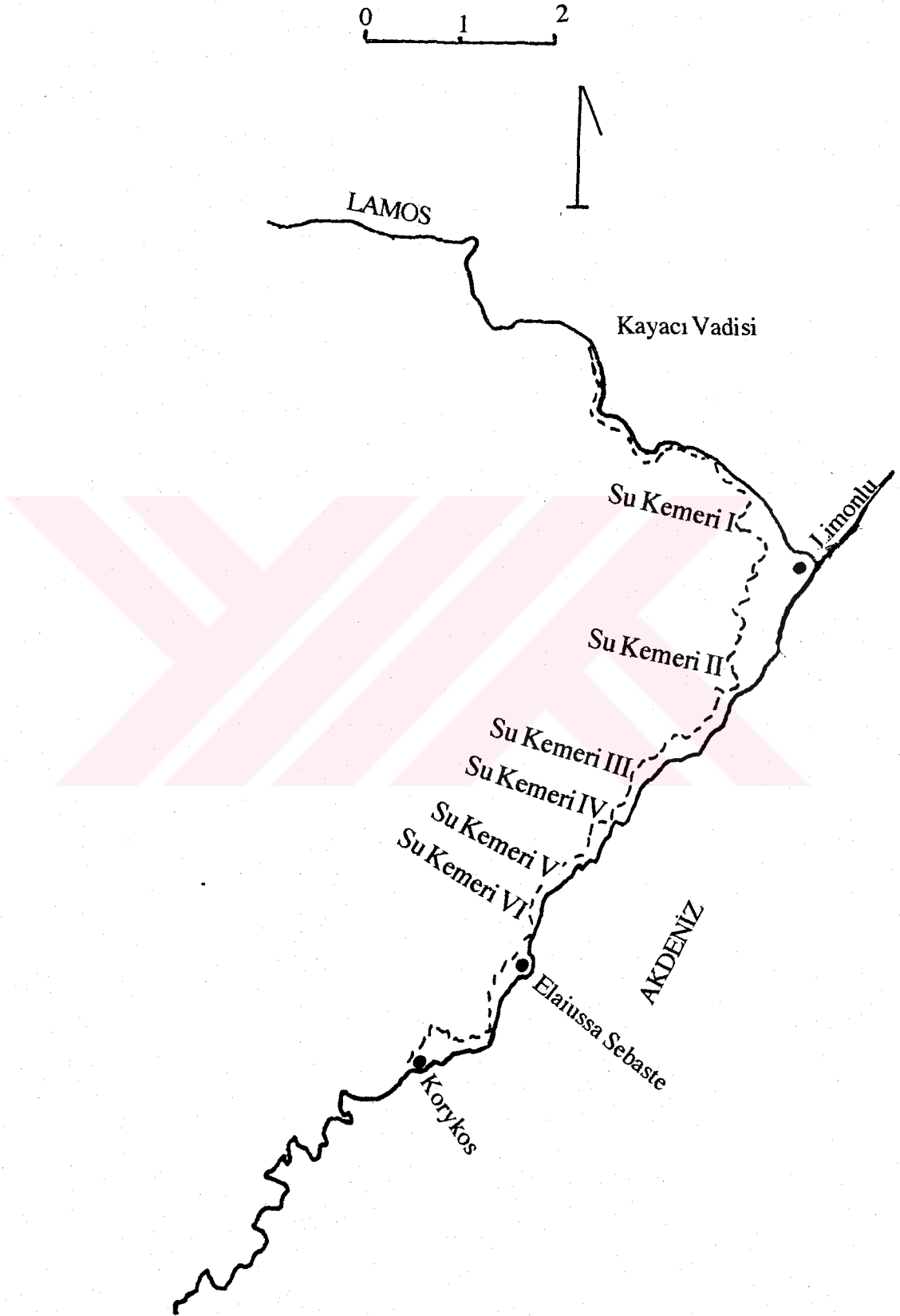
Harita Olba/Diokaisareia su yolu (Ü.Öziş'ten sonra)

Levha 2

Harita Olba/Uğurlanı su yolu (Ü. Öziş'ten sonra)

Levha 3

Elaiussa Sebaste su yolu (Ü.Öziş'ten sonra)

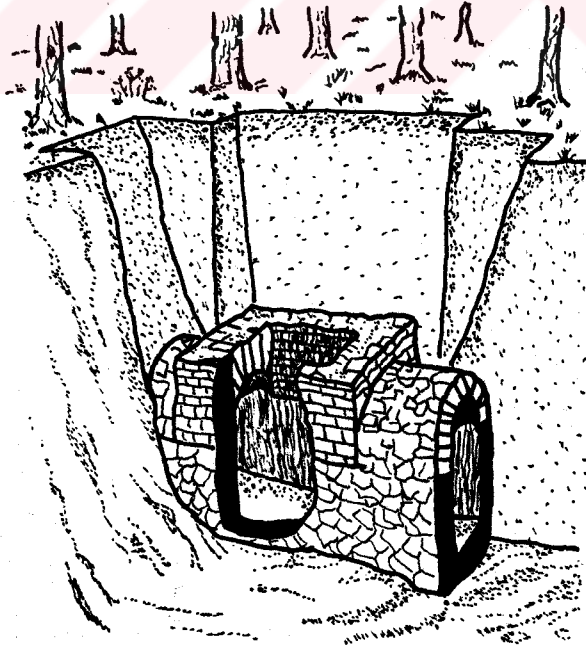
a. Olba/Diokaisareia su yolunun
girişinin bulunduğu vadi

b. Olba/Diokaisareia su yolu yandan su alma yapısı

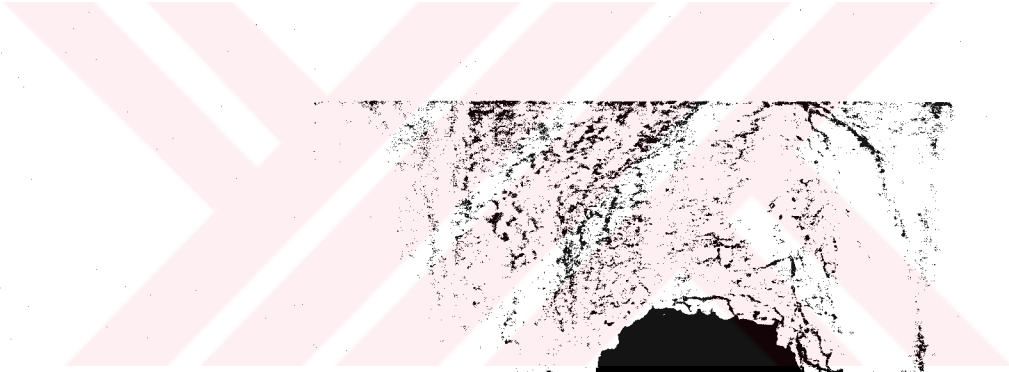
a. Olba/Diokaisareia. Harçlı duvar örgülü kanal

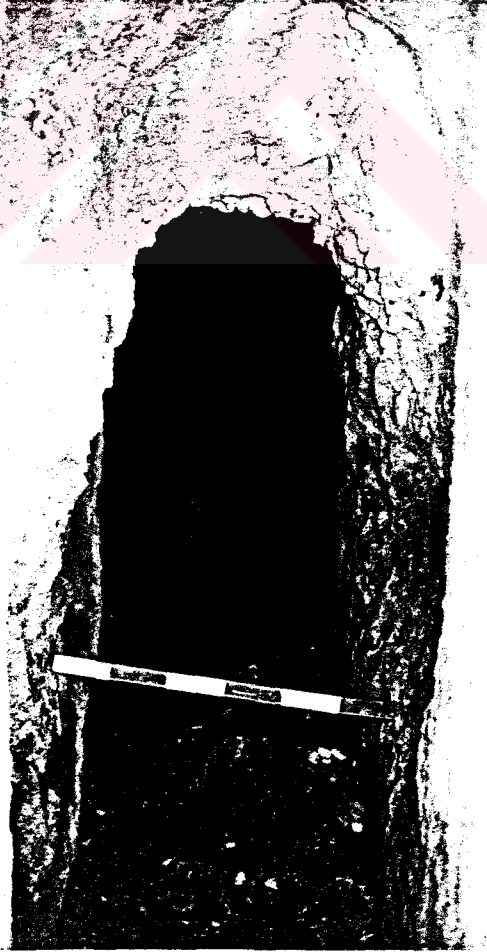
b. Olba/Diokaisareia. Tonozlu ve duvar örgülü yer altı tüneli çizimi

a. Bozağacı mevkiindeki yeraltı tünel bacası

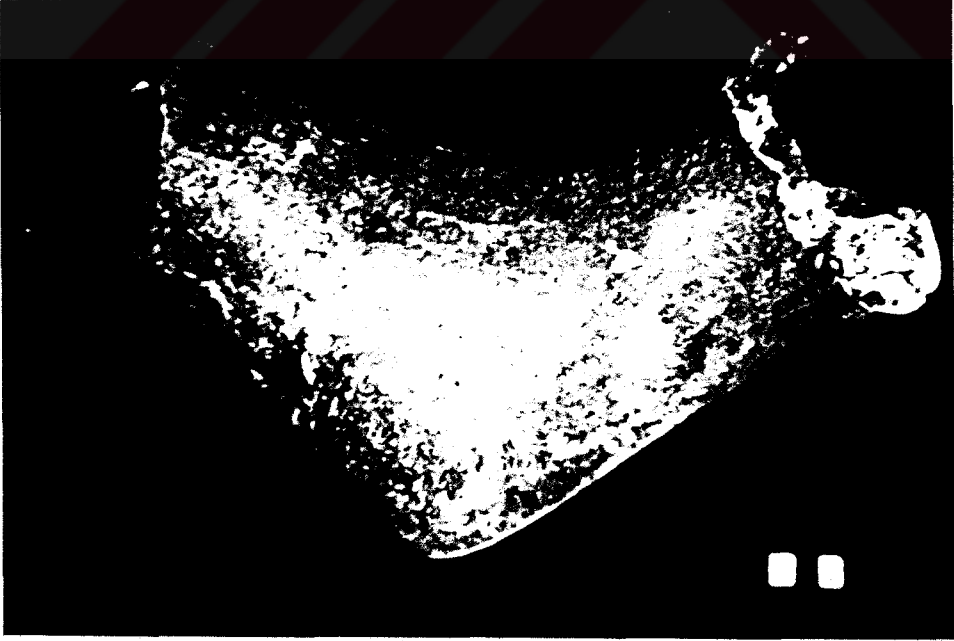

b. Topboğazı mevkiindeki
yeraltı tüneli

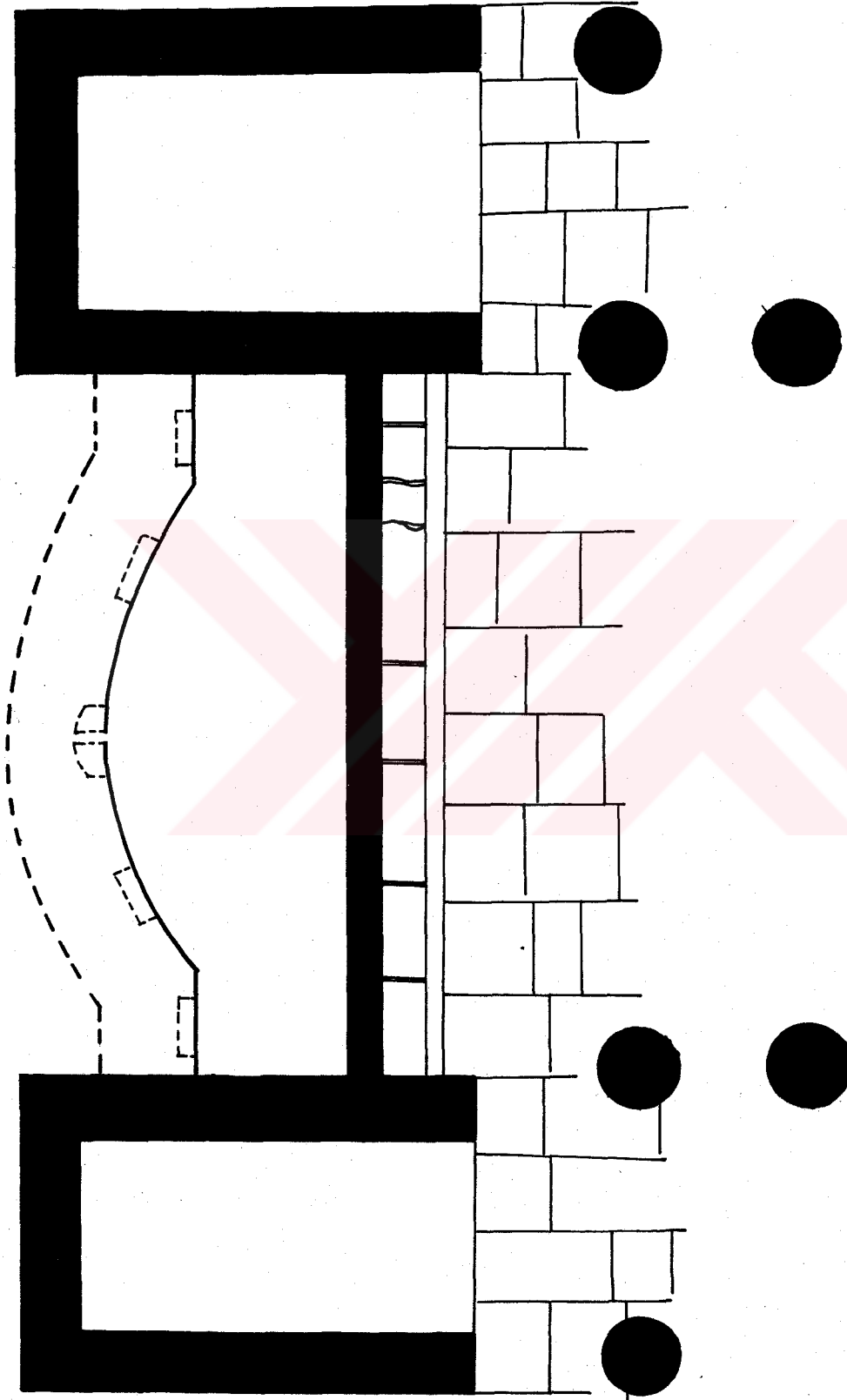
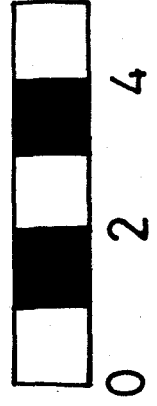

a. Uzuncaburç modern mezarlığından geçen kanal

b.Olba/Diokaisareia. kent içi şebekeden pişmiş toprak su borusu

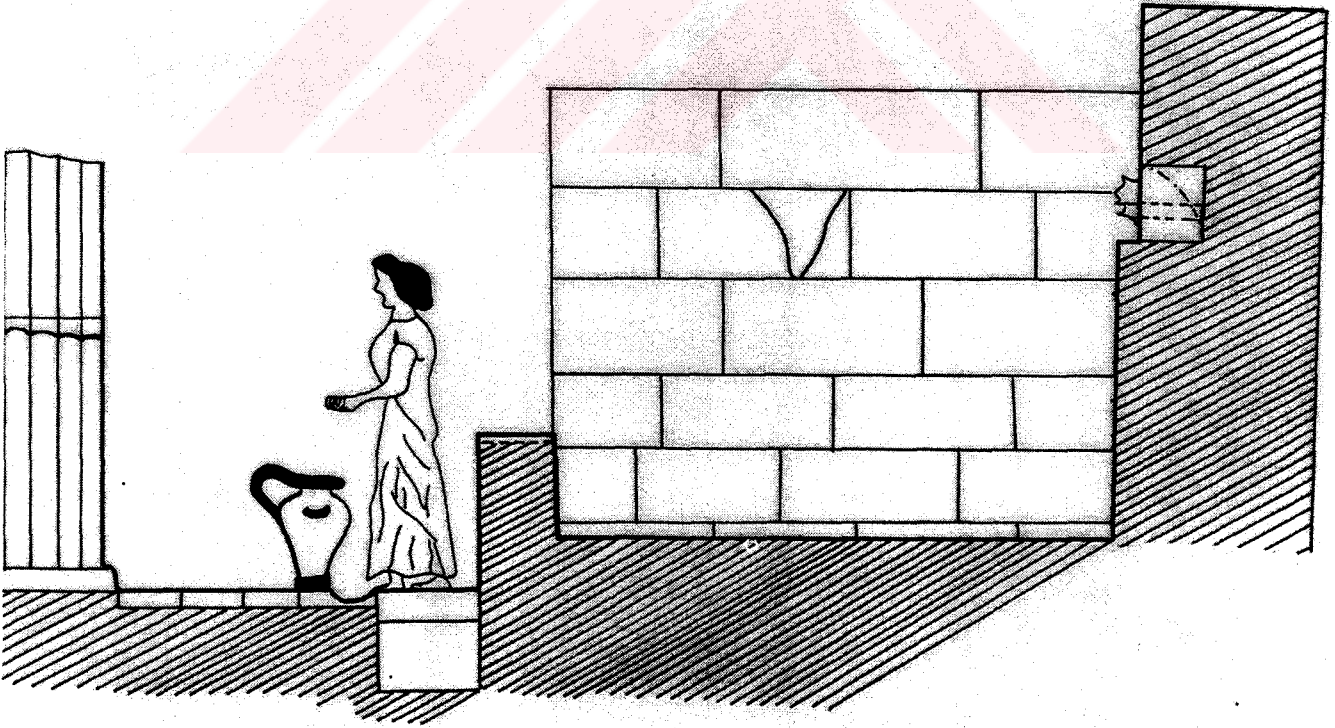
Levha 8

Olba/Diokaisareia Çeşme yapısı planı

a. Olba/Diokaisareia çeşme binası genel görünüm

b. Olba/Diokaisareia çeşme binası kesit planı

a. Olba/Diokaisareia çeşme binası döşemeli alan

b. Olba/Diokaisareia.

Çeşme binası havuzun önündeki kanal

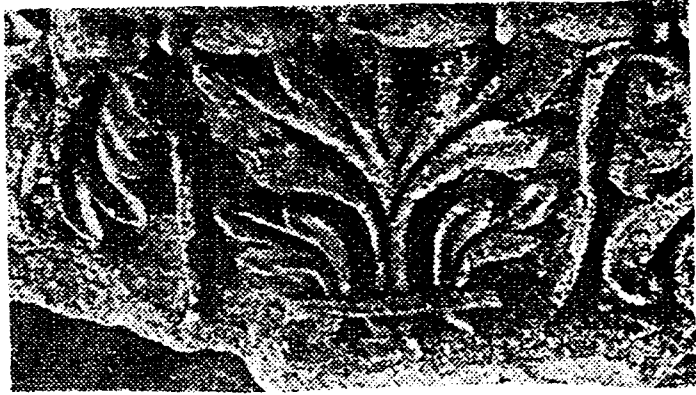

a. Olba/Diokaisareia. eşme binası süsleme elemanı

b. Olba/Diokaisareia
eşme binası süsleme elemanı

a. Olba/Diokaesareia eşme Binası
(Alıntı. C.Başaran)

b. Termessos Zeus Solymeus Tapınağı
(Alıntı. C.Başaran)

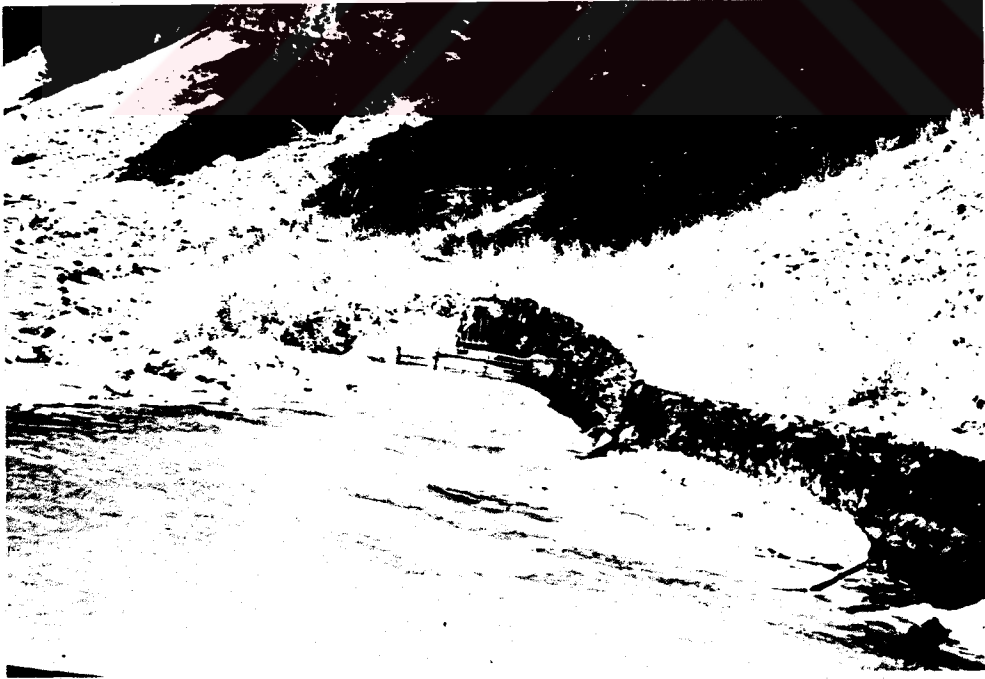

c.Side Çeşme Binası
(Alıntı. C.Başaran)

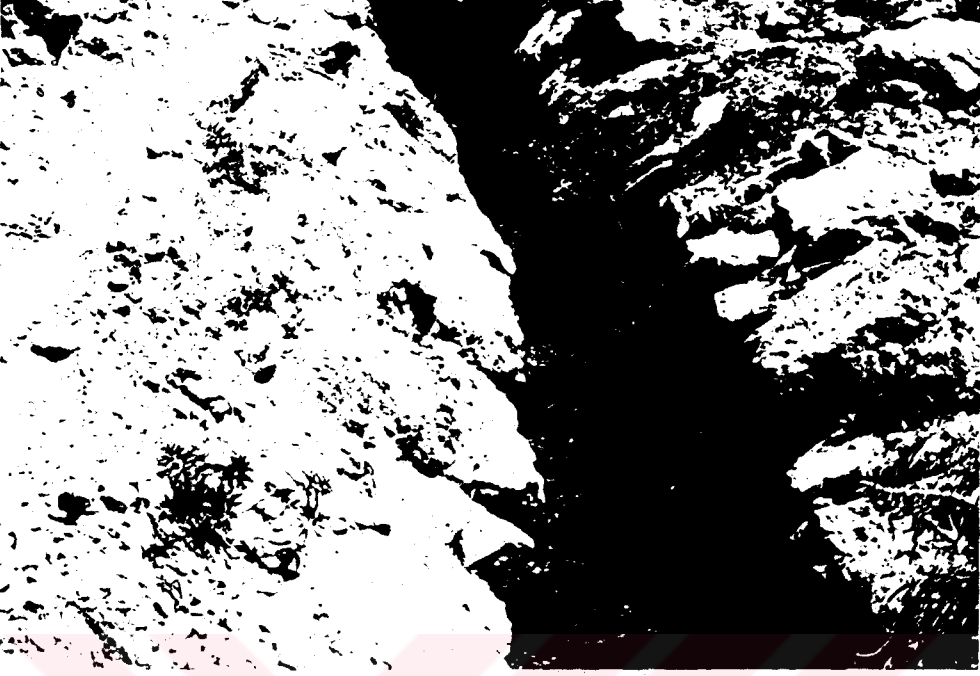

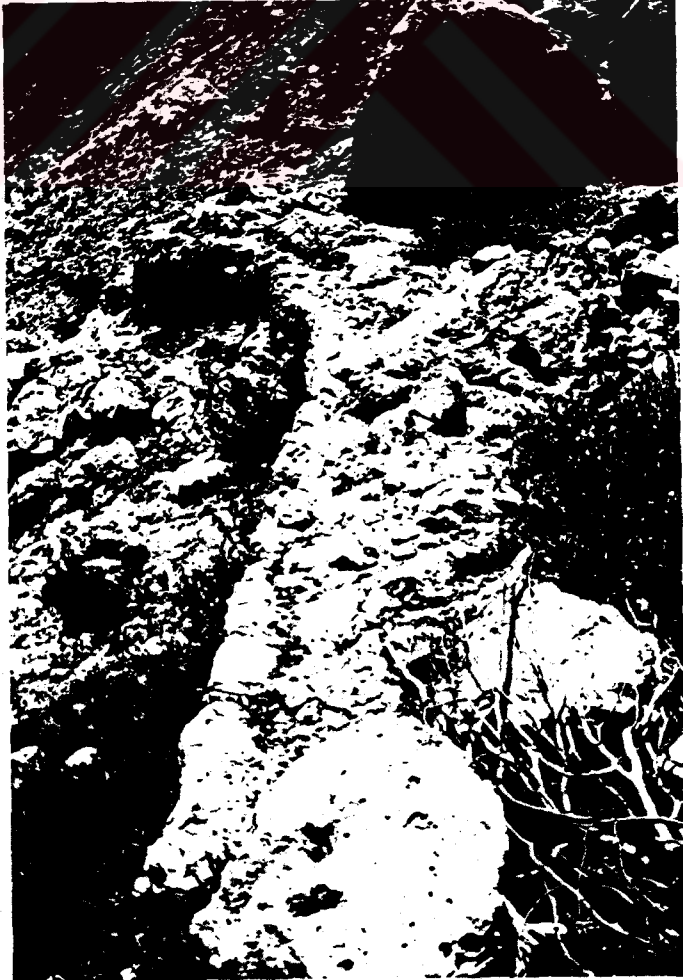
a. Olba/Uğuralanı genel görünüş

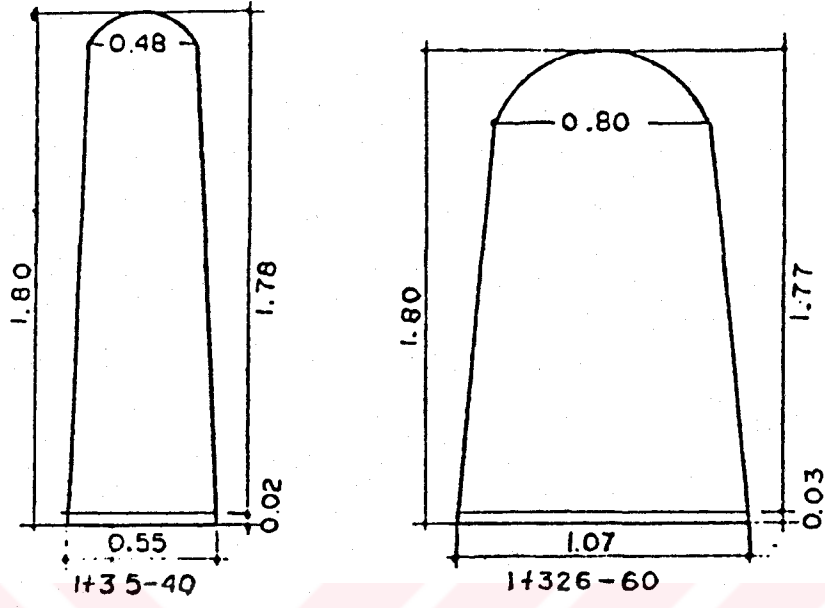
b. Olba/Uğuralanı su yolu yandan su alma yapısı

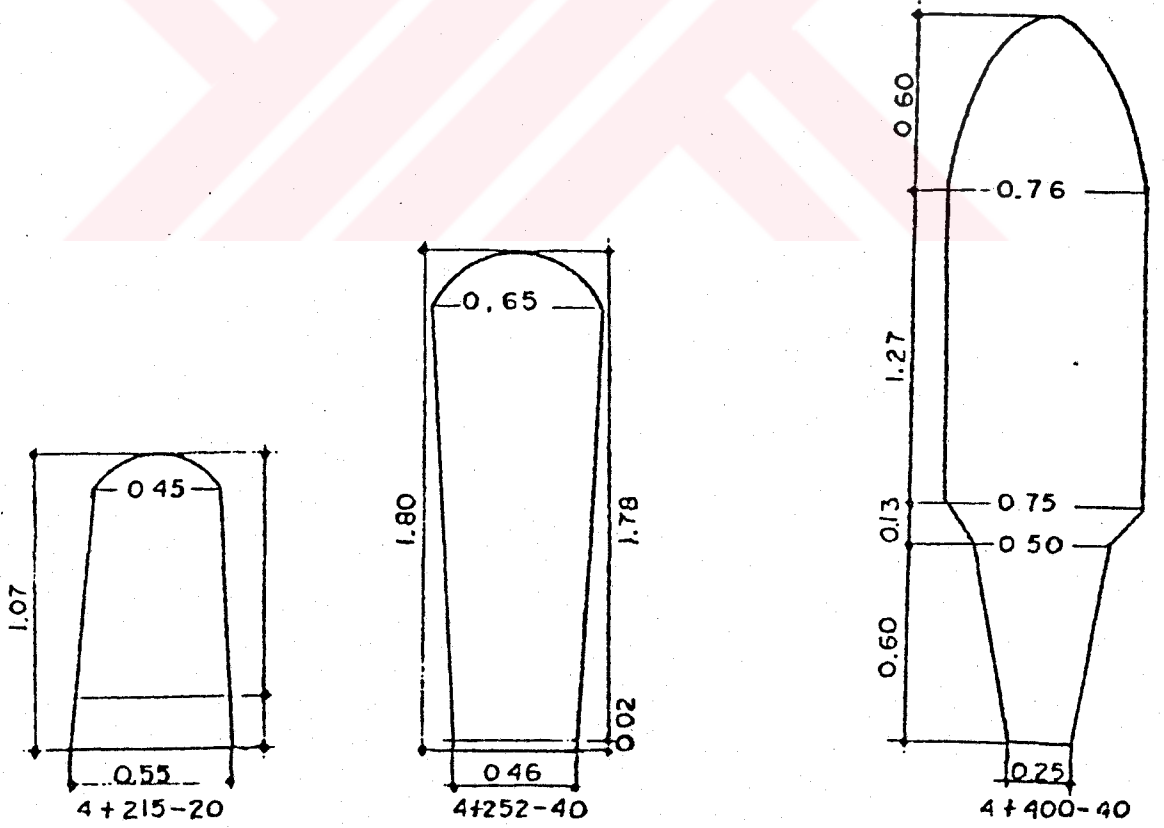
a. Olba/Uğuralanı su yolu yandan su alma yapısı kanalı

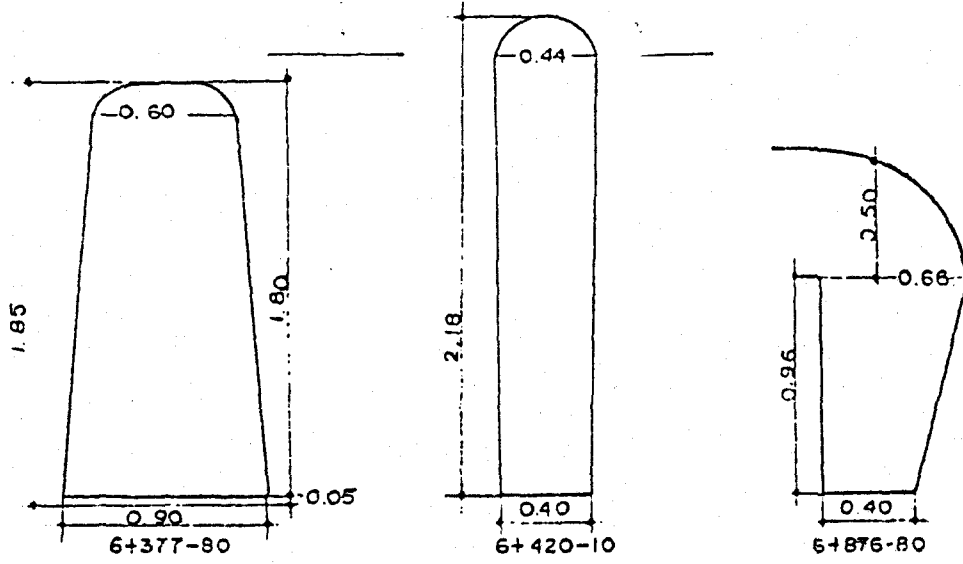
b. Kızılgeçit mevkiindeki
harçlı duvar örgülü kanal

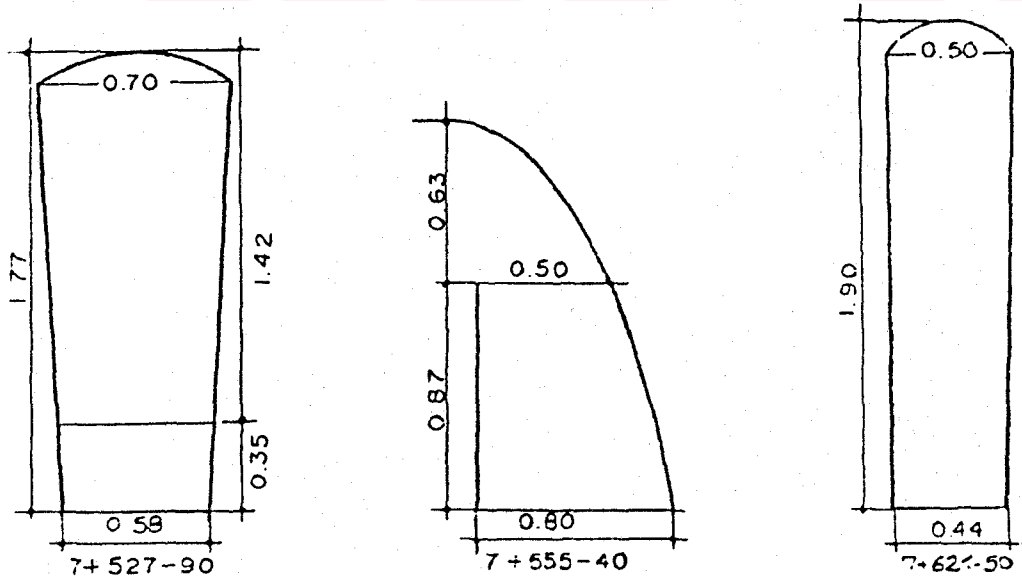
a. Danadeliği tüneli tünel kesiti

b. Breyne tüneli tünel kesiti

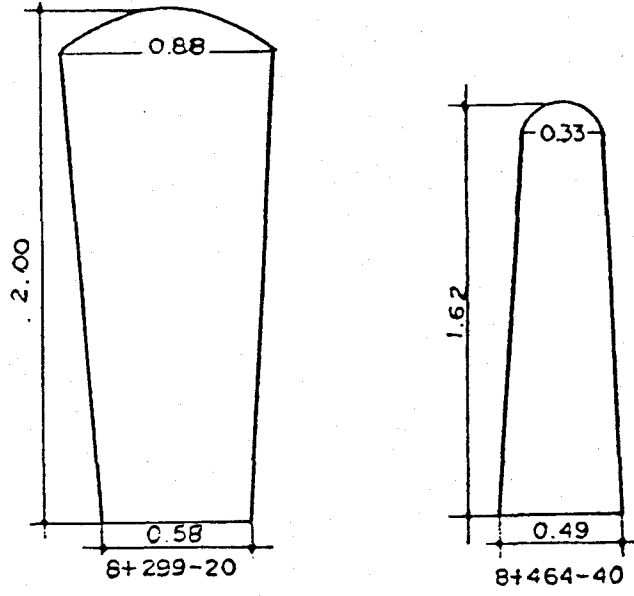

a. Aliöldü tüneli tünel kesiti

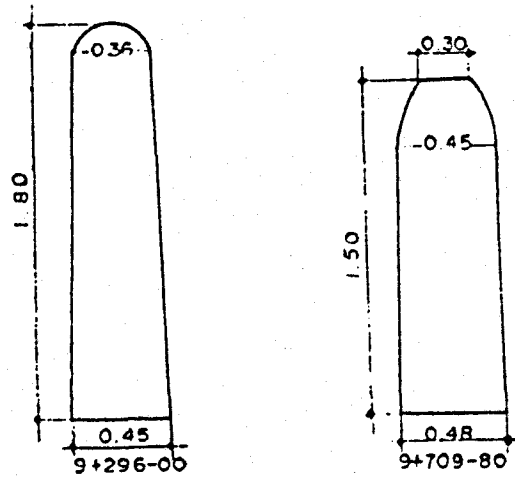

b. Örenköy tüneli tünel kesiti

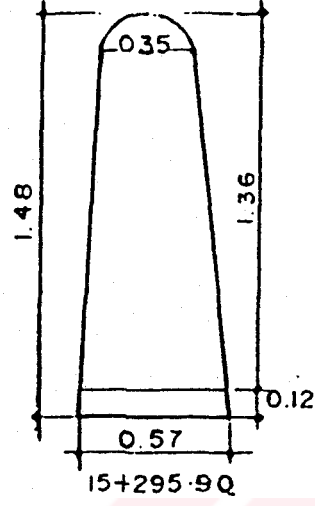
Levha 17

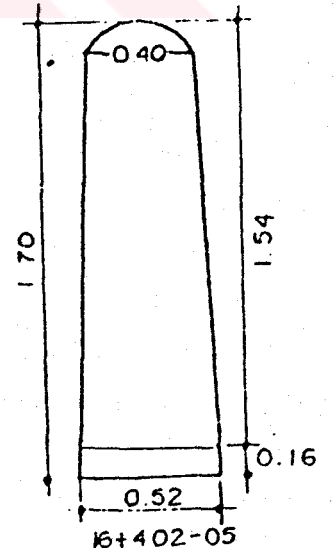
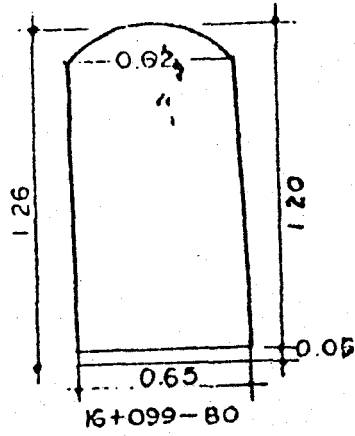
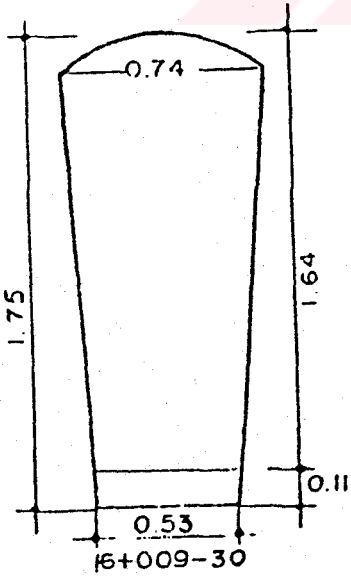
a. Kızılgeçit tüneli tünel kesiti

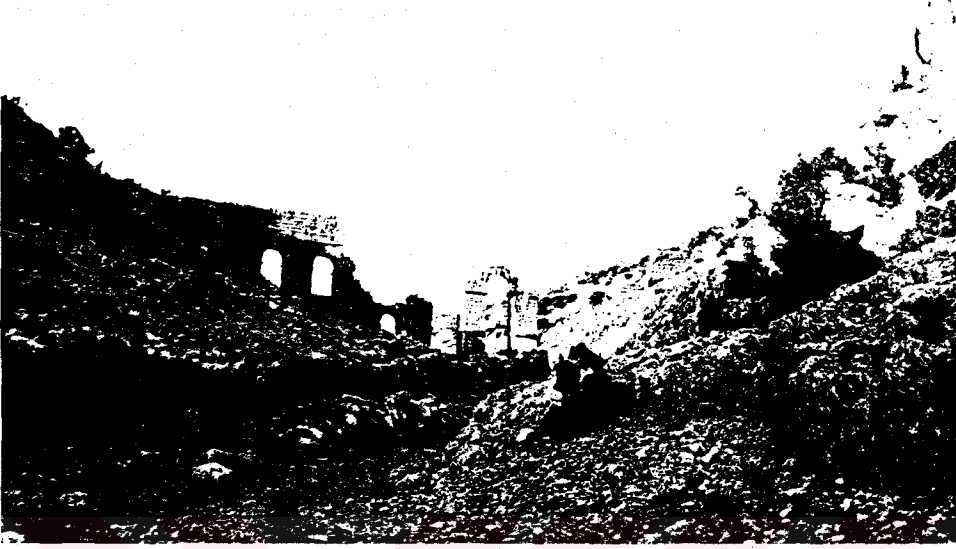
b. Kestel tüneli tünel kesiti

a. Seydilli tüneli tünel kesiti

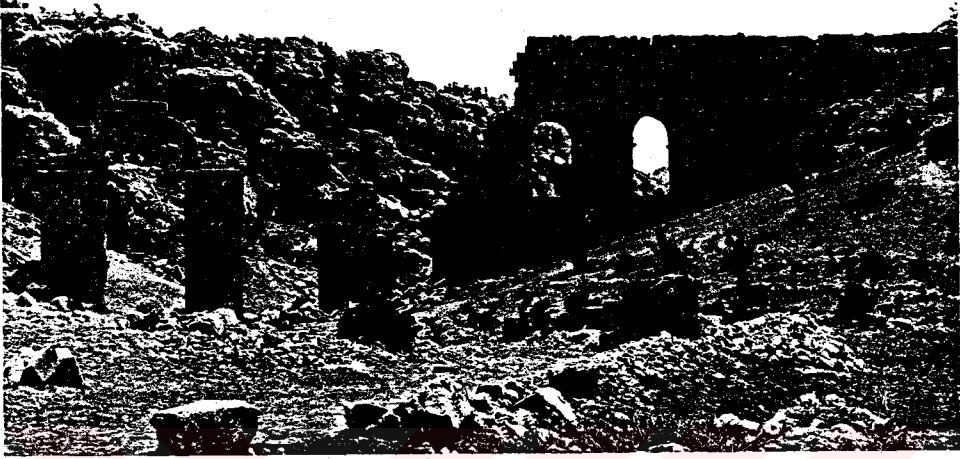
b. Kuyulu tüneli tünel kesiti

a. Olba/Uğuralanı su kemeri Doğudan görünüş

b. Olba/Uğuralanı su kemeri batıdan görünüş

a. Olba/Uğuralanı su kemeri

b. Olba/Uğuralanı çeşme binası

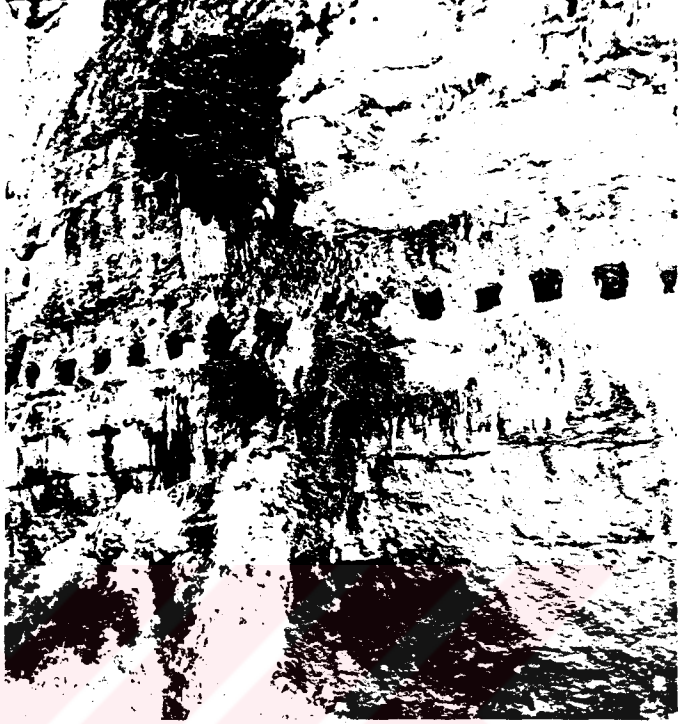

a. Olba/uğuralanı çeşme binası. Havuz önündeki basamaklar

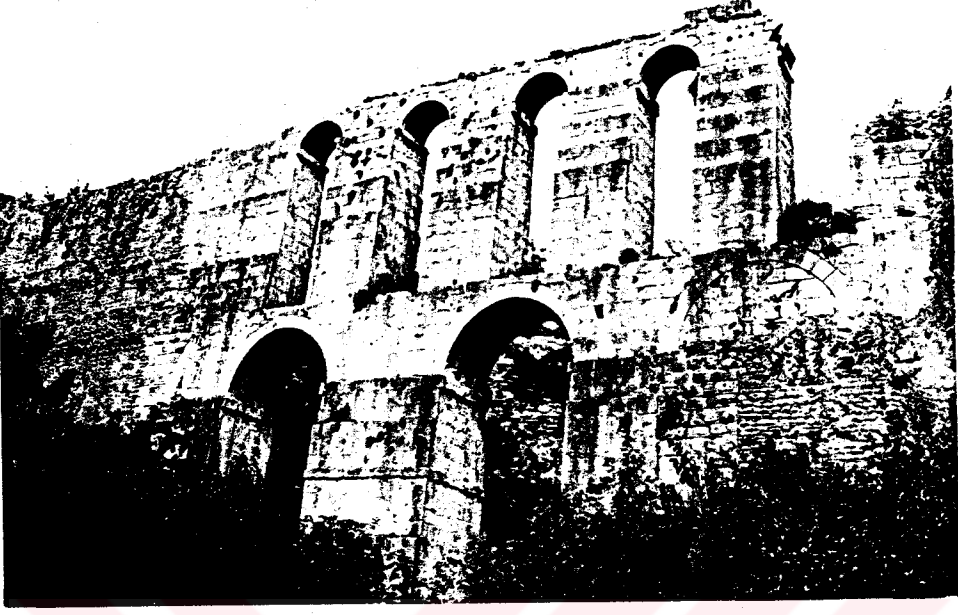

b. Olba/Uğuralanı
çeşme binası. Havuz

a. Elaiussa Sebaste-Korykos
su yolu Fay aynası galeriler

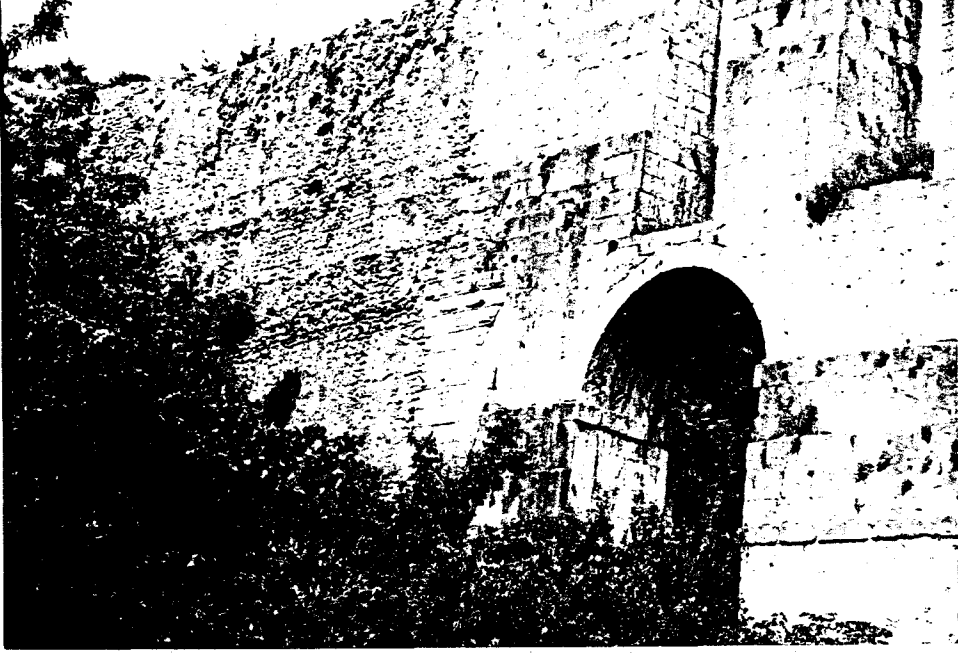
b. Elaiussa Sebaste su yolu harçlı duvar örgülü kanal

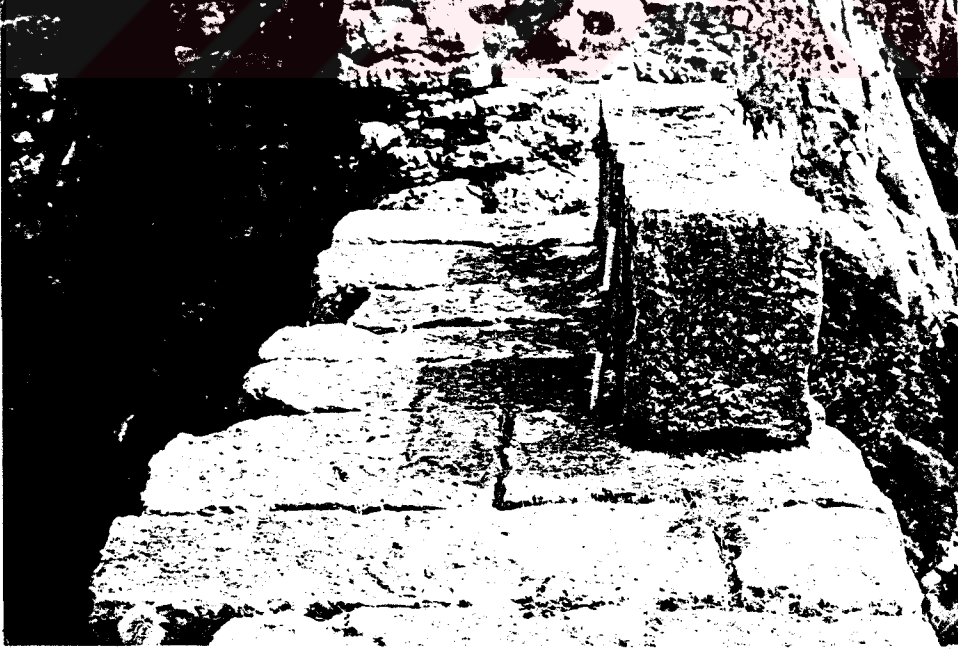
a. Su kemeri I. Genel Görünüş

b. Su kemeri I. Bizans tamiri görmüş kemer.

a. Su kemeri I. Bizans tamiri

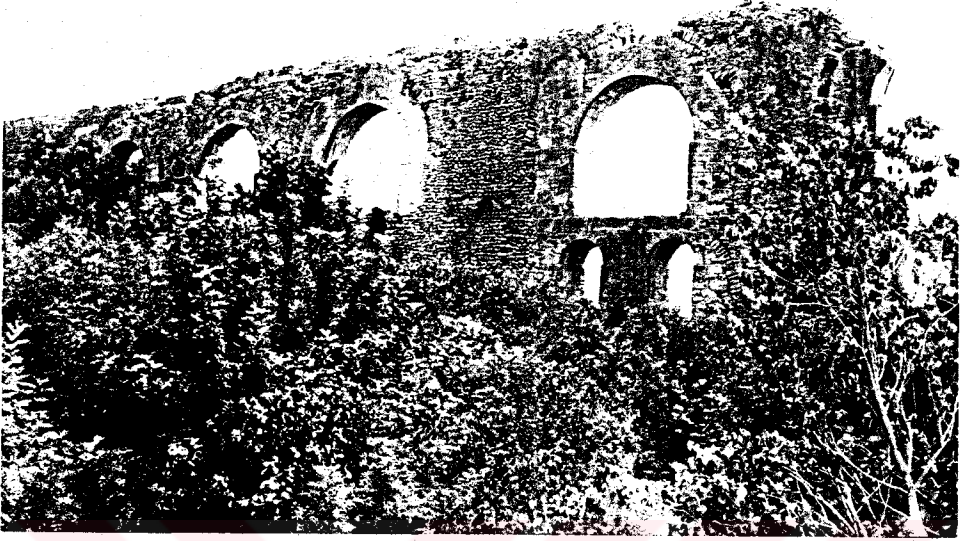

b. Su kemeri I. Üst görünüş. Kanal taşı

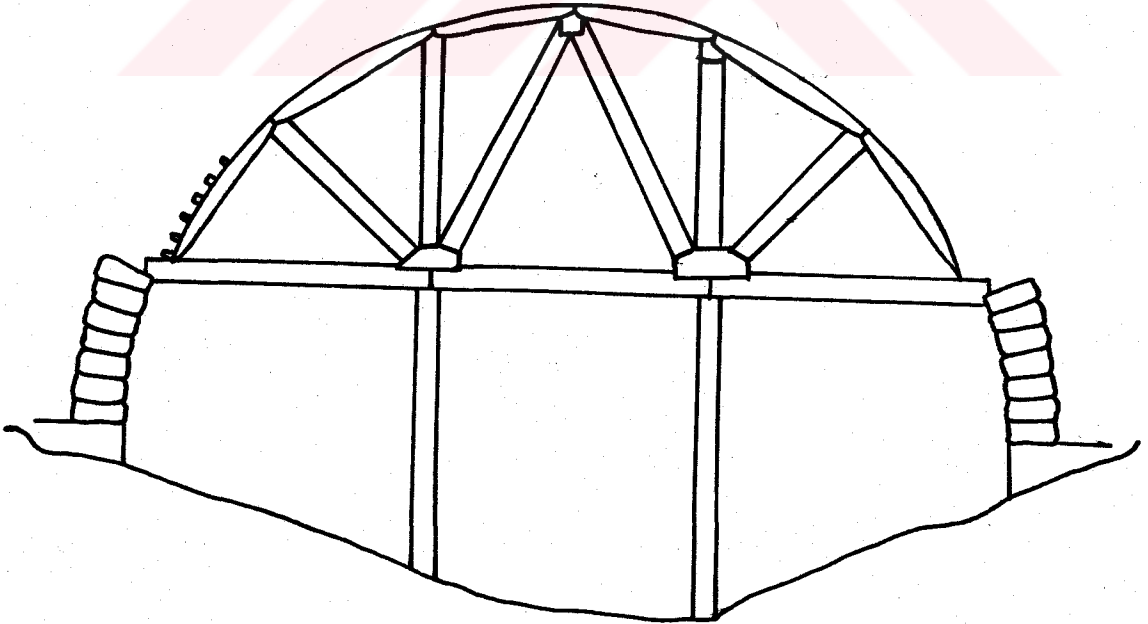
a. Su kemeri I. Üst görünüş

b. Su kemeri II. Genel görünüş

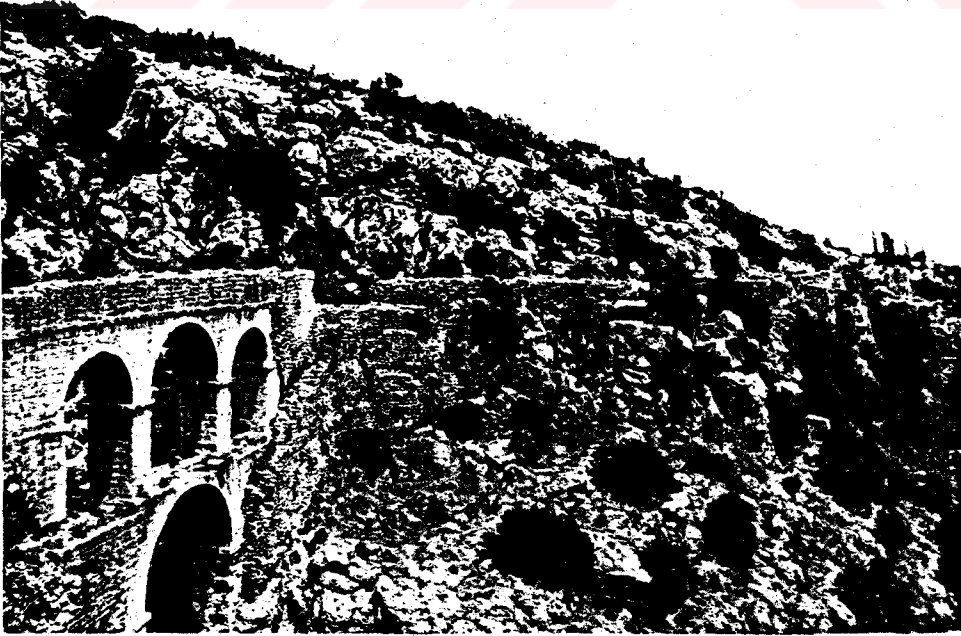
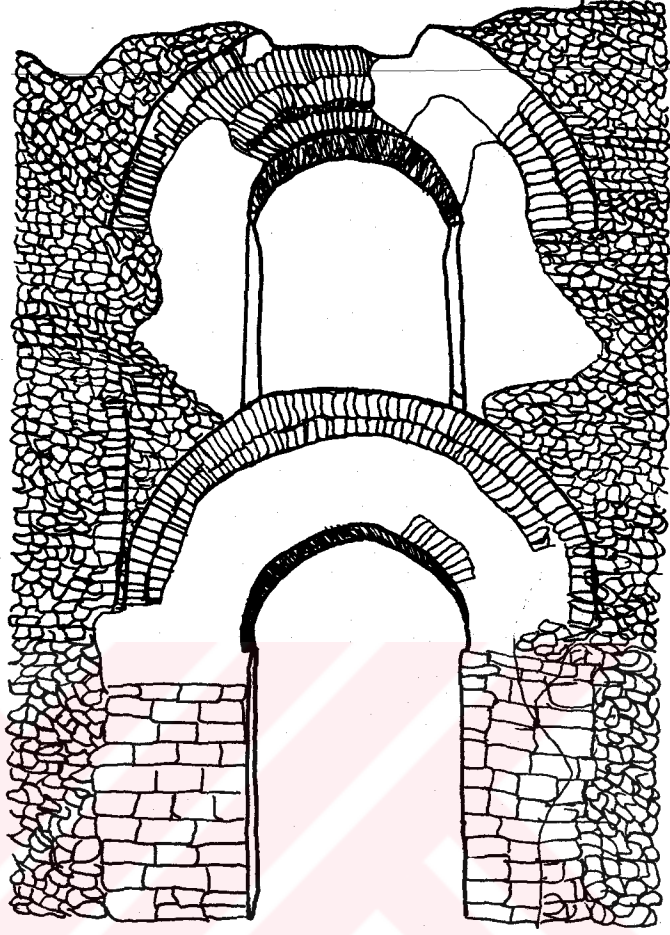

a. Su kemeri II. Batı bölüm kemerleri

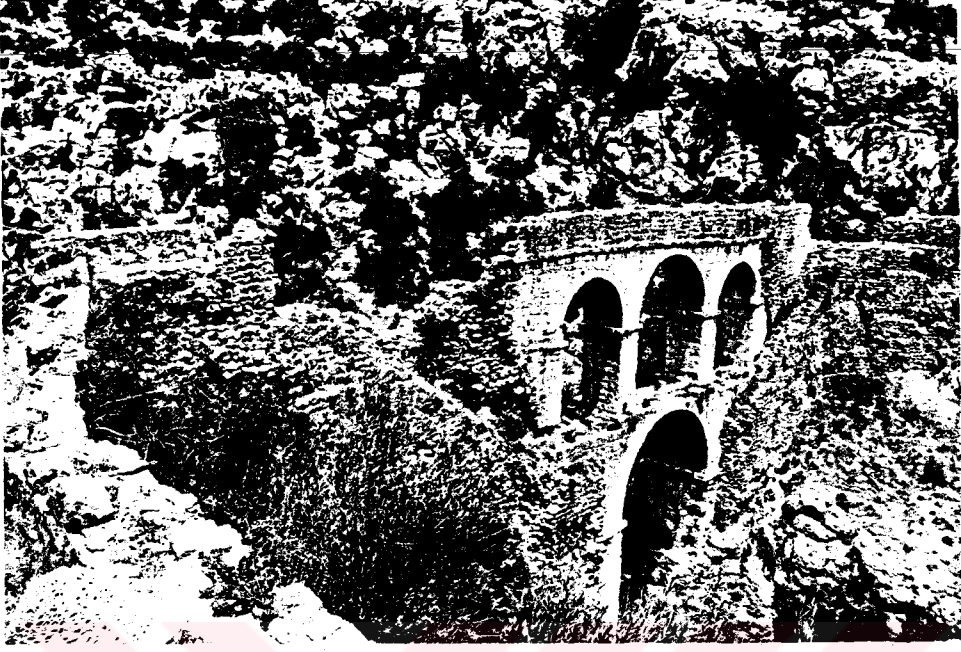

b. Su kemeri II. Kemer yapım iskelesi çizimi

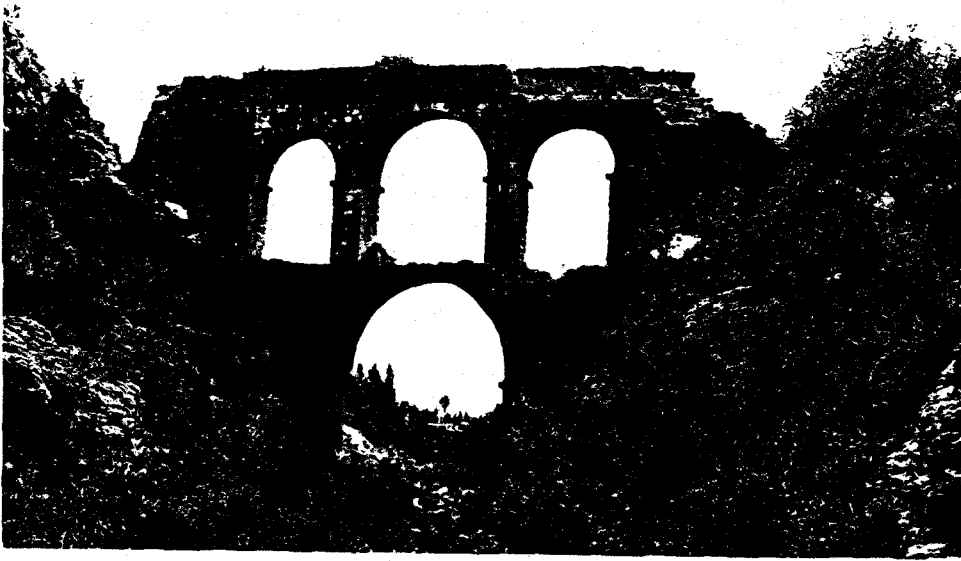
a. Su kemeri kemer çizimi

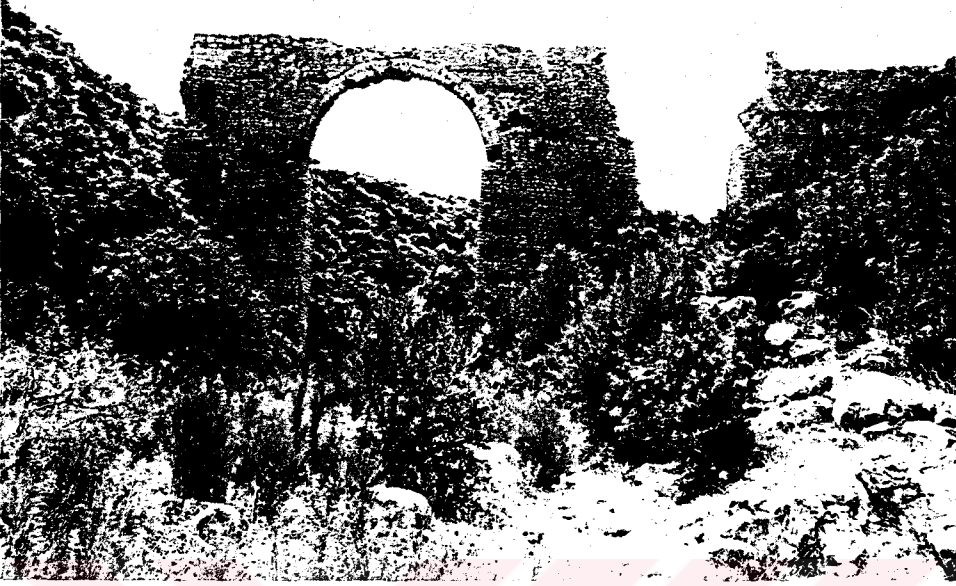
b. Su kemeri III. Su kemeri ve doğu bağlantısı

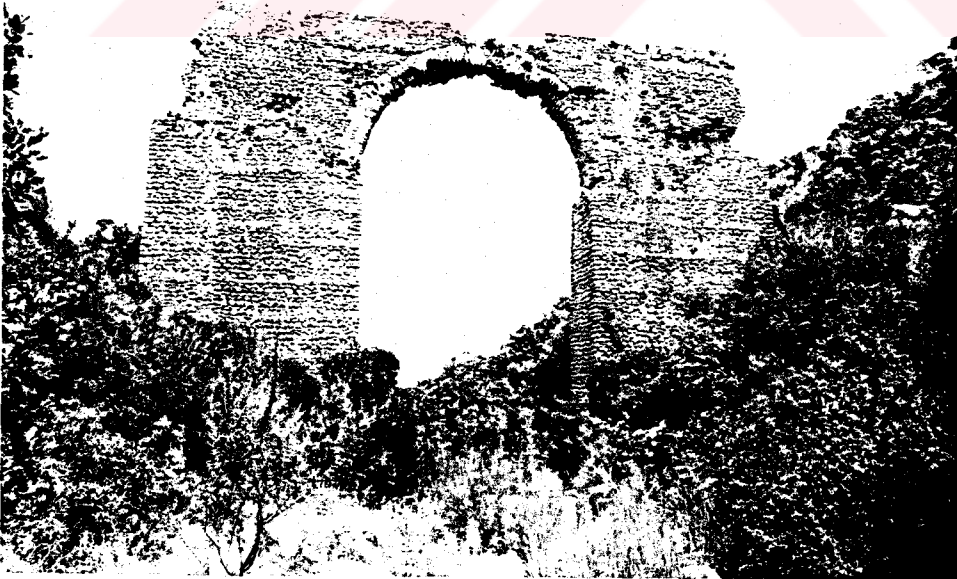
a. Su kemerı III. Su kemerı ve batı bağlantı

b. Su kemerı III. Genel görünüş

a. Su kemeri IV. Genel görünüş

b. Su kemeri IV. Büyük kemer

a. Su kemeri V. Su kemeri ve taş ocağı

b. Su kemeri V. Doğu görünüş

a. Su kemeri V

b. Su kemeri VI. Batı bölüm

a. Su kemeri VI. Doğu bölüm

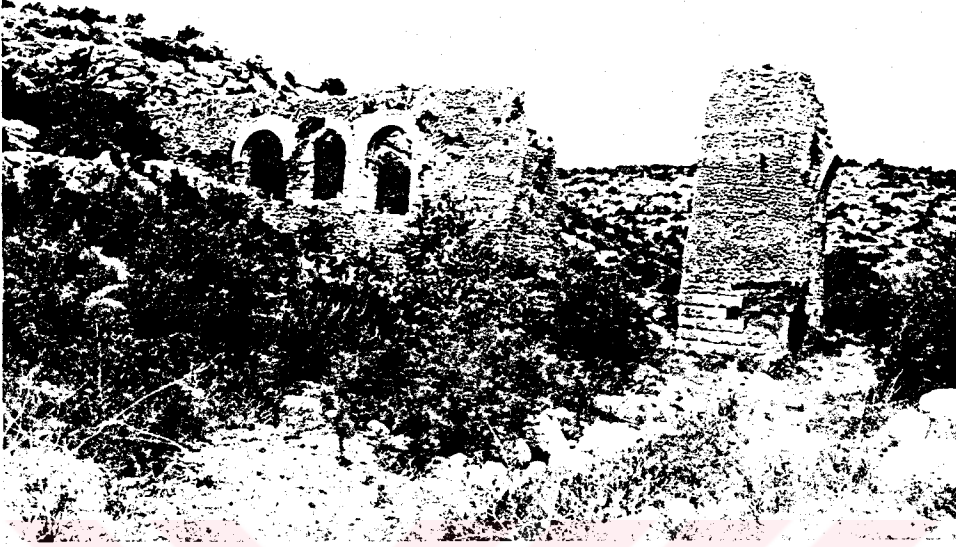

b. Su kemeri VI. Batı bölüm destek duvarı

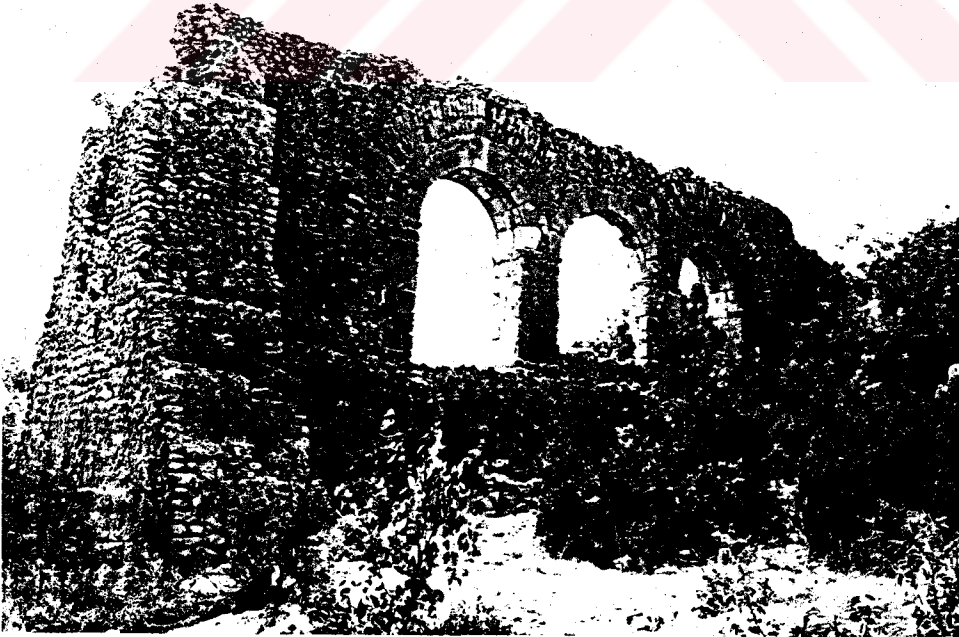
a. Su kemeri VI.
su kemerinin üstündeki kanal

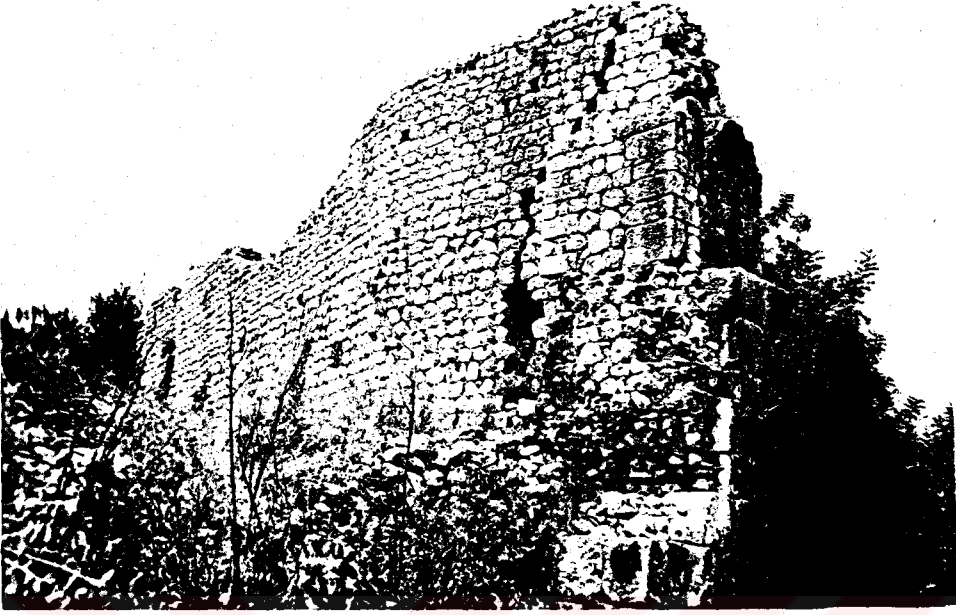
b. Su kemeri VI.
Kemer Örgüsü

a. Su kemeri VII. Genel görünüş

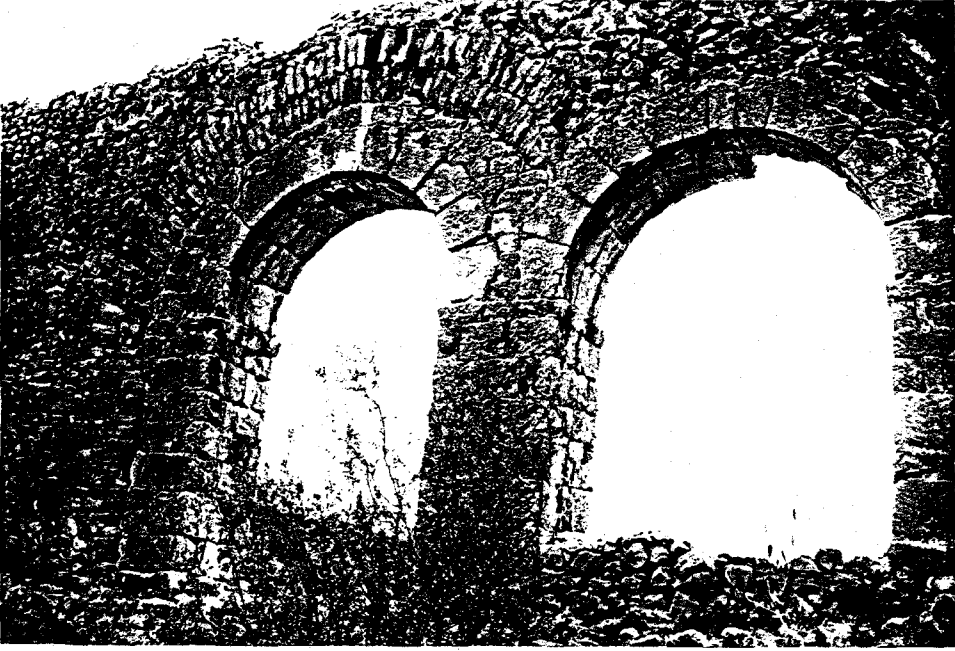
b. Su kemeri VII. Batı bölüm

a. Su kemeri VII. Su kemeri harçlı duvar

b. Su kemeri VII.
Üstten görünüş (kanal)

a. Su kemeri VII. Batı bölümdeki kemer açıklıkları

b. Su kemeri VII. Kemer ayağı

a. Kayacı vadisi.
Fay aynası oyulmuş
galerinin kesiti

b. Su kemeri II. Bizans yazıtı

a. Elaiussa Sebaste
tiyatrosu. su kanalı (Doğu)

b. Elaiussa Sebaste
tiyatrosu. Kanal (batı)

a. Elaiussa Sebaste
tiyatro kanal genel görünüş

b. Elaiussa Sebaste- Korykos
arasındaki ikiz kanal

a. Korykos. Kilise sarnıcı

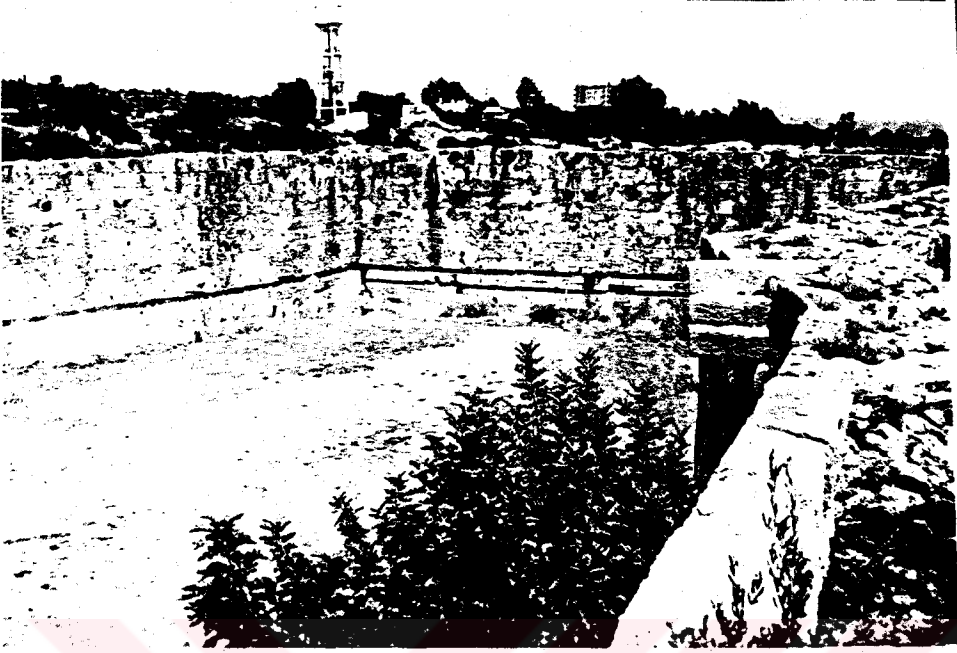

b. Beşik tonozlu sarnıç

a. Elaiussa Sebaste sarnıcı

b. Elaiussa Sarnıç su girişı

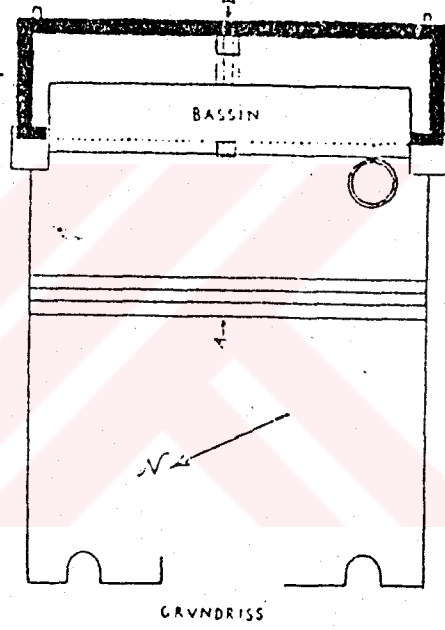
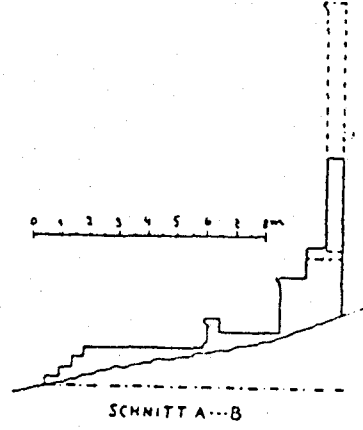

a. Korykos üstü açık sarnıç

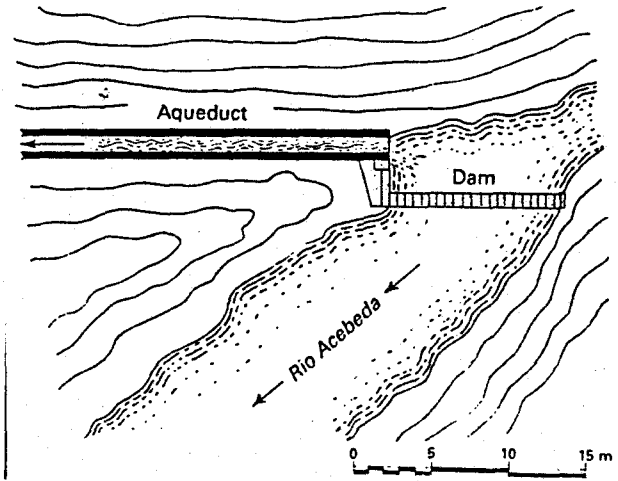

b. Korykos üstü açık sarnıç su giriş kanalı

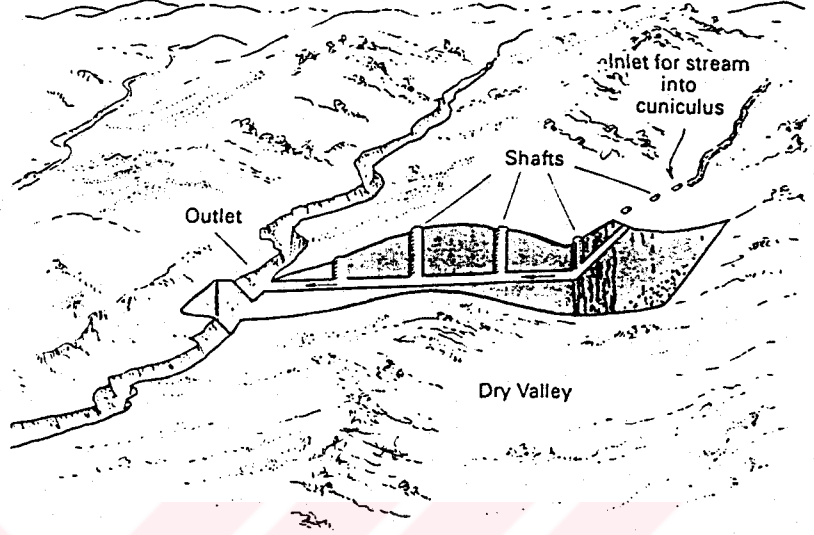
a. Olba/Uğuralanı çeşme binası plan
(Alıntı. Keil-Wilhelm)

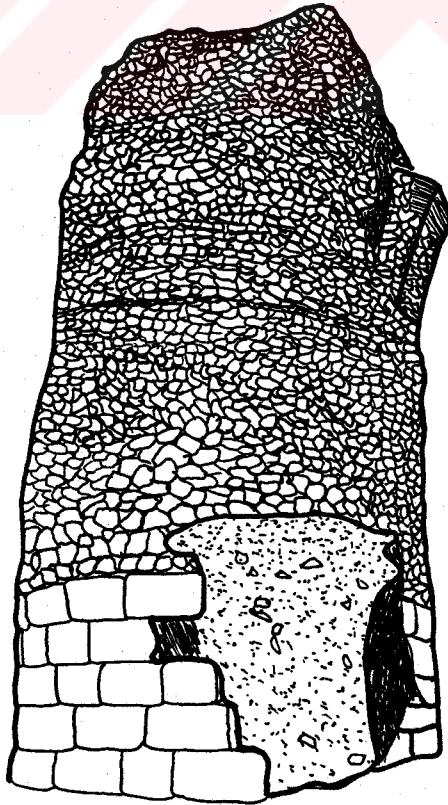
b. Yandan su alma yöntemi
(alıntı T. Hodge)

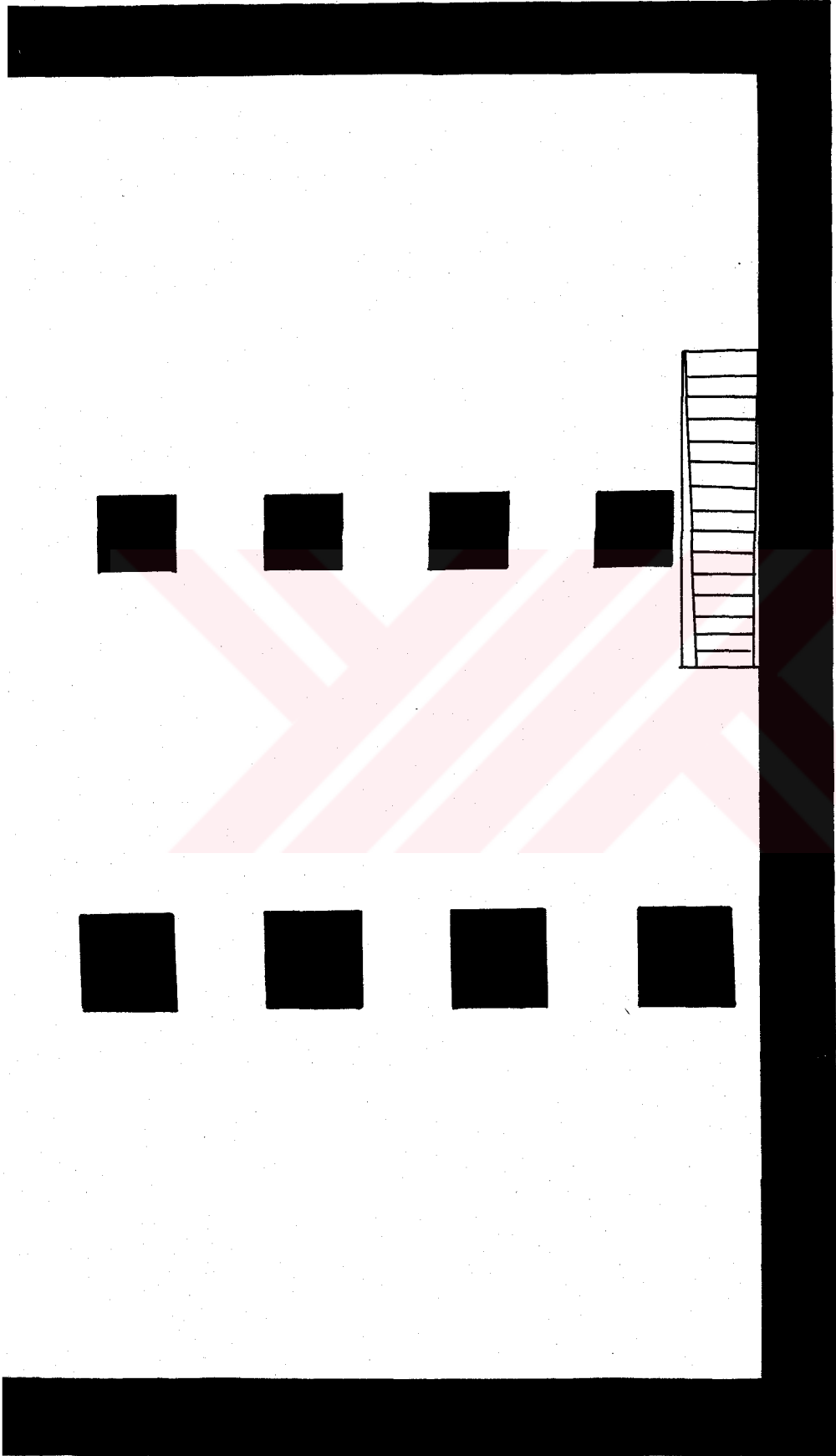

a. Tonozlu duvar örgülü tünel
(alıntı T. Hodge)

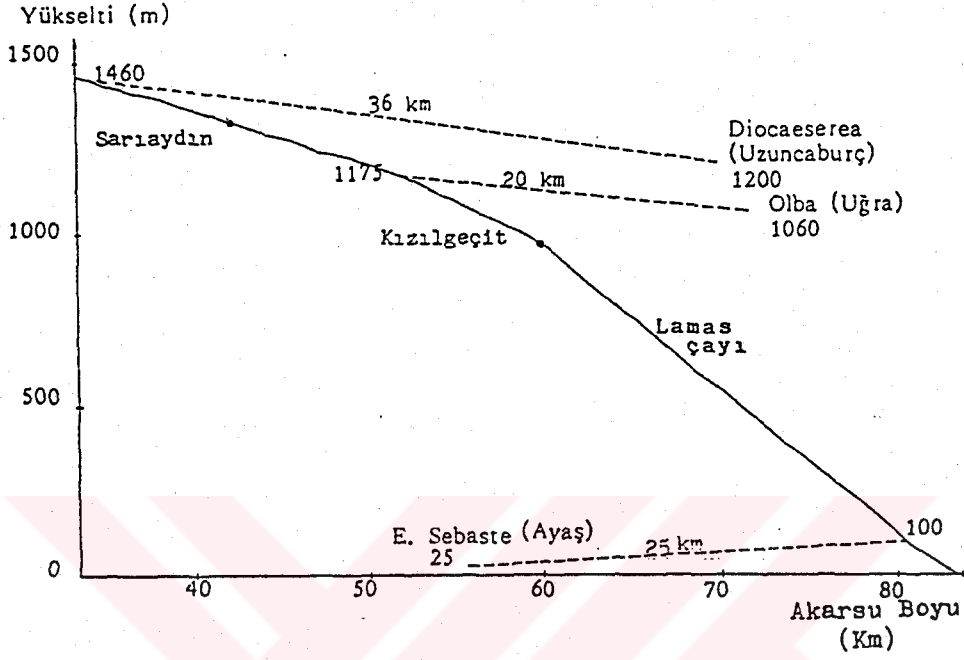
b. Su Kemerı VII.
Kemer Ayak Çizimi

Elaiussa Sebaste Sarnıç. Plan

Levha 46

Lamas havzası su yollarının boykesiti (alıntı Ü. Öziş)

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN
Soyadı: ÖZBAY
Adı: FİKRET

Merkezimizce Doldurulacaktır
Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe: DOĞU DAĞLIK KILIKIA SU KANALLARI VE KÖPRÜLERİ

Yabancı Dil: WATER SYSTEMS AND AQUADUCTS IN EASTERN ROUGH CILICIA

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans Doktora Doçentlik Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlilik

☒

☐

☐

☐

☐

TEZİN KABULE DİLDİĞİ:

Üniversite: EGE ÜNİVERSİTESİ

Fakülte:

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar:

Tarih:

TEZ YAYINLANMIŞSA:

Yayınlayan:

Basım Yeri:

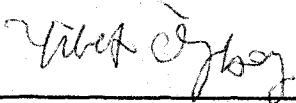
Basım Tarihi:

ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı: BAKIR GÜVEN

Ünvanı: Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE	TEZİN SAYFA SAYISI: 133
TEZİN KONUSU (KONULARI): DAĞLIK KILIKIA SU YOLLARI SARNIÇLAR	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER: 1- ARKEOLOJİ 2- DAĞLIK KILIKIA 3- SU YOLLARI 4- SARNIÇ 5- SU <u>Başka vereceğiniz anahtar kelime varsa lütfen yazınız:</u>	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız) 1- ARCHEOLOGY 2- ROUGH CILICIA 3- WATER SYSTEMS 4- CİSTERN 5- WATER <u>Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız:</u>	
1-Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum ☐ 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümün fotokopisi alınabilir ☒ 3-Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ☐	
Yazarın İmzası 	Tarih: 10-6-1998

ABSTRACT

The ancient water systems and aqueducts of the Eastern Rough Cilicia, covering the area of Lamas basin is the topic of this study. It is one of the products of the work done in the years 1994-1997 in Rough Cilicia under the direction of Assoc. Prof. Dr. Serra Durugönül.

The region's water systems' routes had been traced together with the constructional features such as channels, galleries, tunnels. In addition to this, fountain houses and cisterns were analysed from an archaeological point of view. As a whole, the hydraulic and archaeological descriptions and dating of the main water systems of the region had been done in this study.

Water systems are the best preserved examples of the stone architecture in the Eastern Rough Cilician region. They reflect the Roman continuation of an architectural tradition which was begun in Hellenistic period.

Roman water systems and aqueducts reflect the region's progress in many respects such as cultural, economic and political. The most important centers of the region, Olba/Diocasareia, Olba/Uğuralanı and Elaiussa-Sebaste/Korykos also mark the three main routes of the water systems of Eastern Rough Cilicia. The growing importance and the high population rate coming with this should be another reason why these large-scale water systems were constructed in Eastern Rough Cilicia.

ÖZET

Bu çalışmanın konusu, “Dağlık Kilikia’daki Su Kanalları ve Su Köprüleri”dir ve 1994-1997 yılları arasında Dağlık Kilikia’da Doç. Dr. Serra Durugönül başkanlığında yapılan araştırmalarının sonuçlarından biridir.

Bölgede su yolları, kanallar, tüneller ve galeriler gibi yapısal özelliklerinin yanı sıra, geçgileri ile de incelenmiştir. Bunlara ek olarak çeşme yapıları ve su sarnıçları da arkeolojik bir bakış açısı ile araştırılmışlardır. Bir bütün olarak, tez bölgedeki su sistemlerinin hidrolik ve arkeolojik tanımları ve tarihlenmesinden oluşmaktadır.

Hellenistik dönemde Doğu Dağlık Kilikia bölgesinde gelişen taş mimarinin en iyi korunmuş örneklerinden olan su sistemleri bu mimari geleneğin Roma dönemindeki devamını oluşturmaktadır. Bunlar, bölgenin Roma döneminde birçok bakımdan (kültürel, ekonomik, siyasal) gösterdiği gelişmeyi yansıtmaktadırlar. Bölgenin başlıca büyük merkezleri olan Olba/Diokaisareia, Olba/Uğuralanı, ile Elaiussa Sebaste/Korykos, aynı zamanda bölgedeki başlıca üç su sistemine işaret etmektedir. Bu merkezlerin giderek önem kazanmaları ve bununla birlikte nüfus yoğunluğunun artması, bölgede büyük ölçekli su yollarının yapılmasının bu diğer nedeni olmalıdır.

YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ

- 1990-1995 Prof. Dr. Güven Bakır başkanlığında Klazomenai antik kenti kazılarında kazı üyesi;
- 1991 Ağustos-Eylül ayları arasında Yrd. Doç. Dr. D. Mustafa Uz başkanlığında Teos antik kenti kazılarında kazı üyesi;
- 1993 Haziran ayında Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü K. Arkeoloji ABD'dan mezuniyet;
- 1993 Prof. Dr. Güven Bakır yönetiminde "Klazomenai akropol Güney Yamacı Ticari Amphoraları" lisans tezi;
- 1994 Temmuz-Ağustos ayları arasında Dr. Turan Öskan başkanlığında Grynaion antik kenti kazılarında ada açmaları sorumlusu;
- 1993-1994 Ege üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji A.B.D. dalında yüksek lisans;
- 1996 Haziran ayından itibaren Doç Dr. Serra Durugönül başkanlığında yürütülen Kilikia Yüzey Araştırmalarında ekip üyesi (hala sürmekte)
- 1996 Temmuz-Ağustos ayları arasında Bilkent Üniv. Öğretim Üyesi M.H. Gates başkanlığında Kinet Höyük Kazılarında Mimari Çizimci.
- 1996 Ocak ayında Mersin Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve S.Tarihi Bölümü K.Arkeoloji ABD'da Öğretim Görevlisi;